

วารสาร

ภาษา

และวัฒนธรรมศึกษา

Journal of Language and Culture Studies

ปีที่ 3 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม - ธันวาคม 2567 | Vol. 3 No. 2 July - December 2024

ISSN : 3057-1138 (Online)

หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย

ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เกี่ยวกับวารสาร

เลขมาตรฐานสากล:

ISSN 3057-1138 (Online)

วัตถุประสงค์และขอบเขตของวารสาร:

วารสารภาษาและวัฒนธรรมศึกษามีนโยบายรับตีพิมพ์บทความคุณภาพสูงในด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์และแขนงวิชาที่เกี่ยวข้องอันได้แก่ ภาษา ภาษาศาสตร์ วรรณคดีศึกษา วรรณกรรมศึกษา การเรียนการสอนภาษา วัฒนธรรมศึกษา การแปล การสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม พหุวัฒนธรรมศึกษา และพระพุทธศาสนา โดยมีกลุ่มเป้าหมายคือคณาจารย์ นิสิตนักศึกษา และนักวิจัยทั้งในและนอกสถาบัน

ประเภทของผลงานที่ตีพิมพ์ในวารสาร:

วารสารรับตีพิมพ์บทความวิชาการ บทความวิจัย และบทวิจารณ์หนังสือ

-บทความวิชาการ คือ บทความที่นำเสนอบทวิเคราะห์ วิจารณ์ รวมถึงการรวบรวมความรู้ ระบุถึงภูมิหลัง วัตถุประสงค์ และแนวทางการแก้ปัญหาที่บ่งชี้ถึงทฤษฎีที่เกี่ยวข้องในการวิเคราะห์ บทความจะต้องนำเสนอทฤษฎีที่มีอยู่หรือทฤษฎีใหม่ที่อ้างอิงความเห็นจากนักวิชาการที่มีความน่าเชื่อถือ มีความเป็นกลาง และมีส่วนช่วยในการพัฒนาความรู้ทางด้านภาษา ภาษาศาสตร์ วรรณคดีศึกษา วรรณกรรมศึกษา การเรียนการสอนภาษา วัฒนธรรมศึกษา การแปล การสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม พหุวัฒนธรรมศึกษา และพระพุทธศาสนา จำนวนคำเฉลี่ยในบทความวิชาการต้องไม่เกิน 8,000 คำ

-บทความวิจัย คือ บทความที่นำเสนองานวิจัยที่แสดงถึงความคิดริเริ่มและเกี่ยวข้องกับภาษา ภาษาศาสตร์ วรรณคดีศึกษา วรรณกรรมศึกษา การเรียนการสอนภาษา วัฒนธรรมศึกษา การแปล การสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม พหุวัฒนธรรมศึกษา และพระพุทธศาสนา บทความวิจัยต้องมีเนื้อหาที่ชัดเจน กระชับ มีความแปลกใหม่ มีโครงสร้างที่ดี รวมถึงการอภิปรายผลงานวิจัยโดยสรุป จำนวนคำเฉลี่ยในบทความวิจัย ไม่เกิน 8,000 คำ

-บทวิจารณ์หนังสือ คือ การเขียนเล่าเรื่องและแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับหนังสือเล่มใดเล่มหนึ่งโดยเจตนาจะแนะนำหนังสือเล่มนั้นให้ผู้อ่านรู้จัก โดยให้รายละเอียดทางบรรณานุกรมของหนังสืออย่างสมบูรณ์ รวมถึงประเภทของหนังสือ ให้ขอบเขตเนื้อหา คุณลักษณะพิเศษหรือข้อเด่นของหนังสือ เช่น ภาพประกอบ ดรรชนี มีการประเมินคุณค่า แสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผลว่ามีค่าควรอ่านหรือควรจัดหา เหมาะกับผู้อ่านกลุ่มใด มีการเปรียบเทียบกับหนังสือเล่มอื่นในประเภทเดียวกัน ผู้วิจารณ์ควรมีความรู้ในสาขาที่วิจารณ์ ควรระบุชื่อหรือให้ข้อมูลเกี่ยวกับผู้วิจารณ์ เพื่อใช้พิจารณาความน่าเชื่อถือของบทวิจารณ์

กำหนดการเผยแพร่ ปีละ 2 ฉบับ:

ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน

ฉบับที่ 2 กรกฎาคม - ธันวาคม

การพิจารณาและคัดเลือกบทความ:

บทความแต่ละบทความจะได้รับพิจารณาจากคณะกรรมการกลั่นกรองบทความวารสาร (Peer Review) จำนวนไม่น้อยกว่า 2 ท่าน ที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง และได้รับความเห็นชอบจากกองบรรณาธิการก่อนตีพิมพ์ โดยการพิจารณาบทความจะมีรูปแบบที่ผู้พิจารณาบทความไม่ทราบชื่อหรือข้อมูลของผู้เขียนบทความ และผู้เขียนบทความไม่ทราบชื่อผู้พิจารณาบทความ (Double – Blind Peer Review)

การใช้ภาษา:

วารสารเปิดรับบทความภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยมุ่งเน้นให้บทความมีการใช้ภาษาที่ให้ความหมายที่ชัดเจนและมีความกระชับรัดกุม

ค่าธรรมเนียมการตีพิมพ์:

วารสารมีนโยบายในการเรียกเก็บค่าธรรมเนียมการตีพิมพ์ หลังจาก accepted (ยอมรับการตีพิมพ์) แล้วเท่านั้น เก็บเพียงครั้งเดียว ทั้งนี้ทางวารสารจะดำเนินการออกใบเสร็จรับเงินกับทางมหาวิทยาลัยให้แก่ผู้ส่งบทความทุกบทความ โดยมีอัตราค่าธรรมเนียมดังนี้

-บทความวิชาการหรือบทความวิจัยหนังสือ จำนวน 3,000 บาท (สามพันบาทถ้วน) ต่อ 1 บทความ

-บทความวิจัย จำนวน 4,000 บาท (สี่พันบาทถ้วน) ต่อ 1 บทความ

กรุณาชำระค่าธรรมเนียม หลังจากได้รับอีเมลให้ชำระเงินจากวารสารแล้วเท่านั้น วารสารจะไม่คืนค่าธรรมเนียมให้ทุกกรณี

นโยบายการเข้าถึงบทความอย่างเสรี:

วารสารนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้สามารถเข้าถึงบทความทางด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์และแขนงวิชาที่เกี่ยวข้องอันได้แก่ ภาษา ภาษาศาสตร์ วรรณคดีศึกษา วรรณกรรมศึกษา การเรียนการสอนภาษา วัฒนธรรมศึกษา การแปล การสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม พหุวัฒนธรรมศึกษา และพระพุทธศาสนา และเผยแพร่งานวิจัยแก่ผู้ชมในวงกว้าง ผู้สนใจทั่วไปสามารถเข้าถึงได้แบบเปิด ซึ่งหมายความว่าบทความที่ตีพิมพ์ทั้งหมดสามารถเปิดออนไลน์สำหรับทุกคนจากทุกที่ในโลกโดยไม่มีค่าใช้จ่าย

ความเป็นเจ้าของและการจัดการ:

หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นเจ้าของวารสารภาษาและวัฒนธรรมศึกษา วารสารได้รับการ

สนับสนุนบางส่วนจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กระบวนการและการกำกับดูแลของวารสารสามารถทำได้ผ่านแหล่งเงินทุนที่หลากหลาย การสนับสนุนทางการเงินทั้งหมดทำให้วารสารสามารถรักษามาตรฐานการตีพิมพ์ในระดับสูง โดยผ่านกระบวนการตรวจสอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิที่เข้มงวด

ผู้จัดพิมพ์:

วารสารภาษาและวัฒนธรรมศึกษา เป็นวารสาร Peer-Reviewed อย่างเป็นทางการและอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ประเทศไทย

กองบรรณาธิการ

บรรณาธิการ:

พระมหาภราดร ภูริสโร, ดร.
pharadon.suw@mcu.ac.th

คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ประเทศไทย

ผู้ช่วยบรรณาธิการ:

ผศ. ดร.เชน นคร
chennakorn2556@gmail.com

คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ประเทศไทย

กองบรรณาธิการ:

รศ. ดร.ชลอ รอดลอย
joe.arunee@gmail.com

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกริก ประเทศไทย

รศ. ดร.เกียรติศักดิ์ สุขเหลือง
kietsn@hotmail.com

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ประเทศไทย

รศ. ดร.ประเสริฐ รุนรา
runra.prasirt@gmail.com

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ประเทศไทย

รศ. ดร.อักรพนธ์ เนื้อไม้หอม
akkarapon.nm@bru.ac.th

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
ประเทศไทย

ผศ. ดร.บุญเลิศ วิวรรณ
boonlert.w@ku.th

คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ประเทศไทย

ผศ. ดร.วุฒยา สืบเทพ
vuthaya30@gmail.com

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
ประเทศไทย

ผศ. ดร.รุ่งอรุณ โรจน์รัตนาดำรง ไชยศรี
rungarun@g.swu.ac.th

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประเทศไทย

ผศ. ดร.รัชดา ลาภใหญ่
ratchada.l@rsu.ac.th

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต ประเทศไทย

ผศ. ดร.สมหวัง อินทร์ไชย
thaicru1@hotmail.com

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
ประเทศไทย

ผศ. ดร.ชยานนท์ กุณฑลบุตร
chayanon.k@rmutp.ac.th

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระ
นคร ประเทศไทย

ผศ. ดร.อรสิริ วิมลธรรม
onsiri1977@gmail.com

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
ประเทศไทย

หัวหน้ากองจัดการวารสาร:

พระกิตติพงษ์ ฐานรตโน

คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ประเทศไทย**กองจัดการวารสาร:**

ดร.กิตติชัย สันทาลุณย์

คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ประเทศไทย**สำนักงาน:**

สำนักงานวารสารภาษาและวัฒนธรรมศึกษา

อาคารเรียนรวม ชั้น 3 โซน เอ คณะมนุษยศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

โทร : +66 9 0930 3517

อีเมล : jlcs@mcu.ac.th

ABOUT THE JOURNAL

International Standard Serial Number:

ISSN 3057-1138 (Online)

Objectives and Scope of the Journal:

The journal aims to provide a platform for researchers, scientists, and academicians to share knowledge and ideas in the form of high-quality articles in the form of original research or reviews covering the fields of Humanities and social sciences and related disciplines, including Language Studies, Linguistics, Literary Studies, Literature Studies, Language Teaching, Cultural Studies, Translation Studies, Intercultural Communication, Multicultural Studies, and Buddhism.

Types of Works Published in the Journal:

The journal accepts research articles, academic articles, and book reviews.

- **Academic articles** are articles that present analysis, criticism, and the collection of knowledge. Indicate the background, objectives, and approach to the solution that indicate the relevant theories in the analysis. The article must present an existing theory, or a new theory based on the opinion of a credible scholar. It is neutral and contributes to the development of knowledge in language, linguistics, literature studies, literature studies, and literary studies, Language Teaching, Cultural Studies, Translation Communication between cultures, multicultural studies, and Buddhism. The average number of words in an academic article must not exceed 8,000 words.

- **Research articles** are articles that presents research that shows originality and is related to language, linguistics, literature studies, literature studies, literature studies, literature studies, and literature studies, Language Teaching, Cultural Studies, Translation Communication between cultures, multicultural studies, and Buddhism. Research articles must have clear content. Concise and novel There is a good structure, including a summary discussion of research results. The average number of words in a research article is not more than 8,000 words.

- **Book reviews** is the writing of a story and comment on a particular book with the intention of introducing the book to the reader. It provides complete bibliographic details of the book, including the type of book, the scope of the content, special features or highlights of the book, such as illustrations, indexes, and value evaluation. Comment logically on whether it is worth reading or should provide suitable for which group of readers. It has been compared with other books of the same genre. The reviewer should have knowledge in the field of criticism, and should provide information about the reviewer by name to determine the credibility of the review.

Publication Schedule: 2 Issues per year:

Issue 1: January - June

Issue 2: July- December

Article Evaluation and Selection:

Each article will undergo peer review by at least 2 reviewers who are experts in the relevant field. Articles must receive approval from the editorial board before publication. The review process will be double-blind, meaning reviewers will not know the authors' identities, and authors will not know the reviewers' identities.

Language Usage:

The journal accepts articles in both Thai and English languages. Emphasis is placed on clear and concise language in articles to ensure clarity of meaning.

Publication Fees:

The journal has a policy regarding publication fees, which are charged after acceptance. The journal will issue receipts to authors through the university. The fee rates are as follows:

Academic Articles or Book Reviews: 3,000 Thai Baht per article.

Research Articles: 4,000 Thai Baht per article.

Authors are required to pay the publication fee only after receiving an email notification from the journal. The journal will not refund the publication fee under any circumstances.

Free Access Policy:

This journal aims to provide access to Humanities and Social Sciences and related disciplines, including Language Studies, Linguistics, Literary Studies, Literature Studies, Language Teaching, Cultural Studies, Translation Studies, Intercultural Communication, Multicultural Studies, and Buddhism, and to disseminate research to a wide audience. It is open to general interested parties, which means that all published articles are available online for anyone from anywhere in the world at no cost.

Ownership and Management:

Master of Arts Program in Thai Language, Department of Thai Language, Faculty of Humanities, Mahachulalongkornrajavidyalaya University is the owner of the Journal of Language and Culture Studies. The process and governance of the journal can be achieved through a variety of funding sources. All financial support allows the journal to maintain a high standard of publication. It has gone through a rigorous inspection process by qualified people

Publisher:

Journal of Language and Culture Studies is an official peer-reviewed journal and is supervised by Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Thailand

Editorial Team

Editor-in-Chief:

Dr.Phramaha Pharadon Bhurissaro
pharadon.suw@mcu.ac.th

Faculty of Humanities,
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Editorial Assistants:

Asst. Prof. Dr.Chen Nakorn
chennakorn2556@gmail.com

Faculty of Humanities, Mahachulalongkornrajavidyalaya
University, Thailand

Editorial Board Members:

Assoc. Prof. Dr.Chalor Rodloy
joe.arunee@gmail.com

Faculty of Liberal Arts, Krirk University, Thailand

Assoc. Prof. Dr.Kiattisak Suklueang
kietsn@hotmail.com

Faculty of Social Sciences,
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Assoc. Prof. Dr.Prasirt Runra
runra.prasirt@gmail.com

Faculty of Liberal Arts, Thammasat University, Thailand

Assoc. Prof. Dr.Akkarapon Nueamaihom
akkarapon.nm@bru.ac.th

Faculty of Humanities and Social Sciences,
Buriram Rajabhat University, Thailand

Asst. Prof. Dr.Boonlert Wiwan
boonlert.w@ku.th

Faculty of Humanities, Kasetsart University, Thailand

Asst. Prof. Dr.Vuthaya Suebthep
vuthaya30@gmail.com

Faculty of Humanities and Social Sciences,
Nakhon Ratchasima Rajabhat University, Thailand

Asst. Prof. Dr.Rungarun Rojrattanadamrong
Chaisri

Faculty of Education, Srinakharinwirot University,
Thailand

rungarun@g.swu.ac.th

Asst. Prof. Dr.Rachada Lapyai
ratchada.l@rsu.ac.th

College of Liberal Arts, Rangsit University, Thailand

Asst. Prof. Dr.Somwang Inchai
thaicru1@hotmail.com

Faculty of Humanities and Social Sciences, Chaing Rai
Rajabhat University, Thailand

Asst. Prof. Dr.Chayanon Kunthonboot
chayanon.k@rmutp.ac.th

Faculty of Humanities and Social Sciences, Rajamangala
University of Technology Phra Nakhon, Thailand

Asst. Prof. Dr.Onsiri Wimontham
onsiri1977@gmail.com

Faculty of Humanities and Social Sciences,
Nakhon Ratchasima Rajabhat University, Thailand

Head of Journal Manager Team:

Phra Kittipong Thanaratano

Faculty of Humanities,

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Journal Manager Team:

Dr.Kittichai Santhalunai

Faculty of Humanities,

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Office:

Office of Journal of Language and Culture Studies

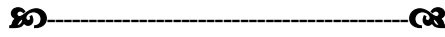
Education building, 3rd floor, Zone A,

Faculty Humanities, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Tel. +66 9 0930 3517

Email: jlcs@mcu.ac.th

บทบรรณาธิการ

วารสารภาษาและวัฒนธรรมศึกษานี้เป็นปีที่ 3 ฉบับที่ 2 ประจำเดือน กรกฎาคม - ธันวาคม พ.ศ. 2567 คณะกองบรรณาธิการได้พิจารณาบทความโดยเสนอบทความต่อคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิกลั่นกรอง (Peer Reviewer) พิจารณาตรวจแก้ไขเพื่อความสมบูรณ์ของบทความก่อนการลงตีพิมพ์โดยคัดเลือกและกลั่นกรองบทความให้เกิดความความสมบูรณ์และมีคุณภาพมากที่สุด ควรค่าแก่การตีพิมพ์เผยแพร่ อีกทั้งเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดทางวิชาการและเป็นการพัฒนาศักยภาพทางด้านการสร้างสรรค์ผลงานทางวิชาการ

คณะกองบรรณาธิการขอพระคุณคณะกรรมการกลั่นกรองบทความทุกท่านที่ได้ใช้ความเพียรพยายามชี้แนะให้มีการปรับปรุงแก้ไขงานของแต่ละท่านให้ออกมาได้อย่างถูกต้องน่าอ่านเป็นประโยชน์ต่อแวดวงวิชาการ และท้ายสุดขอขอบคุณเจ้าของผลงานทางวิชาการและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่านที่ได้ทำให้วารสารฉบับนี้มีคุณค่าทางวิชาการที่นำไปสู่การปฏิบัติและเผยแพร่ในวงกว้างและโปรดติดตามฉบับต่อไป

ด้วยความปรารถนาดียิ่ง

พระมหาภราดร ฐิริสโร, ดร.

บรรณาธิการวารสารภาษาและวัฒนธรรมศึกษา

สารบัญ

เกี่ยวกับวารสาร	(ก)
กองบรรณาธิการ	(ง)
บทบรรณาธิการ	(ณ)
สารบัญ	(ณ)

บทความวิชาการ:

การศึกษาประเพณีการแห่ผีตาโขน: การปรับตัวในยุคการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม	1-9
✎ สุรียา ช่างทองคำ	
วิเคราะห์พิธีกรรมการบูชาแม่โพสพ: ความเชื่อและการดำรงอยู่ในสังคมเกษตรกรรมสมัยใหม่	10-17
✎ อักษร โพธิราชา	
การวิเคราะห์พิธีกรรมการเหยา: การรักษาพื้นบ้านในบริบทการแพทย์สมัยใหม่	18-31
✎ สุพรรณ ชูชื่น	
การผสมผสานความเชื่อในพิธีกรรมทางพุทธศาสนา: กรณีศึกษาประเพณีสงกรานต์ร่วมสมัย	32-39
✎ มัชฌวาน ภูมิเจริญ	
วัฒนธรรมการทำบุญออนไลน์: การเปลี่ยนแปลงของพิธีกรรมทางพุทธศาสนาในยุคดิจิทัล	40-48
✎ พระณัฐพน ศุทธภาพิสุทธิคุณ	
ภาคผนวก	49-73
คำแนะนำสำหรับผู้เขียน รูปแบบเอกสารอ้างอิงวารสารบัณฑิตศึกษาวิชาการ	49
ตัวอย่างการเตรียมต้นฉบับบทความวิจัย	53
Sample of Original Research Article Preparation	59
ตัวอย่างการเตรียมต้นฉบับบทความวิชาการ	66
Sample of Original Academic Article Preparation	70

การศึกษาประเพณีการแห่ผีตาโขน: การปรับตัวในยุคการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
A STUDY OF PHI TA KHON FESTIVAL: ADAPTATION IN THE ERA OF CULTURAL TOURISM

สุริยา ช่างทองคำ

Suriya Changthongkham

สำนักงานปลัดกระทรวงวัฒนธรรม

Office of the Permanent Secretary

Corresponding Author E-mail: dailysmartman@hotmail.com

Received July 12, 2024

Revised August 17, 2024

Accepted September 12, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มุ่งศึกษาการปรับตัวของประเพณีการแห่ผีตาโขนในบริบทของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยเฉพาะในพื้นที่อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ซึ่งเป็นแหล่งกำเนิดและสืบทอดประเพณีนี้มาอย่างยาวนาน ผลการศึกษาพบว่า ประเพณีผีตาโขนได้มีการปรับตัวในหลายด้านเพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ทั้งในแง่ของรูปแบบการจัดงาน การผลิตหน้ากากและเครื่องแต่งกาย ตลอดจนการสร้างกิจกรรมเสริมเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว อย่างไรก็ตาม ชุมชนยังคงพยายามรักษาแก่นแท้ของพิธีกรรมและความเชื่อดั้งเดิมไว้ ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

คำสำคัญ: ผีตาโขน, การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม, การปรับตัวทางวัฒนธรรม, ประเพณีท้องถิ่น, มรดกวัฒนธรรม

Abstract

This academic article aims to study the adaptation of the Phi Ta Khon Festival in the context of cultural tourism, particularly in Dan Sai District, Loei Province, where this tradition has been preserved for generations. The study examines how this traditional festival has evolved to accommodate modern cultural tourism. The findings reveal significant adaptations in various aspects, including event organization, mask and costume production, and the creation of supplementary activities to attract tourists. However, the community continues to maintain the essence of traditional rituals and beliefs amid social and cultural changes.

Keywords: Phi Ta Khon, Cultural Tourism, Cultural Adaptation, Local Tradition, Cultural Heritage

บทนำ

ประเพณีการแห่ผีตาโชนเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญของจังหวัดเลย โดยเฉพาะในพื้นที่อำเภอด่านซ้าย ซึ่งได้รับการสืบทอดมาเป็นเวลานานกว่าร้อยปี ประเพณีนี้มีรากฐานมาจากความเชื่อทางพุทธศาสนาผสมผสานกับความเชื่อท้องถิ่น โดยเฉพาะการผสมผสานระหว่างพิธีกรรมทางพุทธศาสนากับความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษ (สุเทพ สุนทรเสถียร, 2548) การแห่ผีตาโชนจัดขึ้นในช่วงงานบุญหลวงหรืองานประเพณีบุญเผาส ซึ่งเป็งานบุญใหญ่ประจำปีของชาวอำเภอด่านซ้าย โดยมีความเชื่อว่าเป็นการแสดงความเคารพต่อเจ้าพ่อกวน ผู้เป็นอารักษ์ประจำเมืองด่านซ้าย ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการเปลี่ยนแปลงรูปแบบและการจัดการประเพณีผีตาโชน จากเดิมที่เป็นเพียงพิธีกรรมของชุมชนท้องถิ่น ได้พัฒนาเป็นเทศกาลการท่องเที่ยวระดับชาติที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวจำนวนมากในแต่ละปี การเปลี่ยนแปลงนี้นำมาซึ่งความท้าทายในการรักษาสมดุลระหว่างการอนุรักษ์คุณค่าดั้งเดิมของประเพณีกับการตอบสนองความต้องการของการท่องเที่ยวสมัยใหม่ (ธีระพงษ์ แก้วหาญ, 2553)

การศึกษาการปรับตัวของประเพณีผีตาโชนในบริบทของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมีความสำคัญอย่างยิ่งในการทำความเข้าใจกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมในสังคมไทยร่วมสมัย โดยเฉพาะในยุคที่การท่องเที่ยวกลายเป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและการพัฒนาท้องถิ่น การศึกษาของศิริพร ณ ถลาง (2552) ชี้ให้เห็นว่า ประเพณีท้องถิ่นในปัจจุบันต้องเผชิญกับความท้าทายในการรักษาสมดุลระหว่างการอนุรักษ์คุณค่าดั้งเดิมกับการปรับตัวให้เข้ากับบริบทสังคมที่เปลี่ยนแปลง ในแง่ของการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม เกรียงไกร เกิดศิริ (2551) เสนอว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสามารถเป็นเครื่องมือในการอนุรักษ์และสืบทอดประเพณีท้องถิ่นได้ หากมีการจัดการที่เหมาะสมและมีการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างแท้จริง อย่างไรก็ตาม การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ขาดการวางแผนและการจัดการที่ดีอาจส่งผลกระทบต่อคุณค่าและความหมายดั้งเดิมของประเพณี ประเด็นสำคัญที่ต้องพิจารณาในการศึกษาการปรับตัวของประเพณีผีตาโชนคือ การเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ทั้งรูปแบบการจัดงาน การผลิตหน้ากากและเครื่องแต่งกาย ตลอดจนความหมายและบทบาทของประเพณีที่มีต่อชุมชน ชาญวิทย์ เกษตรศิริ (2549) ได้วิเคราะห์ว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในประเทศไทยมักนำไปสู่การปรับเปลี่ยนรูปแบบการนำเสนอประเพณีให้ตอบสนองต่อความคาดหวังของนักท่องเที่ยว ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อความเป็นของแท้ดั้งเดิมของประเพณี

การศึกษานี้มุ่งศึกษากระบวนการปรับตัวของประเพณีผีตาโชนในบริบทของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อเปลี่ยนแปลง ผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อชุมชนและแนวทางในการรักษาสมดุลระหว่างการพัฒนาการท่องเที่ยวกับการอนุรักษ์คุณค่าทางวัฒนธรรม การศึกษานี้ใช้วิธีวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพ ผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม และการวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้อง ผลการศึกษาจะเป็นประโยชน์ต่อการทำความเข้าใจกระบวนการปรับตัวของประเพณีท้องถิ่นในบริบทของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในพื้นที่อื่น ๆ ที่มีลักษณะใกล้เคียงกัน นอกจากนี้ ยังจะเป็นแนวทางสำหรับชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน โดยคำนึงถึงการรักษาคุณค่าและความหมายดั้งเดิมของประเพณีควบคู่ไปกับการสร้างประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคมให้แก่ชุมชนท้องถิ่น

พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของประเพณีผีตาโขน

ประเพณีการแห่ผีตาโขนมีประวัติความเป็นมาที่เชื่อมโยงกับความเชื่อทางพุทธศาสนาและวิถีชีวิตของชุมชนในพื้นที่อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย มาอย่างยาวนาน จากการศึกษาของสุเทพ สุนทรเกษม (2548) พบว่า จุดกำเนิดของประเพณีนี้มีความสัมพันธ์กับตำนานพระเวสสันดรชาดก โดยเฉพาะในตอนที่พระเวสสันดรเสด็จกลับเมือง มีผู้คนและผีป่ามาร่วมขบวนแห่เป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ ยังมีความเชื่อมโยงกับพิธีกรรมบูชาผีบรรพบุรุษและความเชื่อเรื่องเจ้าพ่อกวน ผู้เป็นอารักษ์ประจำเมืองด่านซ้าย ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการผสมผสานระหว่างความเชื่อทางพุทธศาสนากับความเชื่อดั้งเดิมของท้องถิ่นได้อย่างกลมกลืน

การศึกษาพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของประเพณีผีตาโขนสามารถแบ่งออกได้เป็นสามยุคสำคัญ ยุคแรกเป็นช่วงก่อนปี พ.ศ. 2500 ซึ่งเป็นยุคดั้งเดิมที่การจัดงานมีลักษณะเรียบง่าย เน้นพิธีกรรมทางความเชื่อเป็นหลัก การแต่งกายของผีตาโขนในยุคนี้ใช้วัสดุจากธรรมชาติที่หาได้ในท้องถิ่น เช่น หน้ากากทำจากกะลามะพร้าวหรือไม้หนูน เครื่องแต่งกายทำจากใบตาลหรือทางมะพร้าว ยุคที่สองเป็นช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2500-2530 ซึ่งเป็นยุคเริ่มต้นของการพัฒนาเป็นการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการจัดงานให้เป็นระบบมากขึ้น มีการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่าง ๆ และเริ่มมีการพัฒนารูปแบบหน้ากากและเครื่องแต่งกายให้มีความประณีตและสวยงามมากขึ้น ยุคที่สามเป็นช่วงหลังปี พ.ศ. 2530 จนถึงปัจจุบัน ซึ่งเป็นยุคที่ประเพณีผีตาโขนได้รับการพัฒนาให้เป็นเทศกาลการท่องเที่ยวระดับชาติ มีการจัดการอย่างเป็นระบบ มีการประชาสัมพันธ์อย่างกว้างขวาง และมีการพัฒนารูปแบบการจัดงานให้มีความหลากหลายมากขึ้น

ในด้านพัฒนาการของพิธีกรรมและความเชื่อ ศิราพร ณ ถลาง (2552) ได้วิเคราะห์ให้เห็นว่า แม้รูปแบบภายนอกของประเพณีจะมีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย แต่แก่นความเชื่อหลักยังคงได้รับการรักษาไว้อย่างเหนียวแน่น โดยเฉพาะความเชื่อเกี่ยวกับอำนาจของเจ้าพ่อกวนและความศักดิ์สิทธิ์ของพิธีกรรมการแห่ผีตาโขนยังคงเป็นส่วนหนึ่งของงานบุญหลวงหรืองานบุญเวส ซึ่งเป็นงานบุญใหญ่ประจำปีที่สำคัญของชุมชน พิธีกรรมหลักยังคงประกอบด้วยการอัญเชิญเจ้าพ่อกวน การแห่พระอุปคุต การเทศน์มหาชาติ และการแห่ผีตาโขน ซึ่งแต่ละพิธีกรรมล้วนมีความหมายและความสำคัญที่เชื่อมโยงกับความเชื่อดั้งเดิมของชุมชน การรักษาแก่นของพิธีกรรมเหล่านี้ไว้แสดงให้เห็นถึงความพยายามของชุมชนในการรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลง

การศึกษาพัฒนาการของประเพณีผีตาโขนในมิติต่าง ๆ สะท้อนให้เห็นถึงการปรับตัวของประเพณีท้องถิ่นภายใต้บริบทสังคมที่เปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการจัดการและการนำเสนอประเพณีต่อสาธารณะ เกรียงไกร เกิดศิริ (2551) ได้วิเคราะห์ว่า การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเป็นผลมาจากปัจจัยหลายประการ ทั้งนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวของภาครัฐ การพัฒนาระบบการคมนาคมและสื่อสาร การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน ตลอดจนความต้องการในการพัฒนาท้องถิ่นของชุมชนเอง อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นมิได้เป็นไปในลักษณะของการละทิ้งคุณค่าดั้งเดิม หากแต่เป็นการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดและการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเพณี โดยยังคงรักษาแก่นสำคัญของความเชื่อและพิธีกรรมไว้ได้อย่างมั่นคง การศึกษาพัฒนาการของประเพณีผีตาโขนจึงไม่เพียงแต่ช่วยให้เข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเท่านั้น แต่ยังสะท้อนให้เห็นถึงความสามารถในการปรับตัวของวัฒนธรรมท้องถิ่นและภูมิปัญญาของชุมชนในการรักษาสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการพัฒนา

การปรับเปลี่ยนรูปแบบการจัดงานในยุคการท่องเที่ยว

การปรับเปลี่ยนรูปแบบการจัดงานประเพณีผีตาโขนในยุคการท่องเที่ยวเป็นปรากฏการณ์ที่สะท้อนให้เห็นถึงการปรับตัวของวัฒนธรรมท้องถิ่นภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และการพัฒนาการท่องเที่ยว ชาลวิทย์ เกษตรศิริ (2549) ได้วิเคราะห์ว่า การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเป็นผลมาจากนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวของภาครัฐที่มุ่งพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมให้เป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยว การปรับเปลี่ยนรูปแบบการจัดงานที่เห็นได้ชัดเจนประการแรกคือ การกำหนดวันจัดงานที่แน่นอนและการประชาสัมพันธ์ล่วงหน้า จากเดิมที่การจัดงานจะยึดตามปฏิทินจันทรคติและการตัดสินใจของผู้นำชุมชน ปัจจุบันได้มีการกำหนดช่วงเวลาการจัดงานที่ชัดเจนเพื่อความสะดวกในการวางแผนการท่องเที่ยว นอกจากนี้ ยังมีการเพิ่มกิจกรรมและการแสดงต่าง ๆ เพื่อดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว เช่น การประกวดหน้ากากผีตาโขน การแสดงศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน และการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชน

การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ การพัฒนารูปแบบของหน้ากากและเครื่องแต่งกายผีตาโขนให้มีความประณีตและสวยงามมากขึ้น ศิราพร ณ ถลาง (2552) ได้ศึกษาพบว่า จากเดิมที่การทำหน้ากากและเครื่องแต่งกายเน้นความเรียบง่ายและใช้วัสดุจากธรรมชาติในท้องถิ่น ปัจจุบันได้มีการพัฒนาเทคนิคการผลิตและการออกแบบให้มีความหลากหลายและสวยงามมากขึ้น มีการใช้สีสันทันทีสไลและลวดลายที่แปลกตา การเปลี่ยนแปลงนี้ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากความต้องการของตลาดการท่องเที่ยวและการพัฒนาหน้ากากผีตาโขนให้เป็นสินค้าที่ระลึก นอกจากนี้ ยังมีการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ผีตาโขนเพื่อจัดแสดงและให้ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาและพัฒนาการของประเพณี ซึ่งเป็นการเพิ่มมูลค่าทางการท่องเที่ยวและการศึกษาให้กับประเพณี

การจัดการพื้นที่และการอำนวยความสะดวกในการจัดงานก็เป็นอีกประเด็นสำคัญที่มีการปรับเปลี่ยน ธีระพงษ์ แก้วหาญ (2553) ได้ศึกษาการจัดการพื้นที่ในงานประเพณีผีตาโขนและพบว่า มีการแบ่งโซนการจัดงานอย่างเป็นระบบมากขึ้น มีการจัดพื้นที่สำหรับการแสดง การจำหน่ายสินค้า และการชมชบวนแห่ที่ชัดเจน มีการจัดระบบการจราจรและที่จอดรถ รวมถึงการจัดเตรียมสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เช่น ห้องน้ำ จุดพักผ่อน และจุดบริการข้อมูลนักท่องเที่ยว นอกจากนี้ ยังมีการพัฒนาระบบการรักษาความปลอดภัยและการดูแลความสะอาดที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น เพื่อรองรับจำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้นในแต่ละปี

การปรับเปลี่ยนรูปแบบการจัดงานยังรวมถึงการพัฒนากระบวนการบริหารจัดการที่มีการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง ๆ มากขึ้น เกรียงไกร เกิดศิริ (2551) ได้วิเคราะห์ให้เห็นว่า จากเดิมที่การจัดงานเป็นความรับผิดชอบของชุมชนและวัดเป็นหลัก ปัจจุบันได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการจัดงานที่ประกอบด้วยตัวแทนจากหลายภาคส่วน ทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชน มีการวางแผนการจัดงานอย่างเป็นระบบ มีการจัดสรรงบประมาณและทรัพยากรที่ชัดเจน รวมถึงมีการประเมินผลการจัดงานเพื่อนำไปสู่การพัฒนาในปีต่อไป การมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง ๆ นี้ช่วยให้การจัดงานมีประสิทธิภาพมากขึ้น แต่ในขณะเดียวกันก็อาจส่งผลกระทบต่อความเป็นอิสระในการตัดสินใจของชุมชนและการรักษาคุณค่าดั้งเดิมของประเพณี

การปรับเปลี่ยนรูปแบบการจัดงานประเพณีผีตาโขนในยุคการท่องเที่ยวสะท้อนให้เห็นทั้งโอกาสและความท้าทายในการพัฒนาประเพณีท้องถิ่นให้สอดคล้องกับบริบทสังคมที่เปลี่ยนแปลง ในขณะที่การพัฒนาการท่องเที่ยวได้นำมาซึ่งประโยชน์ทางเศรษฐกิจและการพัฒนาท้องถิ่น แต่ก็มี ความท้าทายในการรักษาสมดุลระหว่างการพัฒนาเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวกับการรักษาคุณค่าและความหมายดั้งเดิมของ

ประเพณี การศึกษาและทำความเข้าใจการปรับเปลี่ยนที่เกิดขึ้นจึงมีความสำคัญต่อการวางแผนและพัฒนาการจัดการประเพณีผีตาโขนให้เกิดความยั่งยืนในอนาคต

ผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมต่อชุมชนท้องถิ่น

การพัฒนาประเพณีผีตาโขนให้เป็นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้ส่งผลกระทบต่อชุมชนท้องถิ่นในหลายมิติ ธีระพงษ์ แก้วหาวงษ์ (2553) ได้ศึกษาผลกระทบทางเศรษฐกิจและพบว่า การท่องเที่ยวได้สร้างรายได้ให้กับชุมชนผ่านหลายช่องทาง ทั้งการจำหน่ายสินค้าที่ระลึก โดยเฉพาะหน้ากากผีตาโขนที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยว การให้บริการที่พักแบบโฮมสเตย์ การจำหน่ายอาหารและเครื่องดื่ม และการจ้างงานในภาคการท่องเที่ยว นอกจากนี้ ยังเกิดการพัฒนาอาชีพใหม่ ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เช่น มัคคุเทศก์ท้องถิ่น ผู้ผลิตสินค้าที่ระลึก และผู้ให้บริการด้านการท่องเที่ยว การเติบโตทางเศรษฐกิจนี้ส่งผลให้คุณภาพชีวิตของคนในชุมชนดีขึ้น มีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เพื่อรองรับการท่องเที่ยว

ในด้านผลกระทบทางสังคม ศิราพร ณ ถลาง (2552) ได้วิเคราะห์ให้เห็นการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมของชุมชน การท่องเที่ยวได้นำมาซึ่งการปฏิสัมพันธ์กับคนภายนอกมากขึ้น ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมและการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ในขณะเดียวกัน ก็มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการจัดการทางสังคมเพื่อรองรับการท่องเที่ยว เช่น การจัดตั้งกลุ่มอาชีพ การรวมกลุ่มผู้ผลิตสินค้าที่ระลึก และการจัดตั้งองค์กรชุมชนเพื่อบริหารจัดการการท่องเที่ยว การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ส่งผลให้เกิดการปรับตัวในวิถีชีวิตและความสัมพันธ์ทางสังคมของคนในชุมชน มีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือทั้งภายในและภายนอกชุมชนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยว อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงนี้ก็อาจนำมาซึ่งความขัดแย้งในชุมชน โดยเฉพาะในประเด็นการจัดสรรผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวและการตัดสินใจในการจัดการประเพณี

การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือผลกระทบต่อระบบคุณค่าและความเชื่อของชุมชนเกรียงไกร เกิดศิริ (2551) ได้ศึกษาพบว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวได้ส่งผลให้เกิดการปรับเปลี่ยนในการให้ความหมายและคุณค่าของประเพณีผีตาโขน จากเดิมที่เน้นคุณค่าทางจิตวิญญาณและความเชื่อ ได้เพิ่มมิติของคุณค่าทางเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวเข้ามา การเปลี่ยนแปลงนี้สะท้อนให้เห็นในรูปแบบการจัดการงานที่ต้องคำนึงถึงความต้องการของนักท่องเที่ยวมากขึ้น การผลิตหน้ากากและเครื่องแต่งกายที่เน้นความสวยงามเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว และการสร้างกิจกรรมเสริมที่อาจไม่เกี่ยวข้องโดยตรงกับประเพณีดั้งเดิม อย่างไรก็ตาม ชุมชนก็พยายามรักษาสมดุลระหว่างการพัฒนาการท่องเที่ยวกับการรักษาคุณค่าทางวัฒนธรรม โดยยังคงให้ความสำคัญกับพิธีกรรมและความเชื่อดั้งเดิม มีการถ่ายทอดความรู้และภูมิปัญญาให้กับคนรุ่นใหม่ และพยายามสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายที่แท้จริงของประเพณีให้กับนักท่องเที่ยว

ผลกระทบอีกประการหนึ่งที่สำคัญคือการเปลี่ยนแปลงในด้านการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชน ชาญวิทย์ เกษตรศิริ (2549) ได้วิเคราะห์ให้เห็นว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวได้ส่งผลให้เกิดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและพื้นที่สาธารณะของชุมชนในรูปแบบใหม่ มีการพัฒนาพื้นที่เพื่อรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยว การใช้วัสดุและทรัพยากรในการผลิตสินค้าที่ระลึก และการสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ นอกจากนี้ ยังมีประเด็นเรื่องการจัดการขยะและมลภาวะที่เพิ่มขึ้นในช่วงเทศกาล ชุมชนจึงต้องมีการปรับตัวในการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม มีการวางแผนการใช้พื้นที่ การจัดการขยะ และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นระบบมากขึ้น

การศึกษาผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมต่อชุมชนท้องถิ่นสะท้อนให้เห็นทั้งโอกาสและความท้าทายที่เกิดจากการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในขณะที่การท่องเที่ยวได้นำมาซึ่งการพัฒนาทางเศรษฐกิจและการยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน แต่ก็มี ความท้าทายในการรักษาสมดุลระหว่างการพัฒนากับการอนุรักษ์คุณค่าทางวัฒนธรรม การจัดการผลกระทบที่เกิดขึ้นจึงต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน และต้องคำนึงถึงการพัฒนายั่งยืนทั้งในมิติทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

การอนุรักษ์และสืบทอดคุณค่าทางวัฒนธรรม

การอนุรักษ์และสืบทอดคุณค่าทางวัฒนธรรมของประเพณีผีตาโขนในบริบทของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นประเด็นที่มีความสำคัญและท้าทาย ศิราพร ณ ถลาง (2552) ได้วิเคราะห์ว่า การอนุรักษ์และสืบทอดประเพณีในปัจจุบันต้องคำนึงถึงการรักษาสมดุลระหว่างการพัฒนาเพื่อตอบสนองการท่องเที่ยวกับการรักษาแก่นแท้ของวัฒนธรรม ชุมชนได้พัฒนาโลกในการอนุรักษ์และสืบทอดประเพณีหลายรูปแบบ เช่น การจัดตั้งศูนย์วัฒนธรรมและพิพิธภัณฑ์ผีตาโขนเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้และถ่ายทอดความรู้ การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อให้เยาวชนได้เรียนรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์และความสำคัญของประเพณี และการสร้างเครือข่ายผู้อนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาในการทำหน้ากากและเครื่องแต่งกายผีตาโขน กลไกเหล่านี้ช่วยให้การถ่ายทอดความรู้และคุณค่าทางวัฒนธรรมมีความเป็นระบบและต่อเนื่องมากขึ้น

การถ่ายทอดความรู้และภูมิปัญญาในการทำหน้ากากและเครื่องแต่งกายผีตาโขนเป็นอีกประเด็นสำคัญในการอนุรักษ์และสืบทอดประเพณี เกรียงไกร เกิดศิริ (2551) ได้ศึกษาพบว่า ชุมชนได้พัฒนารูปแบบการถ่ายทอดความรู้ที่หลากหลาย ทั้งการสอนแบบตัวต่อตัวจากช่างผู้เชี่ยวชาญสู่ลูกศิษย์ การจัดอบรมเชิงปฏิบัติการให้กับเยาวชนและผู้สนใจ และการจัดทำเอกสารและสื่อการเรียนรู้เพื่อบันทึกองค์ความรู้ นอกจากนี้การถ่ายทอดเทคนิคและวิธีการทำแล้ว ยังมีการให้ความสำคัญกับการถ่ายทอดความเชื่อและคุณค่าที่เกี่ยวข้องกับการทำหน้ากากและเครื่องแต่งกาย เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับการเลือกวัสดุ การกำหนดลวดลาย และพิธีกรรมที่เกี่ยวข้อง การถ่ายทอดความรู้ในลักษณะนี้ช่วยให้การสืบทอดประเพณีมีความครบถ้วนทั้งในด้านรูปแบบและความหมาย

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และสืบทอดประเพณีเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการรักษาคุณค่าทางวัฒนธรรม ชีระพงษ์ แก้วหาวงษ์ (2553) ได้วิเคราะห์รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนและพบว่า มีการสร้างกลไกการมีส่วนร่วมในหลายระดับ ทั้งการร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการ และร่วมติดตามประเมินผล การมีส่วนร่วมนี้ไม่จำกัดเฉพาะผู้อาวุโสหรือผู้นำชุมชนเท่านั้น แต่ยังเปิดโอกาสให้คนรุ่นใหม่ เยาวชน และกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนได้เข้ามามีบทบาทในการอนุรักษ์และสืบทอดประเพณี การมีส่วนร่วมในลักษณะนี้ช่วยสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของและความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของตน ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการอนุรักษ์และสืบทอดที่ยั่งยืน

การพัฒนากระบวนการจัดการความรู้และการสื่อสารทางวัฒนธรรมเป็นอีกประเด็นสำคัญในการอนุรักษ์และสืบทอดประเพณี ชาญวิทย์ เกษตรศิริ (2549) ได้ศึกษาพบว่า ชุมชนได้พัฒนาระบบการจัดการความรู้ที่เป็นระบบมากขึ้น มีการรวบรวมและจัดเก็บข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ความเชื่อ พิธีกรรม และภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องกับประเพณีผีตาโขน มีการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการบันทึกและเผยแพร่ความรู้ เช่น การจัดทำฐานข้อมูลดิจิทัล การผลิตสื่อมัลติมีเดีย และการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการสื่อสารและประชาสัมพันธ์

นอกจากนี้ ยังมีการพัฒนาการสื่อสารทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลาย ทั้งคนในชุมชนเยาวชน และนักท่องเที่ยว เพื่อให้การถ่ายทอดความรู้และคุณค่าทางวัฒนธรรมมีประสิทธิภาพมากขึ้น

การอนุรักษ์และสืบทอดคุณค่าทางวัฒนธรรมของประเพณีผีตาโขนในยุคการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนและการพัฒนาเทคโนโลยีที่เหมาะสม การศึกษาพบว่า ชุมชนได้พยายามรักษาสมดุลระหว่างการพัฒนาการท่องเที่ยวกับการอนุรักษ์คุณค่าทางวัฒนธรรม โดยมีการพัฒนาระบบการจัดการความรู้ การถ่ายทอดภูมิปัญญา และการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน อย่างไรก็ตาม ความท้าทายสำคัญคือการรักษาความต่อเนื่องและความยั่งยืนของการอนุรักษ์และสืบทอด โดยเฉพาะในบริบทของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมที่รวดเร็วในปัจจุบัน

แนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืน

การพัฒนาประเพณีผีตาโขนให้เกิดความยั่งยืนในบริบทของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นความท้าทายที่สำคัญของชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เกรียงไกร เกิดศิริ (2551) ได้วิเคราะห์ว่า การพัฒนาอย่างยั่งยืนต้องคำนึงถึงมิติต่าง ๆ อย่างรอบด้าน ทั้งมิติทางวัฒนธรรม เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ในด้านวัฒนธรรมจำเป็นต้องมีการวางแผนการอนุรักษ์และสืบทอดคุณค่าดั้งเดิมของประเพณีควบคู่ไปกับการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยให้ความสำคัญกับการรักษาความเป็นของแท้ของพิธีกรรมและความเชื่อ การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น และการสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับประเพณีให้กับนักท่องเที่ยว ในด้านเศรษฐกิจ ต้องมีการวางแผนการจัดการผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวอย่างเป็นธรรมและทั่วถึง การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนที่มีคุณภาพและมูลค่าเพิ่ม และการสร้างโอกาสทางอาชีพให้กับคนในชุมชน

การพัฒนาระบบการจัดการการท่องเที่ยวที่มีประสิทธิภาพเป็นอีกปัจจัยสำคัญในการสร้างความยั่งยืน ธีระพงษ์ แก้วหาญ (2553) ได้ศึกษาและเสนอแนวทางการพัฒนาระบบการจัดการที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนและการบูรณาการความร่วมมือจากทุกภาคส่วน โดยมีการจัดตั้งคณะกรรมการบริหารจัดการการท่องเที่ยวที่มีตัวแทนจากภาคส่วนต่าง ๆ การพัฒนาระบบฐานข้อมูลเพื่อการบริหารจัดการ การวางแผนการจัดการพื้นที่และสิ่งอำนวยความสะดวก การพัฒนาระบบการรักษาความปลอดภัยและการจัดการสิ่งแวดล้อม และการสร้างมาตรฐานการให้บริการด้านการท่องเที่ยว นอกจากนี้ ยังมีการพัฒนาระบบการติดตามและประเมินผลการจัดการการท่องเที่ยวเพื่อนำไปสู่การปรับปรุงและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

การเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเป็นประเด็นสำคัญที่ต้องดำเนินการควบคู่ไปกับการพัฒนาระบบการจัดการ ศิราพร ณ ถลาง (2552) ได้วิเคราะห์ว่า การพัฒนาศักยภาพของชุมชนต้องครอบคลุมหลายด้าน ทั้งการพัฒนาความรู้และทักษะในการจัดการการท่องเที่ยว การพัฒนาผู้นำและทีมงานในการบริหารจัดการ การพัฒนาทักษะการสื่อสารและการให้บริการนักท่องเที่ยว และการพัฒนาความสามารถในการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ ยังต้องมีการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายความร่วมมือทั้งภายในและภายนอกชุมชน เพื่อสร้างพลังในการขับเคลื่อนการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นอีกประเด็นสำคัญที่ต้องให้ความสำคัญ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ (2549) ได้เสนอแนวทางการพัฒนาที่เน้นการสร้างมูลค่าเพิ่มและการยกระดับคุณภาพการให้บริการ โดยมีการพัฒนามาตรฐานการดำเนินงานและการให้บริการ การพัฒนาคุณภาพของสินค้า

และบริการทางการท่องเที่ยว การสร้างเอกลักษณ์และจุดเด่นของการท่องเที่ยว และการพัฒนาการสื่อความหมายทางวัฒนธรรมที่มีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ยังต้องมีการพัฒนาระบบการรับรองมาตรฐานและการประกันคุณภาพการท่องเที่ยว เพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้กับนักท่องเที่ยวและยกระดับ การท่องเที่ยวให้มีความยั่งยืน

การวางแผนการพัฒนาในระยะยาวและการบูรณาการความร่วมมือจากทุกภาคส่วนเป็นปัจจัยสำคัญที่จะนำไปสู่ความสำเร็จในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน การศึกษาพบว่า การพัฒนาที่ผ่านมามักเป็นการดำเนินงานในลักษณะแยกส่วนและขาดความต่อเนื่อง ดังนั้น จึงจำเป็นต้องมีการวางแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาในระยะยาวที่มีเป้าหมายและทิศทางที่ชัดเจน มีการกำหนดบทบาทและความรับผิดชอบของแต่ละภาคส่วน มีการจัดสรรทรัพยากรและงบประมาณที่เพียงพอ และมีระบบการติดตามและประเมินผลที่มีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ยังต้องมีการสร้างกลไกการประสานงานและบูรณาการความร่วมมือระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ เอกชน และชุมชน เพื่อให้การพัฒนาเป็นไปในทิศทางเดียวกันและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชนและสังคมโดยรวม

สรุป

การศึกษาประเพณีการแห่ผีตาโขนในบริบทของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสะท้อนให้เห็นการปรับตัวของประเพณีท้องถิ่นท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม จากการศึกษาพบว่า ประเพณีผีตาโขนได้มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการจัดงานเพื่อตอบสนองต่อการท่องเที่ยว ทั้งในด้านการกำหนดวันจัดงานที่แน่นอน การพัฒนารูปแบบการจัดงานให้มีความหลากหลาย และการเพิ่มกิจกรรมเสริมเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว การพัฒนาการท่องเที่ยวได้ส่งผลกระทบต่อชุมชนท้องถิ่นในหลายมิติ ในด้านเศรษฐกิจ การท่องเที่ยวได้สร้างรายได้และโอกาสทางอาชีพให้กับคนในชุมชน มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนและการให้บริการด้านการท่องเที่ยว ในด้านสังคม มีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมและการจัดการทรัพยากรของชุมชน ในขณะเดียวกัน ก็มีความท้าทายในการรักษาสมดุลระหว่างการพัฒนาการท่องเที่ยวกับการรักษาคุณค่าดั้งเดิมของประเพณี ชุมชนได้พัฒนากลไกในการอนุรักษ์และสืบทอดคุณค่าทางวัฒนธรรมหลายรูปแบบ ทั้งการจัดตั้งศูนย์วัฒนธรรมและพิพิธภัณฑ์ การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น การถ่ายทอดภูมิปัญญาในการทำหน้ากากและเครื่องแต่งกาย และการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และสืบทอดประเพณี อย่างไรก็ตาม ยังมีความจำเป็นต้องพัฒนาระบบการจัดการการท่องเที่ยวที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืน แนวทางการพัฒนาในอนาคตควรให้ความสำคัญกับการสร้างสมดุลระหว่างการพัฒนาการท่องเที่ยวกับการรักษาคุณค่าทางวัฒนธรรม การเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และการบูรณาการความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ทั้งนี้ เพื่อให้ประเพณีผีตาโขนสามารถดำรงอยู่และพัฒนาไปได้อย่างยั่งยืนในฐานะมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าของชุมชนและสังคมไทย

เอกสารอ้างอิง

- เกรียงไกร เกิดศิริ. (2551). การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมในบริบทของการท่องเที่ยว. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชาวนิวทีย์ เกษตรศิริ. (2549). วิถีไทย: การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม. อมรินทร์.

- ธีระพงษ์ แก้วหาวงษ์. (2553). กระบวนการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ศิริพร ณ กลาง. (2552). ทฤษฎีคตินวิทยา: วิธีวิทยาในการวิเคราะห์ตำนาน-นิทานพื้นบ้าน. สำนักพิมพ์แห่ง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุเทพ สุนทรเภสัช. (2548). มานุษยวิทยากับการศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมในสังคมไทย. เมืองโบราณ.

วิเคราะห์พิธีกรรมการบูชาแม่โพสพ: ความเชื่อและการดำรงอยู่ในสังคมเกษตรกรรมสมัยใหม่
ANALYSIS OF MAE PHOSOP WORSHIP RITUALS: BELIEFS AND EXISTENCE IN MODERN
AGRICULTURAL SOCIETY

อักษร โฟธิราชา

Aksorn Photiracha

เรือนจำอำเภอทองผาภูมิ

Thongphaphum Prison

Corresponding Author E-mail: zadtoob2013@gmail.com

Received July 18, 2024

Revised August 19, 2024

Accepted September 14, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มุ่งศึกษาวิเคราะห์พิธีกรรมการบูชาแม่โพสพในสังคมไทย โดยเฉพาะการดำรงอยู่ของความเชื่อและพิธีกรรมในบริบทของสังคมเกษตรกรรมสมัยใหม่ การศึกษาใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึกเกษตรกรและผู้ประกอบพิธีกรรมในภาคกลางและภาคเหนือของประเทศไทย ร่วมกับการวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้อง ผลการศึกษาพบว่า แม่สังคมไทยจะเปลี่ยนผ่านเข้าสู่ยุคเกษตรกรรมสมัยใหม่ที่เน้นเทคโนโลยีและวิทยาศาสตร์ แต่ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับแม่โพสพยังคงดำรงอยู่อย่างมีพลวัต โดยมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบให้สอดคล้องกับบริบทสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป การปรับตัวที่สำคัญ ได้แก่ การผสมผสานความเชื่อดั้งเดิมเข้ากับความรู้ทางวิทยาศาสตร์การเกษตร การลดทอนขั้นตอนพิธีกรรมให้กระชับขึ้น และการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับพิธีกรรม พิธีกรรมดังกล่าวยังคงทำหน้าที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจและสร้างความมั่นคงทางจิตวิญญาณให้แก่เกษตรกร อีกทั้งยังเป็นกลไกสำคัญในการสืบทอดภูมิปัญญาและวัฒนธรรมการเกษตรของไทย ตลอดจนการสร้างเสริมความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนเกษตรกรรมในยุคสมัยใหม่

คำสำคัญ: แม่โพสพ, พิธีกรรม, ความเชื่อ, เกษตรกรรมสมัยใหม่, ภูมิปัญญาท้องถิ่น

Abstract

This academic article aims to analyze the ritual worship of Mae Phosop in Thai society, particularly focusing on the persistence of beliefs and rituals in the context of modern agricultural society. The study employs qualitative research methodology through in-depth interviews with farmers and ritual practitioners in central and northern Thailand, along with analysis of relevant documents. The findings reveal that although Thai society has transitioned into modern agriculture emphasizing technology and science, beliefs and rituals related to Mae Phosop continue to exist dynamically, with adaptations in their forms to align with changing social contexts. Key adaptations include the integration of traditional beliefs with agricultural scientific knowledge, the streamlining

of ritual procedures, and the application of digital technology in disseminating knowledge about the rituals. These rituals continue to serve as spiritual anchors and provide spiritual security for farmers, while also functioning as important mechanisms for preserving Thai agricultural wisdom and culture, as well as strengthening agricultural communities in the modern era.

Keywords: Mae Phosop, Ritual, Belief, Modern Agriculture, Local Wisdom

บทนำ

ในสังคมเกษตรกรรมไทย “แม่โพสพ” หรือเทพีแห่งข้าวถือเป็นความเชื่อที่มีความสำคัญและฝังรากลึกมาอย่างยาวนาน การบูชาแม่โพสพไม่เพียงแต่สะท้อนให้เห็นถึงระบบความเชื่อของสังคมเกษตรกรรม แต่ยังแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติที่ดำเนินมาตั้งแต่อดีต (สุเมธ ตันติเวชกุล, 2560) ในปัจจุบัน แม้ว่าสังคมไทยจะก้าวเข้าสู่ยุคเกษตรกรรมสมัยใหม่ที่มีการนำเทคโนโลยีและวิทยาศาสตร์มาใช้อย่างแพร่หลาย แต่ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับแม่โพสพก็ยังคงดำรงอยู่และมีการปรับตัวให้เข้ากับบริบทสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ความเชื่อเรื่องแม่โพสพมีรากฐานมาจากวัฒนธรรมการปลูกข้าวที่สืบทอดมาแต่โบราณ โดยชาวนาไทยเชื่อว่าข้าวมีวิญญาณและต้องได้รับการดูแลด้วยความเคารพ (ศิริพร ณ ถลาง, 2559) พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการบูชาแม่โพสพจึงมีความสำคัญในทุกขั้นตอนของการทำนา ตั้งแต่การเตรียมดิน การหว่านกล้า การดำนา ไปจนถึงการเก็บเกี่ยว การศึกษาของฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2557) ชี้ให้เห็นว่า พิธีกรรมเหล่านี้ไม่เพียงแต่เป็นการแสดงความเคารพต่อแม่โพสพเท่านั้น แต่ยังเป็นการถ่ายทอดภูมิปัญญาในการทำนาและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา ส่งผลให้วิถีชีวิตของชาวนาไทยเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก การพัฒนาเทคโนโลยีการเกษตร การใช้เครื่องจักรกลการเกษตร และการทำเกษตรเชิงพาณิชย์ ได้เข้ามาแทนที่วิธีการทำนาแบบดั้งเดิม อย่างไรก็ตาม กาญจนา แก้วเทพ (2558) พบว่า การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวไม่ได้ทำให้ความเชื่อเรื่องแม่โพสพหายไป แต่กลับมีการปรับตัวและผสมผสานเข้ากับวิถีชีวิตสมัยใหม่

ในแง่มุมทางสังคมวิทยา พิธีกรรมการบูชาแม่โพสพยังคงทำหน้าที่สำคัญในการสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชุมชนชาวนา (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2556) แม้ว่าสภาพการผลิตจะเปลี่ยนไปเป็นการผลิตเชิงพาณิชย์มากขึ้น แต่พิธีกรรมยังคงเป็นพื้นที่ทางสังคมที่เปิดโอกาสให้สมาชิกในชุมชนได้มาพบปะ แลกเปลี่ยนความรู้ และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในมิติของการพัฒนาการเกษตร การดำรงอยู่ของพิธีกรรมแม่โพสพสะท้อนให้เห็นถึงความพยายามในการรักษาสมดุลระหว่างการพัฒนาเทคโนโลยีการเกษตรกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมดั้งเดิม แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงที่เน้นความพอประมาณและความมีเหตุผล ได้ช่วยสร้างพื้นที่ให้การผสมผสานระหว่างความเชื่อดั้งเดิมกับการทำเกษตรสมัยใหม่ (สุเมธ ตันติเวชกุล, 2560)

บทความนี้มุ่งศึกษาวิเคราะห์การดำรงอยู่และการปรับตัวของพิธีกรรมการบูชาแม่โพสพในบริบทของสังคมเกษตรกรรมสมัยใหม่ โดยให้ความสำคัญกับประเด็นต่อไปนี้ ประการแรก การศึกษาพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับแม่โพสพ ประการที่สอง การวิเคราะห์รูปแบบและองค์ประกอบของพิธีกรรมในปัจจุบัน ประการที่สาม การศึกษาการปรับตัวของพิธีกรรมในบริบทของการเกษตรสมัยใหม่ ประการที่สี่ การวิเคราะห์บทบาทและความสำคัญของพิธีกรรมต่อสังคมเกษตรกรรมไทย และประการสุดท้าย การคาดการณ์แนวโน้มการดำรงอยู่ของพิธีกรรมในอนาคต การศึกษานี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัย

เชิงคุณภาพ ประกอบด้วยการวิจัยเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม โดยเก็บข้อมูลจากชุมชนชาวนาในภาคกลางและภาคเหนือของประเทศไทย ซึ่งยังคงรักษาพิธีกรรมการบูชาแม่โพสพไว้อย่างเหนียวแน่น ผลการศึกษาจะช่วยให้เข้าใจถึงพลวัตของความเชื่อและพิธีกรรมในสังคมไทยร่วมสมัย ตลอดจนบทบาทของภูมิปัญญาท้องถิ่นในการพัฒนาการเกษตรอย่างยั่งยืน

ประวัติความเป็นมาและพัฒนาการของความเชื่อเรื่องแม่โพสพในสังคมไทย

ความเชื่อเรื่องแม่โพสพมีรากฐานที่ลึกซึ้งในประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมไทย โดยสามารถสืบย้อนไปได้ถึงยุคก่อนประวัติศาสตร์ เมื่อมนุษย์เริ่มรู้จักการเพาะปลูกข้าวในดินแดนสุวรรณภูมิ จากการศึกษาของ ศิริพร ณ ถลาง (2559) พบว่า ร่องรอยของความเชื่อเรื่องเทพีข้าวปรากฏในวัฒนธรรมหลายกลุ่มในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะในกลุ่มชนที่มีวิถีชีวิตผูกพันกับการทำนา ในสังคมไทย ความเชื่อเรื่องแม่โพสพได้พัฒนาและผสมผสานเข้ากับความเชื่อดั้งเดิมเรื่องผีและการนับถือบรรพบุรุษ จนกลายเป็นระบบความเชื่อที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว การผสมผสานระหว่างความเชื่อพื้นบ้านกับพุทธศาสนาในสมัยสุโขทัยและอยุธยา ได้ส่งผลให้แม่โพสพมีสถานะพิเศษในฐานะเทพีผู้พิทักษ์ข้าวและความอุดมสมบูรณ์ หลักฐานทางประวัติศาสตร์และวรรณกรรมโบราณหลายชิ้นสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของแม่โพสพในวิถีชีวิตของชาวนาไทย ตำราขวัญข้าวโบราณที่บันทึกบทสวดและพิธีกรรมต่าง ๆ แสดงให้เห็นถึงระบบความเชื่อที่ซับซ้อนและมีระเบียบแบบแผนชัดเจน (กาญจนา แก้วเทพ, 2558) พิธีกรรมเหล่านี้ไม่เพียงแต่เป็นการแสดงความเคารพต่อแม่โพสพเท่านั้น แต่ยังทำหน้าที่เป็นคลังความรู้ที่บรรจุภูมิปัญญาในการทำนาและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติไว้อย่างเป็นระบบ

ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ความเชื่อเรื่องแม่โพสพได้รับการยกระดับให้เป็นส่วนหนึ่งของพิธีกรรมหลวง ดังจะเห็นได้จากการประกอบพระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันกษัตริย์กับวิถีชีวิตเกษตรกรรม การผสมผสานระหว่างความเชื่อพื้นบ้านกับพิธีกรรมหลวงนี้ ได้ช่วยเสริมสร้างความชอบธรรมให้แก่ระบบการปกครองและสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการเกษตรในฐานะรากฐานของสังคมไทย (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2557) นอกจากนี้ ยังพบว่าในช่วงเวลาดังกล่าว ได้มีการบันทึกตำราและคู่มือเกี่ยวกับพิธีกรรมการบูชาแม่โพสพอย่างเป็นลายลักษณ์อักษรมากขึ้น ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความพยายามในการอนุรักษ์และสืบทอดองค์ความรู้เหล่านี้ การเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญของความเชื่อเรื่องแม่โพสพเกิดขึ้นในช่วงการปฏิรูปประเทศในสมัยรัชกาลที่ 5 เมื่อสยามเริ่มรับเอาความรู้และเทคโนโลยีตะวันตกเข้ามา การศึกษาแบบสมัยใหม่และแนวคิดวิทยาศาสตร์ได้ท้าทายระบบความเชื่อดั้งเดิมอย่างมาก อย่างไรก็ตาม อานันท์ กาญจนพันธุ์ (2556) ชี้ให้เห็นว่า แทนที่ความเชื่อเรื่องแม่โพสพจะถูกกลดความสำคัญลง กลับมีการปรับตัวและผสมผสานเข้ากับภูมิปัญญาใหม่ได้อย่างน่าสนใจ โดยเฉพาะในชุมชนชาวนาที่ห่างไกลจากเมืองหลวง พิธีกรรมการบูชาแม่โพสพยังคงดำรงอยู่ควบคู่ไปกับการรับเอาเทคโนโลยีการเกษตรสมัยใหม่ ยุคเปลี่ยนผ่านที่สำคัญอีกช่วงหนึ่งคือการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตั้งแต่ทศวรรษ 2500 เป็นต้นมา นโยบายการพัฒนาประเทศที่เน้นการผลิตเพื่อการส่งออกและการใช้เทคโนโลยีการเกษตรสมัยใหม่ ได้ส่งผลให้วิถีการผลิตแบบดั้งเดิมเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว สุขเมธ ตันติเวชกุล (2560) อธิบายว่า การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวส่งผลกระทบต่อระบบความเชื่อและพิธีกรรมดั้งเดิม

แต่ในขณะเดียวกันก็ก่อให้เกิดการปรับตัวในรูปแบบใหม่ ๆ เช่น การผสมผสานความเชื่อเรื่องแม่โพสพเข้ากับแนวคิดเกษตรอินทรีย์และเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเน้นการทำการเกษตรที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและการพึ่งพาตนเอง

ในปัจจุบัน แม้ว่าสังคมไทยจะเปลี่ยนแปลงไปมาก แต่ความเชื่อเรื่องแม่โพสพก็ยังคงมีบทบาทสำคัญในวิถีชีวิตของเกษตรกรไทย โดยเฉพาะในช่วงวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม พิธีกรรมการบูชาแม่โพสพได้กลายเป็นสัญลักษณ์ของการต่อต้านระบบเกษตรกรรมแบบทุนนิยมที่เน้นการผลิตเชิงเดี่ยวและการใช้สารเคมี นอกจากนี้ ยังมีการนำเสนอความเชื่อเรื่องแม่โพสพในฐานะภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สามารถตอบโจทย์การพัฒนาที่ยั่งยืนได้อีกด้วย

รูปแบบและองค์ประกอบของพิธีกรรมการบูชาแม่โพสพในปัจจุบัน

พิธีกรรมการบูชาแม่โพสพในปัจจุบันยังคงรักษาแก่นสำคัญของความเชื่อดั้งเดิมไว้ แม้จะมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบให้เข้ากับบริบทสังคมสมัยใหม่ จากการศึกษาภาคสนามในพื้นที่ภาคกลางและภาคเหนือ พบว่าพิธีกรรมการบูชาแม่โพสพมีองค์ประกอบสำคัญที่ยังคงสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน โดยสามารถแบ่งออกเป็นหมวดหมู่ตามวงจรการทำนา (ศิริพร ณ ถลาง, 2559) พิธีกรรมช่วงเริ่มต้นการทำนาเป็นขั้นตอนแรกที่สำคัญ เริ่มจากการขอขมาแม่ธรณีและการบอกกล่าวแม่โพสพก่อนไถนา เกษตรกรจะจัดเครื่องสังเวยอย่างง่าย ประกอบด้วยดอกไม้ ธูป เทียน และของหวาน วางไว้ที่มุมนาทั้งสี่ด้าน พร้อมกับกล่าวคำบูชาที่สืบทอดมาแต่โบราณ กาญจนา แก้วเทพ (2558) บันทึกว่า แม่ในปัจจุบันเกษตรกรจะใช้ธูปเทียนแทนควายแต่พิธีกรรมนี้ยังคงดำรงอยู่ โดยมีการปรับเปลี่ยนบทสวดให้สอดคล้องกับเครื่องมือสมัยใหม่ ช่วงการหว่านกล้าและดำนาเป็นอีกช่วงหนึ่งที่มีพิธีกรรมสำคัญ เกษตรกรจะทำพิธีขอพรแม่โพสพให้ต้นกล้าเจริญเติบโตแข็งแรง โดยมีการคัดเลือกเมล็ดพันธุ์ที่สมบูรณ์และจัดเตรียมแปลงกล้าด้วยความประณีต ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2557) สังเกตว่า ขั้นตอนนี้ยังคงมีความสำคัญแม้ในปัจจุบันจะมีการใช้เมล็ดพันธุ์จากศูนย์วิจัยข้าว เพราะเกษตรกรเชื่อว่าการทำพิธีกรรมจะช่วยเสริมความอุดมสมบูรณ์ให้แก่ต้นข้าวระหว่างการดูแลรักษาต้นข้าว มีพิธีกรรมย่อยหลายอย่างที่เกษตรกรปฏิบัติ เช่น การทำขวัญข้าว การเลี้ยงแม่โพสพในช่วงข้าวตั้งท้อง และการขอฝนจากแม่โพสพในยามฝนแล้ง พิธีกรรมเหล่านี้มักจัดขึ้นในระดับครัวเรือนหรือชุมชนเล็ก ๆ โดยมีผู้อาวุโสในชุมชนเป็นผู้ประกอบพิธี อานันท์ กาญจนพันธุ์ (2556) ระบุว่า พิธีกรรมเหล่านี้นอกจากจะเป็นการแสดงความรักต่อแม่โพสพแล้ว ยังเป็นโอกาสให้เกษตรกรได้ตรวจสอบการเจริญเติบโตของต้นข้าวและแลกเปลี่ยนความรู้ในการดูแลรักษา

พิธีกรรมที่สำคัญที่สุดคือการเก็บเกี่ยวและการขนข้าวขึ้นยุ้ง ซึ่งถือเป็นช่วงเวลาแห่งการเฉลิมฉลองและการแสดงความกตัญญูต่อแม่โพสพ เกษตรกรจะคัดเลือกรวงข้าวที่สวยงามที่สุดตามมาตรฐานเป็น “แม่โพสพ” ประดับด้วยผ้าสีสวยและดอกไม้ ก่อนที่จะอัญเชิญขึ้นยุ้งเป็นลำดับแรก สุเมธ ตันติเวชกุล (2560) อธิบายว่า แม่ในปัจจุบันชาวนาสวนใหญ่จะขายข้าวให้โรงสีโดยตรง แต่พิธีกรรมนี้ก็ยังคงได้รับการปฏิบัติ โดยเก็บรวงข้าวส่วนหนึ่งไว้ทำพิธีนอกจากพิธีกรรมตามวงจรการทำนาแล้ว ยังมีพิธีกรรมพิเศษที่จัดขึ้นในโอกาสต่าง ๆ เช่น การขนานแม่โพสพเมื่อประสบปัญหาในการทำนา การแก้บน และการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แม่โพสพ พิธีกรรมเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์อันใกล้ชิดระหว่างเกษตรกรกับแม่โพสพ ที่ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงในฐานะเทพีแห่งข้าว แต่ยังเป็นสิ่งที่พึ่งทางจิตใจในยามทุกข์ยากด้วย องค์ประกอบสำคัญของพิธีกรรมการบูชาแม่โพสพที่ยังคงรักษาไว้คือเครื่องสังเวยและบทสวด แม้จะมีการปรับเปลี่ยนรายละเอียดให้เหมาะสมกับยุคสมัย แต่หลักการสำคัญยังคงอยู่ เครื่องสังเวยพื้นฐานประกอบด้วยดอกไม้ ธูป เทียน ขนมหวาน และ

ผลไม้ ในพิธีสำคัญอาจมีการเพิ่มอาหารคาวหวาน หมาก พลู และเครื่องแต่งกายสำหรับแม่โพสพ ส่วนบทสวด มีทั้งที่เป็นภาษาบาลีและภาษาไทย สะท้อนการผสมผสานระหว่างพุทธศาสนากับความเชื่อพื้นบ้าน ผู้ประกอบ พิธีกรรมในปัจจุบันมีทั้งพระสงฆ์ ผู้อาวุโสในชุมชน และเกษตรกรทั่วไป ขึ้นอยู่กับ ความสำคัญและขนาดของ พิธีกรรม การสืบทอดความรู้เกี่ยวกับพิธีกรรมยังคงเป็นไปในลักษณะมุขปาฐะเป็นหลัก แม้จะเริ่มมีการบันทึกเป็น ลายลักษณ์อักษรมากขึ้น อย่างไรก็ตาม การถ่ายทอดแบบตัวต่อตัวยังคงได้รับการยอมรับว่ามีความสำคัญ เพราะ ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจรายละเอียดและความหมายที่ลึกซึ้งของพิธีกรรมได้ดีกว่า

การปรับตัวของพิธีกรรมการบูชาแม่โพสพในบริบทเกษตรกรรมสมัยใหม่

การปรับตัวของพิธีกรรมการบูชาแม่โพสพในบริบทเกษตรกรรมสมัยใหม่เป็นปรากฏการณ์ที่สะท้อนให้ เห็นถึงพลวัตของวัฒนธรรมไทย ศิราพร ณ ถลาง (2559) ชี้ให้เห็นว่า การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและ ระบบการผลิตไม่ได้ทำให้พิธีกรรมสูญหายไป แต่กลับกระตุ้นให้เกิดการปรับตัวในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้ สอดคล้องกับวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป ประการแรก การปรับตัวด้านเวลาและความถี่ในการประกอบพิธีกรรม จากเดิมที่มีพิธีกรรมย่อยหลายขั้นตอนตลอดฤดูกาลทำนา ปัจจุบันได้มีการรวบรัดขั้นตอนให้กระชับขึ้น กาญจนา แก้วเทพ (2558) พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่เลือกประกอบพิธีกรรมเฉพาะช่วงสำคัญ เช่น ก่อนการ หวานกล้า ช่วงข้าวตั้งท้อง และการเก็บเกี่ยว การปรับลดขั้นตอนนี้สอดคล้องกับข้อจำกัดด้านเวลาและ ทรัพยากรของเกษตรกรรมสมัยใหม่ที่ต้องการผลิตเชิงพาณิชย์ การปรับตัวที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือการ ผสมผสานความเชื่อดั้งเดิมเข้ากับความรู้ทางวิทยาศาสตร์การเกษตร ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2557) สังเกตว่า เกษตรกรรุ่นใหม่มักจะอธิบายความหมายของพิธีกรรมผ่านมุมมองทางวิทยาศาสตร์ เช่น การตรวจสอบความ อุดมสมบูรณ์ของดินในช่วงพิธีบอกกล่าวแม่ธรณี หรือการสังเกตการเจริญเติบโตของต้นข้าวระหว่างพิธีทำขวัญ ข้าว การผสมผสานนี้ช่วยให้พิธีกรรมยังคงมีความหมายและประโยชน์ในทางปฏิบัติ การใช้เทคโนโลยี สมัยใหม่ในการประกอบพิธีกรรมเป็นอีกรูปแบบหนึ่งของการปรับตัว อานันท์ กาญจนพันธุ์ (2556) บันทึกว่า ปัจจุบันมีการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับพิธีกรรม การนัดหมายสมาชิกใน ชุมชน และการปรึกษาผู้รู้เกี่ยวกับการประกอบพิธี นอกจากนี้ ยังมีการบันทึกวิดีโอพิธีกรรมและเผยแพร่ผ่าน ช่องทางออนไลน์ ซึ่งช่วยในการอนุรักษ์และถ่ายทอดความรู้สู่คนรุ่นใหม่ การปรับเปลี่ยนรูปแบบเครื่องสังเวย และอุปกรณ์ประกอบพิธีให้เหมาะสมกับยุคสมัยเป็นอีกลักษณะหนึ่งของการปรับตัว สุเมธ ตันติเวชกุล (2560) พบว่า เกษตรกรบางรายใช้ดอกไม้ประดิษฐ์แทนดอกไม้สดเพื่อความสะดวกและประหยัด หรือการใช้ผ้า สังกะระห์แทนผ้าฝ้าย อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงนี้มักจะมีคำนิยามถึงความเหมาะสมและการรักษา ความหมายดั้งเดิมของพิธีกรรม

ด้านการถ่ายทอดความรู้ก็มีการปรับตัวเช่นกัน จากเดิมที่อาศัยการสืบทอดแบบมุขปาฐะเป็นหลัก ปัจจุบันมีการจัดทำคู่มือและเอกสารประกอบพิธีกรรม รวมถึงการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการให้แก่เกษตรกรรุ่นใหม่ การปรับตัวนี้ช่วยให้ความรู้เกี่ยวกับพิธีกรรมได้รับการบันทึกและเผยแพร่อย่างเป็นระบบมากขึ้นนอกจากนี้ ยัง มีการปรับตัวในด้านความหมายและบทบาทของพิธีกรรม จากเดิมที่เน้นความศักดิ์สิทธิ์และความเชื่อทางไสย ศาสตร์ ปัจจุบันพิธีกรรมการบูชาแม่โพสพได้รับการตีความใหม่ให้สอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนและ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม พิธีกรรมหลายอย่างถูกนำเสนอในฐานะภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ส่งเสริมการทำเกษตรที่เป็น มิตรกับธรรมชาติการปรับตัวของพิธีกรรมยังสะท้อนให้เห็นในมิติของการสร้างอัตลักษณ์ชุมชน ในยุคที่การ

ทำนาเชิงพาณิชย์ทำให้ความสัมพันธ์ในชุมชนเปลี่ยนแปลงไป พิธีกรรมการบูชาแม่โพสพได้กลายเป็นพื้นที่ทางสังคมที่เปิดโอกาสให้สมาชิกในชุมชนได้มาพบปะและสร้างความสัมพันธ์ใหม่ การจัดพิธีกรรมในระดับชุมชนยังช่วยสร้างความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมท้องถิ่นและความเป็นชาวนาอย่างไรก็ตาม การปรับตัวของพิธีกรรมการบูชาแม่โพสพไม่ได้เป็นไปในทิศทางเดียวกันทั้งหมด แต่ละชุมชนมีวิธีการและรูปแบบการปรับตัวที่แตกต่างกันตามบริบทและเงื่อนไขเฉพาะ บางชุมชนยังคงรักษารูปแบบดั้งเดิมไว้อย่างเคร่งครัด ในขณะที่บางชุมชนมีการปรับเปลี่ยนอย่างมาก ความหลากหลายนี้สะท้อนให้เห็นถึงความยืดหยุ่นและพลวัตของวัฒนธรรมพื้นบ้านไทย

บทบาทและความสำคัญของพิธีกรรมการบูชาแม่โพสพต่อสังคมเกษตรกรรมไทย

พิธีกรรมการบูชาแม่โพสพในสังคมเกษตรกรรมไทยปัจจุบันมีบทบาทที่ซับซ้อนและหลากหลายมิติ ศิราพร ณ ถลาง (2559) ชี้ให้เห็นว่า นอกเหนือจากการเป็นพิธีกรรมทางความเชื่อแล้ว การบูชาแม่โพสพยังทำหน้าที่เป็นกลไกทางสังคมและวัฒนธรรมที่สำคัญในการธำรงรักษาอัตลักษณ์และความเข้มแข็งของชุมชนเกษตรกรรมในมิติทางจิตวิทยาสังคม พิธีกรรมการบูชาแม่โพสพมีบทบาทสำคัญในการสร้างความมั่นคงทางจิตใจให้แก่เกษตรกร กาญจนา แก้วเทพ (2558) อธิบายว่า ในยุคที่การทำเกษตรกรรมต้องเผชิญกับความเสี่ยงและความไม่แน่นอนหลายด้าน ทั้งจากสภาพภูมิอากาศที่แปรปรวน ความผันผวนของราคาผลผลิต และต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้น พิธีกรรมได้กลายเป็นที่พึ่งทางใจที่ช่วยให้เกษตรกรมีกำลังใจและความหวังในการประกอบอาชีพการประกอบพิธีกรรมยังช่วยลดความวิตกกังวลและความเครียดจากปัญหาต่าง ๆ ที่ต้องเผชิญในด้านการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม พิธีกรรมการบูชาแม่โพสพทำหน้าที่เป็นพื้นที่ทางสังคมที่เปิดโอกาสให้สมาชิกในชุมชนได้มาพบปะและสร้างความสัมพันธ์ ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2557) บันทึกว่า การจัดพิธีกรรมในระดับชุมชนเป็นโอกาสสำคัญในการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ความรู้ และประสบการณ์ในการทำนา นอกจากนี้ยังเป็นเวทีในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างเกษตรกร ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งในยุคที่การทำนาต้องเผชิญกับความท้าทายหลายด้านบทบาทในการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นอีกหนึ่งความสำคัญของพิธีกรรม อานันท์ กาญจนพันธุ์ (2556) พบว่า ในพิธีกรรมการบูชาแม่โพสพมีการสอดแทรกความรู้เกี่ยวกับการทำนา การสังเกตธรรมชาติ และการจัดการทรัพยากร ผ่านทางบทสวด คำบอกเล่า และขั้นตอนต่าง ๆ ของพิธีกรรม ความรู้เหล่านี้มักเป็นภูมิปัญญาที่สั่งสมมายาวนานและมีความสอดคล้องกับระบบนิเวศท้องถิ่น

พิธีกรรมการบูชาแม่โพสพยังมีบทบาทสำคัญในการสร้างจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม สุเมธ ตันติเวชกุล (2560) ชี้ให้เห็นว่า ความเชื่อเรื่องแม่โพสพสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน เพราะมีพื้นฐานอยู่บนการเคารพธรรมชาติและการใช้ทรัพยากรอย่างพอเพียง พิธีกรรมหลายอย่างสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ และความจำเป็นในการรักษาสมดุลของระบบนิเวศในมิติของการสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม พิธีกรรมการบูชาแม่โพสพมีบทบาทในการสร้างและธำรงรักษาความเป็นชาวนาไทย ในยุคที่วิถีชีวิตและการผลิตแบบดั้งเดิมถูกท้าทายจากกระแสโลกาภิวัตน์และทุนนิยม พิธีกรรมได้กลายเป็นสัญลักษณ์ของการต่อต้านและการธำรงรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่นการประกอบพิธีกรรม จึงเป็นการแสดงออกถึงความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ความเป็นชาวนานอกจากนี้ พิธีกรรมการบูชาแม่โพสพยังมีบทบาทในการสร้างความเชื่อมโยงระหว่างคนรุ่นต่าง ๆ ในชุมชน การมีส่วนร่วมในพิธีกรรมเป็นโอกาสให้เยาวชนได้เรียนรู้ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของชุมชนผ่านประสบการณ์ตรง การถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ระหว่าง

คนต่างวัยในระหว่างการประชุมพิธีกรรมช่วยสร้างความต่อเนื่องทางวัฒนธรรมและความเข้าใจระหว่างคนต่างรุ่นในแง่ของการพัฒนาชุมชน พิธีกรรมการบูชาแม่โพสพมีบทบาทในการสร้างความเข้มแข็งให้แก่องค์กรชุมชน การจัดพิธีกรรมต้องอาศัยความร่วมมือและการระดมทรัพยากรจากสมาชิกในชุมชน กระบวนการเหล่านี้ช่วยพัฒนาทักษะการจัดการและความสามารถในการทำงานร่วมกันของคนในชุมชน นอกจากนี้ยังเป็นโอกาสในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานและองค์กรภายนอก

แนวโน้มการดำรงอยู่ของพิธีกรรมการบูชาแม่โพสพในอนาคต

การดำรงอยู่ของพิธีกรรมการบูชาแม่โพสพในอนาคตเป็นประเด็นที่น่าสนใจในการศึกษาวิเคราะห์ ศิราพร ณ ถลาง (2559) ได้ศึกษาแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของพิธีกรรมพื้นบ้านในสังคมไทยร่วมสมัย และพบว่าพิธีกรรมการบูชาแม่โพสพมีแนวโน้มที่จะดำรงอยู่ต่อไป แต่จะมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบและความหมายให้สอดคล้องกับบริบททางสังคมและเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป การศึกษาพบแนวโน้มสำคัญหลายประการที่จะส่งผลต่อการดำรงอยู่ของพิธีกรรมในอนาคต

ประการแรก แนวโน้มการผสมผสานระหว่างพิธีกรรมดั้งเดิมกับเทคโนโลยีดิจิทัล กาญจนา แก้วเทพ (2558) ชี้ให้เห็นว่า เทคโนโลยีดิจิทัลจะมีบทบาทสำคัญในการสืบทอดและเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับพิธีกรรม โดยเฉพาะการใช้สื่อสังคมออนไลน์และแพลตฟอร์มดิจิทัลในการบันทึกและถ่ายทอดพิธีกรรม การพัฒนาแอปพลิเคชันที่รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพิธีกรรมและปฏิทินการทำนา รวมถึงการใช้เทคโนโลยีความจริงเสมือน (Virtual Reality) ในการจำลองพิธีกรรมสำหรับการเรียนรู้ แนวโน้มนี้จะช่วยให้พิธีกรรมสามารถเข้าถึงคนรุ่นใหม่ได้ง่ายขึ้น แต่ก็อาจทำให้เกิดการลดทอนความศักดิ์สิทธิ์และความลึกซึ้งของพิธีกรรมลงได้

ประการที่สอง การปรับเปลี่ยนบทบาทของพิธีกรรมให้สอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2557) วิเคราะห์ว่า พิธีกรรมการบูชาแม่โพสพจะถูกนำเสนอในฐานะภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีคุณค่าต่อการพัฒนาการเกษตรที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม การทำเกษตรอินทรีย์และเกษตรผสมผสานจะนำเอาหลักการและแนวคิดจากพิธีกรรมมาประยุกต์ใช้มากขึ้น โดยเฉพาะในเรื่องการเคารพธรรมชาติและการใช้ทรัพยากรอย่างสมดุล แนวโน้มนี้จะทำให้พิธีกรรมมีความสำคัญในฐานะเครื่องมือในการส่งเสริมการเกษตรที่ยั่งยืน อย่างไรก็ตาม การตีความพิธีกรรมในแนวทางนี้อาจทำให้มิติทางความเชื่อและจิตวิญญาณของพิธีกรรมลดน้อยลง

ประการที่สาม การเชื่อมโยงพิธีกรรมเข้ากับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ อานันท์ กาญจนพันธุ์ (2556) คาดการณ์ว่า พิธีกรรมการบูชาแม่โพสพจะถูกพัฒนาให้เป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวชุมชนและการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร การจัดพิธีกรรมในรูปแบบการแสดงทางวัฒนธรรมสำหรับนักท่องเที่ยว การพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เชื่อมโยงกับความเชื่อเรื่องแม่โพสพ และการสร้างเรื่องราวทางวัฒนธรรมเพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับข้าวและผลิตภัณฑ์แปรรูป จะเป็นแนวทางที่ชุมชนนำมาใช้ในการสร้างรายได้ แนวโน้มนี้อาจช่วยให้พิธีกรรมได้รับความสนใจและการสนับสนุนทางเศรษฐกิจมากขึ้น แต่ก็มีความเสี่ยงที่จะทำให้พิธีกรรมกลายเป็นสินค้าทางวัฒนธรรมที่สูญเสียความหมายดั้งเดิม

ประการที่สี่ การปรับตัวของพิธีกรรมในบริบทของการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและวิกฤตสิ่งแวดล้อม สุเมธ ตันติเวชกุล (2560) มองว่า พิธีกรรมการบูชาแม่โพสพจะมีบทบาทสำคัญในการสร้างความตระหนักและจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม ความเชื่อและพิธีกรรมจะถูกตีความใหม่ให้สอดคล้องกับการรับมือกับการ

เปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ การปรับตัวของเกษตรกร และการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ แนวโน้มนี้ จะทำให้พิธีกรรมมีความหมายและความสำคัญในบริบทของวิกฤตสิ่งแวดล้อมโลก แต่ก็อาจทำให้เกิดการตีความที่ห่างไกลจากรากเหง้าดั้งเดิมของพิธีกรรม

ประการสุดท้าย การเปลี่ยนแปลงในระบบการผลิตและโครงสร้างทางสังคมของชุมชนเกษตรกรรม แนวโน้มการใช้เทคโนโลยีการเกษตรที่ทันสมัย การลดลงของแรงงานภาคเกษตร และการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนรุ่นใหม่ จะส่งผลให้พิธีกรรมต้องปรับตัวอย่างมาก การรักษาความหมายและคุณค่าของพิธีกรรมในบริบทใหม่ จะเป็นความท้าทายสำคัญ อย่างไรก็ตาม การดำรงอยู่ของพิธีกรรมจะขึ้นอยู่กับความสามารถในการสร้างความเชื่อมโยงระหว่างอดีตกับปัจจุบัน และการตอบสนองต่อความต้องการทางจิตวิญญาณของผู้คนในสังคมสมัยใหม่

สรุป

การศึกษาพิธีกรรมการบูชาแม่โพสพในสังคมเกษตรกรรมสมัยใหม่แสดงให้เห็นถึงพลวัตและการปรับตัวของความเชื่อและพิธีกรรมดั้งเดิมท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเทคโนโลยี แม้ว่าสังคมไทยจะก้าวเข้าสู่ยุคเกษตรกรรมสมัยใหม่ที่เน้นการใช้เทคโนโลยีและวิทยาศาสตร์ แต่ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับแม่โพสพก็ยังคงดำรงอยู่และมีบทบาทสำคัญในวิถีชีวิตของเกษตรกรไทย การปรับตัวของพิธีกรรมสะท้อนให้เห็นถึงความยืดหยุ่นของวัฒนธรรมไทยที่สามารถผสมผสานความเชื่อดั้งเดิมเข้ากับบริบทสมัยใหม่ได้อย่างกลมกลืน ทั้งในด้านรูปแบบ เนื้อหา และความหมายของพิธีกรรม การปรับเปลี่ยนที่สำคัญ ได้แก่ การลดทอนความซับซ้อนของพิธีกรรม การผสมผสานกับความรู้ทางวิทยาศาสตร์ และการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในการสืบทอดและเผยแพร่ความรู้ พิธีกรรมการบูชาแม่โพสพยังคงทำหน้าที่สำคัญหลายประการในสังคมไทยร่วมสมัย ทั้งการเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ การสร้างความสัมพันธ์ในชุมชน การสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น และการสร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ ยังมีบทบาทในการสร้างและธำรงรักษาอัตลักษณ์ความเป็นชาวนาไทยท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ แนวโน้มการดำรงอยู่ของพิธีกรรมในอนาคตจะขึ้นอยู่กับความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม รวมทั้งความสามารถในการสร้างความหมายและคุณค่าใหม่ที่สอดคล้องกับบริบทสมัยใหม่ โดยเฉพาะการเชื่อมโยงกับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ อย่างไรก็ตาม ความท้าทายสำคัญในการธำรงรักษาพิธีกรรมคือการรักษาสมดุลระหว่างการปรับตัวกับการรักษาแก่นแท้ของความเชื่อและพิธีกรรม รวมทั้งการถ่ายทอดคุณค่าและความหมายให้แก่คนรุ่นใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การศึกษานี้ชี้ให้เห็นว่า การดำรงอยู่ของพิธีกรรมการบูชาแม่โพสพไม่เพียงแต่สะท้อนความเข้มแข็งของวัฒนธรรมไทย แต่ยังแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นในการพัฒนาการเกษตรอย่างยั่งยืนในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา แก้วเทพ. (2558). ศาสตร์แห่งสื่อและวัฒนธรรมศึกษา. ภาพพิมพ์.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2557). วัฒนธรรมไทยกับขบวนการเปลี่ยนแปลงสังคม. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศิราพร ณ ถลาง. (2559). ความเชื่อพื้นบ้านปัจจุบันกับความเปลี่ยนแปลงทางสังคม. มติชน.
- สุเมธ ตันติเวชกุล. (2560). การพัฒนาตามแนวพระราชดำริและการจัดการทรัพยากรน้ำ. มูลนิธิชัยพัฒนา.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2556). คิดอย่างมีเซล พูโกต์ คิดอย่างวิพากษ์. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

การวิเคราะห์พิธีกรรมการเหยา: การรักษาพื้นบ้านในบริบทการแพทย์สมัยใหม่
ANALYSIS OF YAO RITUAL: TRADITIONAL HEALING IN MODERN MEDICAL CONTEXT

สุพรรณ ชูชื่น

Supan Chuchuen

โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านโคกมั่งงอย

Khok Mang Ngoi Health Promoting Hospital

Corresponding Author E-mail: schuchun17@gmail.com

Received September 2, 2024

Revised October 30, 2024

Accepted November 24, 2024

บทคัดย่อ

พิธีกรรมการเหยาเป็นการรักษาพื้นบ้านที่สืบทอดมาช้านานในสังคมไทย โดยเฉพาะภาคอีสาน บทความวิชาการนี้มุ่งวิเคราะห์บทบาทและความสำคัญของพิธีกรรมการเหยาในบริบทการแพทย์สมัยใหม่ ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อดั้งเดิมกับระบบการแพทย์แผนปัจจุบัน โดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลผ่านการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์เชิงลึก และการวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้อง ผลการศึกษาพบว่า พิธีกรรมการเหยายังคงมีบทบาทสำคัญในการเยียวยาจิตใจและสร้างกำลังใจให้ผู้ป่วย แม้จะไม่สามารถรักษาโรคทางกายได้โดยตรง แต่ช่วยเสริมการรักษาทางการแพทย์แผนปัจจุบันในมิติทางจิตวิญญาณ สะท้อนการผสมผสานระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการแพทย์สมัยใหม่ ทั้งยังแสดงให้เห็นถึงการปรับตัวของพิธีกรรมดั้งเดิมเพื่อตอบสนองความต้องการด้านสุขภาพในสังคมร่วมสมัย

คำสำคัญ: พิธีกรรมการเหยา, การแพทย์พื้นบ้าน, การแพทย์สมัยใหม่, ภูมิปัญญาท้องถิ่น, การรักษาแบบองค์รวม

Abstract

The Yao ritual is a traditional healing practice deeply rooted in Thai society, particularly in the northeastern region. This academic article aims to analyze the role and significance of the Yao ritual within the context of modern medicine, examining the relationship between traditional beliefs and contemporary medical systems. Using qualitative research methods, including participant observation, in-depth interviews, and document analysis, the study explores how traditional healing practices coexist with modern healthcare. The findings reveal that while the Yao ritual cannot directly treat physical ailments, it continues to play a vital role in psychological healing and patient encouragement. The ritual complements modern medical treatment by addressing spiritual dimensions, demonstrating the integration of local wisdom with contemporary healthcare practices. Furthermore, it illustrates how traditional rituals adapt to meet contemporary health needs while maintaining their cultural significance.

Keywords: Yao Ritual, Traditional Medicine, Modern Medicine, Local Wisdom, Holistic Healing

บทนำ

พิธีกรรมการเหยาเป็นการรักษาพื้นบ้านที่มีประวัติศาสตร์อันยาวนานในสังคมไทย โดยเฉพาะในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งมีความเชื่อมโยงกับวิถีชีวิต ความเชื่อ และระบบคุณค่าของชุมชน การรักษาด้วยพิธีกรรมการเหยาสะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นในการดูแลสุขภาพที่ผสมผสานมิติทางกาย จิตใจ และจิตวิญญาณเข้าด้วยกัน แม้ว่าการแพทย์สมัยใหม่จะเข้ามามีบทบาทสำคัญในระบบสาธารณสุขของประเทศ แต่การรักษาแบบพื้นบ้านยังคงดำรงอยู่และได้รับการยอมรับในฐานะทางเลือกหนึ่งของการดูแลสุขภาพ (ชนิษฐา นันทบุตร, 2550)

การศึกษาพิธีกรรมการเหยาในบริบทสังคมปัจจุบันมีความสำคัญในแง่ของการทำความเข้าใจระบบการแพทย์แบบพหุลักษณะที่ดำรงอยู่ในสังคมไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคที่การแพทย์สมัยใหม่เน้นการรักษาตามหลักวิทยาศาสตร์ ขณะที่การรักษาพื้นบ้านให้ความสำคัญกับมิติทางจิตวิญญาณและความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ การผสมผสานระหว่างศาสตร์การแพทย์ทั้งสองแบบจึงมีความน่าสนใจในแง่ของการสร้างทางเลือกในการดูแลสุขภาพที่ตอบสนองความต้องการของผู้ป่วยได้อย่างครอบคลุม ในมุมมองทางมานุษยวิทยาการแพทย์ พิธีกรรมการเหยาไม่ได้เป็นเพียงการรักษาโรคทางกายเท่านั้น แต่ยังเป็นกระบวนการเยียวยาทางสังคมและวัฒนธรรมที่ช่วยฟื้นฟูความสัมพันธ์ระหว่างผู้ป่วยกับครอบครัว ชุมชน และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ (ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี, 2554) การรักษาด้วยพิธีกรรมการเหยาจึงมีบทบาทสำคัญในการสร้างความหมายให้กับประสบการณ์การเจ็บป่วยและการหายจากโรค ผ่านระบบสัญลักษณ์และความเชื่อที่มีรากฐานมาจากวัฒนธรรมท้องถิ่น ความท้าทายสำคัญของการศึกษาพิธีกรรมการเหยาในปัจจุบันคือการทำความเข้าใจกระบวนการปรับตัวของภูมิปัญญาการรักษาพื้นบ้านท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคที่ความรู้ทางการแพทย์สมัยใหม่มีอิทธิพลต่อความเข้าใจเรื่องสุขภาพและการเจ็บป่วยของผู้คนอย่างกว้างขวาง การดำรงอยู่ของพิธีกรรมการเหยาจึงสะท้อนให้เห็นถึงความสามารถในการปรับตัวและต่อรองกับอำนาจความรู้ทางการแพทย์สมัยใหม่ (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2548)

การศึกษานี้มุ่งศึกษาวิเคราะห์พิธีกรรมการเหยาในฐานะการรักษาพื้นบ้านที่ยังคงมีบทบาทสำคัญในระบบสุขภาพของชุมชน โดยให้ความสนใจกับประเด็นต่าง ๆ ได้แก่ ประวัติศาสตร์และพัฒนาการของพิธีกรรมองค์ประกอบและขั้นตอนการประกอบพิธีกรรม บทบาทของพิธีกรรมในระบบสุขภาพปัจจุบัน การปรับตัวของพิธีกรรมในสังคมสมัยใหม่ รวมถึงความท้าทายและแนวโน้มในอนาคต การศึกษานี้ใช้วิธีวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์เชิงลึก และการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง

ข้อค้นพบจากการศึกษานี้จะช่วยเพิ่มพูนความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทและความสำคัญของการรักษาพื้นบ้านในสังคมไทยร่วมสมัย และนำไปสู่การพัฒนาแนวทางในการผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ากับระบบสุขภาพสมัยใหม่อย่างเหมาะสม นอกจากนี้ ยังเป็นการบันทึกและอนุรักษ์องค์ความรู้เกี่ยวกับพิธีกรรมการเหยาไว้เพื่อประโยชน์ในการศึกษาและพัฒนาต่อยอดในอนาคต (ยิ่งยง เทาประเสริฐ, 2547)

ประวัติศาสตร์และพัฒนาการของพิธีกรรมการเหยา

พิธีกรรมการเหยามีรากฐานมาจากความเชื่อดั้งเดิมเกี่ยวกับผี วิญญาณ และอำนาจเหนือธรรมชาติ ซึ่งมีประวัติความเป็นมายาวนานในสังคมไทย-ลาว การรักษาด้วยวิธีการเหยาเป็นการผสมผสานระหว่างความเชื่อ

ทางศาสนา พิธีกรรม และการใช้สมุนไพรพื้นบ้าน ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาในการดูแลสุขภาพของ
คนในท้องถิ่น (ชนิษฐา นันทบุตร, 2550)

จากการศึกษาประวัติศาสตร์ของพิธีกรรมการเหยาพบว่า มีการสืบทอดองค์ความรู้และแนวปฏิบัติผ่าน
ระบบความเชื่อและวัฒนธรรมท้องถิ่นมาอย่างต่อเนื่อง โดยมีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่แสดงให้เห็นว่าพิธี
กรรมการเหยาเป็นส่วนหนึ่งของระบบการแพทย์พื้นบ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมาตั้งแต่สมัยอาณาจักร
ล้านช้าง การรักษาด้วยพิธีกรรมการเหยามีความสัมพันธ์กับโครงสร้างทางสังคมและระบบความเชื่อของชุมชน
โดยหมอเหยามักเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับนับถือจากชาวบ้านในฐานะผู้มีความรู้และความสามารถพิเศษในการ
ติดต่อสื่อสารกับสิ่งเหนือธรรมชาติ (สุวิทย์ มูลคำ, 2547)

การพัฒนาการของพิธีกรรมการเหยาสามารถแบ่งออกได้เป็นยุคสำคัญ ๆ ดังนี้

ยุคแรก (ก่อนพุทธศตวรรษที่ 24) เป็นช่วงที่พิธีกรรมการเหยามีความเชื่อมโยงอย่างเหนียวแน่นกับ
ระบบความเชื่อดั้งเดิมเกี่ยวกับผีและวิญญาณบรรพบุรุษ การรักษาในยุคนี้เน้นการเยียวยาผ่านพิธีกรรมและการ
ใช้คาถาอาคมเป็นหลัก โดยมีการผสมผสานกับการใช้สมุนไพรพื้นบ้านบางส่วน หมอเหยาในยุคนี้มักได้รับการ
ถ่ายทอดความรู้ผ่านสายตระกูลหรือการสืบทอดจากครูบาอาจารย์โดยตรง

ยุคที่สอง (พุทธศตวรรษที่ 24-25) เป็นช่วงที่พิธีกรรมการเหยาเริ่มได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนาและ
ความเชื่อทางศาสนาพราหมณ์-ฮินดูมากขึ้น มีการผสมผสานคำสวดและสัญลักษณ์ทางพุทธศาสนาเข้าไปใน
พิธีกรรม รวมถึงการใช้พุทธคาถาในการรักษา นอกจากนี้ ยังมีการพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับการใช้สมุนไพรให้
เป็นระบบมากขึ้น โดยมีการจดบันทึกตำรายาและวิธีการรักษาไว้ในคัมภีร์ใบลาน

ยุคที่สาม (พุทธศตวรรษที่ 25 ถึงปัจจุบัน) เป็นยุคที่พิธีกรรมการเหยาต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลง
ทางสังคมและวัฒนธรรมอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะการเข้ามาของการแพทย์แผนปัจจุบันและระบบสาธารณสุข
สมัยใหม่ ทำให้พิธีกรรมการเหยาต้องมีการปรับตัวเพื่อความอยู่รอด มีการผสมผสานความรู้ทางการแพทย์
สมัยใหม่เข้ากับภูมิปัญญาดั้งเดิม และมีการพัฒนารูปแบบการรักษาให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้ป่วยใน
ปัจจุบัน

ในด้านองค์ความรู้และการถ่ายทอด พิธีกรรมการเหยามีลักษณะเฉพาะที่สำคัญคือ การผสมผสาน
ความรู้หลายด้านเข้าด้วยกัน ทั้งความรู้เกี่ยวกับสมุนไพร การนวด การใช้คาถาอาคม และการประกอบพิธีกรรม
องค์ความรู้เหล่านี้ถูกถ่ายทอดผ่านระบบครูพักลักจำและการฝึกฝนภาคปฏิบัติเป็นหลัก โดยผู้ที่จะเป็นหมอ
เหยาต้องผ่านพิธีครอบครูและได้รับการยอมรับจากชุมชนก่อนที่จะสามารถประกอบพิธีกรรมได้
(ยิ่งยง เทาประเสริฐ, 2547) การศึกษาพัฒนาการของพิธีกรรมการเหยายังพบว่า มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบและ
วิธีการรักษาให้เหมาะสมกับบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป เช่น การลดขั้นตอนพิธีกรรมให้กระชับขึ้น การ
ปรับเวลาในการประกอบพิธีให้เหมาะสมกับวิถีชีวิตของผู้คนในปัจจุบัน และการผสมผสานการอธิบายสาเหตุ
ของโรคที่สอดคล้องกับความรู้ทางการแพทย์สมัยใหม่ อย่างไรก็ตาม แก่นสำคัญของพิธีกรรมที่เน้นการ
รักษาแบบองค์รวมและการเชื่อมโยงมิติทางจิตวิญญาณยังคงได้รับการรักษาไว้ (ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี,
2554)

ปัจจุบัน พิธีกรรมการเหยาได้รับความสนใจจากนักวิชาการและบุคลากรทางการแพทย์มากขึ้น ในแง่
ของการศึกษาวิจัยเพื่อทำความเข้าใจกลไกการรักษาและผลลัพธ์ทางสุขภาพ รวมถึงความเป็นไปได้ในการ
ผสมผสานการรักษาแบบพื้นบ้านเข้ากับระบบการแพทย์สมัยใหม่ การศึกษาประวัติศาสตร์และพัฒนาการของ

พิธีกรรมการเหยาจึงมีความสำคัญในแง่ของการทำความเข้าใจรากเหง้าทางวัฒนธรรมและการปรับตัวของภูมิปัญญาท้องถิ่นท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

องค์ประกอบและขั้นตอนของพิธีกรรมการเหยา

พิธีกรรมการเหยาประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญหลายประการ ซึ่งแต่ละส่วนมีความหมายและบทบาทเฉพาะในกระบวนการรักษา การทำความเข้าใจองค์ประกอบและขั้นตอนต่าง ๆ ของพิธีกรรมจะช่วยให้เห็นถึงความซับซ้อนและความละเอียดอ่อนในการรักษาแบบพื้นบ้าน (ชนิษฐา นันทบุตร, 2550)

องค์ประกอบหลักของพิธีกรรมการเหยาประกอบด้วย

1. หมอเหยา หรือผู้ประกอบพิธี เป็นผู้ที่ได้รับการถ่ายทอดความรู้และผ่านพิธีครอบครูมาแล้ว หมอเหยาต้องมีคุณสมบัติพิเศษหลายประการ ทั้งความรู้เรื่องพิธีกรรม สมุนไพร และการรักษาโรค รวมถึงต้องมีจริยธรรมและเป็นที่เคารพนับถือของชุมชน หมอเหยาจะต้องรักษาศีลและปฏิบัติตามข้อห้ามต่าง ๆ อย่างเคร่งครัด เพื่อรักษาอำนาจในการรักษาและความศักดิ์สิทธิ์ของพิธีกรรม (สุวิทย์ มูลคำ, 2547)

2. เครื่องประกอบพิธี ซึ่งมีความสำคัญทั้งในแง่ของการเป็นสัญลักษณ์และการใช้งานจริง ประกอบด้วย

- พาชวีญ หรือพานบายศรี ใช้เป็นศูนย์กลางของพิธีกรรม
- เครื่องบูชาครู เช่น ธูป เทียน ดอกไม้ ผ้าขาว
- เครื่องดนตรีประกอบพิธี โดยเฉพาะแคน ซึ่งมีความสำคัญในการสร้างจังหวะและทำนองประกอบการรำ
- สมุนไพรและเครื่องยาต่าง ๆ ที่ใช้ในการรักษา
- เครื่องแต่งกายเฉพาะของหมอเหยา ซึ่งมักเป็นชุดสีขาวหรือสีอ่อน

3. ผู้ป่วยและญาติ ซึ่งต้องมีการเตรียมตัวทั้งทางร่างกายและจิตใจ รวมถึงต้องงดเว้นการกระทำบางอย่างตามความเชื่อ เช่น การงดเว้นอาหารบางประเภท การแต่งกายให้สุภาพเรียบร้อย

4. สถานที่ประกอบพิธี มักเป็นบริเวณที่สงบ สะอาด และมีความเป็นสิริมงคล โดยทั่วไปมักจัดในบริเวณบ้านของผู้ป่วยหรือศาลาประจำหมู่บ้าน ขั้นตอนการประกอบพิธีกรรมการเหยาสามารถแบ่งออกเป็นระยะต่าง ๆ ดังนี้

4.1 ขั้นเตรียมการ

- การตรวจสอบและวินิจฉัยโรคโดยหมอเหยา
- การกำหนดวันและเวลาที่เหมาะสมในการประกอบพิธี
- การจัดเตรียมเครื่องประกอบพิธีและสถานที่
- การเตรียมตัวของผู้ป่วยและญาติ

4.2 ขั้นเริ่มพิธีกรรม

- การบูชาครูและสิ่งศักดิ์สิทธิ์
- การสวดบทคาถาเพื่อขออนุญาตและขอพรจากครูบาอาจารย์
- การเชิญวิญญาณครูและผีบรรพบุรุษ

4.3 ขั้นประกอบพิธีหลัก

- การรำเหยาเพื่อติดต่อกับวิญญาณและสิ่งศักดิ์สิทธิ์

- การวินิจฉัยสาเหตุของโรคผ่านการสื่อสารกับวิญญาณ
- การรักษาด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การใช้สมุนไพร การนวด การสวดคาถา
- การเสี่ยงทายเพื่อดูผลการรักษา

4.4 ชั้นปิดพิธีกรรม

- การส่งวิญญาณครูและผีบรรพบุรุษกลับ
- การให้คำแนะนำในการปฏิบัติตัวแก่ผู้ป่วย
- การกำหนดข้อห้ามและข้อปฏิบัติหลังการรักษา

ในระหว่างการประกอบพิธีกรรม จะมีการใช้ดนตรีประกอบ โดยเฉพาะเสียงแคนที่มีความสำคัญในการสร้างบรรยากาศและช่วยให้หมอเหยาเข้าถึงภาวะจิตพิเศษที่จำเป็นสำหรับการรักษา การรำเหยาเป็นองค์ประกอบสำคัญที่แสดงถึงการเชื่อมต่อระหว่างโลกของมนุษย์กับโลกของวิญญาณ ทำรำแต่ละท่ามีความหมายเฉพาะและสื่อถึงการติดต่อกับวิญญาณต่าง ๆ (ยิ่งยง เทาประเสริฐ, 2547)

การรักษาด้วยพิธีกรรมการเหยามีลักษณะเป็นการรักษาแบบองค์รวม ที่ไม่ได้มุ่งเน้นเพียงการบำบัดอาการทางกายเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการเยียวยาจิตใจและการฟื้นฟูความสัมพันธ์ทางสังคมของผู้ป่วย การมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชนในพิธีกรรมช่วยสร้างกำลังใจและความรู้สึกปลอดภัยให้แก่ผู้ป่วย (ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี, 2554)

ในปัจจุบัน แม้ว่าขั้นตอนและองค์ประกอบบางอย่างของพิธีกรรมอาจมีการปรับเปลี่ยนให้กระชับและเหมาะสมกับบริบททางสังคมที่เปลี่ยนไป แต่แก่นสำคัญของพิธีกรรมที่เน้นการรักษาแบบองค์รวมและการเชื่อมโยงมิติทางจิตวิญญาณยังคงได้รับการรักษาไว้ การศึกษาองค์ประกอบและขั้นตอนของพิธีกรรมการเหยาจึงมีความสำคัญในแง่ของการทำความเข้าใจระบบการรักษาพื้นบ้านที่มีความซับซ้อนและลึกซึ้ง อันจะนำไปสู่การอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นให้สามารถดำรงอยู่และมีบทบาทในระบบสุขภาพร่วมสมัยได้อย่างเหมาะสม

บทบาทของพิธีกรรมการเหยาในระบบสุขภาพปัจจุบัน

พิธีกรรมการเหยายังคงมีบทบาทสำคัญในระบบสุขภาพปัจจุบัน โดยเฉพาะในพื้นที่ชนบทของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ การดำรงอยู่ของพิธีกรรมการเหยาท่ามกลางการแพทย์สมัยใหม่สะท้อนให้เห็นถึงความสามารถในการปรับตัวและตอบสนองความต้องการด้านสุขภาพของชุมชนในมิติที่แตกต่างไปจากการแพทย์กระแสหลัก (ชนิษฐา นันทบุตร, 2550)

บทบาทของพิธีกรรมการเหยาในระบบสุขภาพปัจจุบันสามารถวิเคราะห์ได้ในหลายมิติ ดังนี้

1. การรักษาอาการเจ็บป่วยที่การแพทย์สมัยใหม่ไม่สามารถอธิบายได้ พิธีกรรมการเหยามักได้รับความนิยมในการรักษาอาการที่การแพทย์สมัยใหม่ไม่สามารถวินิจฉัยสาเหตุได้ชัดเจน หรือการรักษาไม่ได้ผล เช่น อาการปวดเรื้อรัง อาการทางจิตประสาท หรืออาการที่เชื่อว่าเกิดจากสาเหตุเหนือธรรมชาติ การอธิบายสาเหตุของโรคผ่านระบบความเชื่อท้องถิ่นช่วยให้ผู้ป่วยและครอบครัวเข้าใจและยอมรับการเจ็บป่วยได้ดีขึ้น (ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี, 2554)

2. การเยียวยาทางจิตใจและจิตวิญญาณ พิธีกรรมการเหยามีบทบาทสำคัญในการเยียวยาจิตใจและจิตวิญญาณของผู้ป่วย ผ่านกระบวนการทางพิธีกรรมที่สร้างความรู้สึกลดภัย ความหวัง และกำลังใจ การมี

ส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชนในพิธีกรรมช่วยฟื้นฟูความสัมพันธ์ทางสังคมและสร้างเครือข่ายการสนับสนุนทางสังคมให้แก่ผู้ป่วย

3. การผสมผสานกับการแพทย์สมัยใหม่ ในปัจจุบัน พบว่ามีการผสมผสานระหว่างพิธีกรรมการเหยากับการรักษาแบบการแพทย์สมัยใหม่มากขึ้น หมอเหยาหลายคนแนะนำให้ผู้ป่วยรักษาควบคู่ไปกับการแพทย์แผนปัจจุบัน โดยเฉพาะในกรณีโรคเรื้อรังหรือโรคที่ต้องการการดูแลอย่างต่อเนื่อง การผสมผสานนี้สะท้อนให้เห็นถึงการปรับตัวของภูมิปัญญาท้องถิ่นและการยอมรับข้อจำกัดของแต่ละศาสตร์ (ยิ่งยง เทาประเสริฐ, 2547)

4. การสร้างความหมายให้กับประสบการณ์การเจ็บป่วย พิธีกรรมการเหยาช่วยสร้างความหมายและการตีความประสบการณ์การเจ็บป่วยผ่านระบบความเชื่อและวัฒนธรรมท้องถิ่น ทำให้ผู้ป่วยและครอบครัวสามารถเข้าใจและจัดการกับการเจ็บป่วยได้ดีขึ้น การอธิบายสาเหตุของโรคผ่านมิติทางจิตวิญญาณช่วยลดความวิตกกังวลและความรู้สึกไม่แน่นอนที่มีเกิดขึ้นเมื่อการแพทย์สมัยใหม่ไม่สามารถให้คำอธิบายที่ชัดเจนได้

5. การอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น พิธีกรรมการเหยาในปัจจุบันยังมีบทบาทสำคัญในการอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการดูแลสุขภาพ การดำรงอยู่ของพิธีกรรมช่วยรักษาองค์ความรู้เกี่ยวกับสมุนไพร การรักษาแบบพื้นบ้าน และความเชื่อท้องถิ่นไว้ให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาและสืบทอด

ความท้าทายของพิธีกรรมการเหยาในระบบสุขภาพปัจจุบันมีหลายประการ ได้แก่

1. การขาดการยอมรับอย่างเป็นทางการจากระบบสาธารณสุข แม้ว่าจะมีนโยบายส่งเสริมการแพทย์พื้นบ้าน แต่ในทางปฏิบัติยังมีข้อจำกัดในการผสมผสานเข้ากับระบบบริการสุขภาพหลัก

2. การขาดผู้สืบทอดองค์ความรู้ เนื่องจากคนรุ่นใหม่มีแนวโน้มที่จะให้ความสนใจกับการแพทย์สมัยใหม่มากกว่า และการถ่ายทอดความรู้แบบดั้งเดิมต้องใช้เวลาและความทุ่มเทสูง

3. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมที่ส่งผลต่อความเชื่อและการยอมรับในพิธีกรรมแบบดั้งเดิม โดยเฉพาะในกลุ่มคนรุ่นใหม่ที่ได้รับการศึกษาตามระบบตะวันตก

4. ความท้าทายในการพิสูจน์ประสิทธิผลของการรักษาตามหลักวิทยาศาสตร์ ซึ่งเป็นข้อจำกัดสำคัญในการได้รับการยอมรับจากระบบการแพทย์กระแสหลัก

พิธีกรรมการเหยาก็มีการปรับตัวเพื่อรับมือกับความท้าทายเหล่านี้ เช่น

1. การพัฒนารูปแบบการรักษาให้ผสมผสานความรู้สมัยใหม่มากขึ้น เช่น การอธิบายสาเหตุของโรคที่เชื่อมโยงกับความรู้ทางการแพทย์

2. การสร้างเครือข่ายและการรวมกลุ่มของหมอพื้นบ้านเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์

3. การเปิดรับการศึกษาวิจัยทางวิชาการเพื่อสร้างองค์ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับกลไกการรักษา

4. การปรับปรุงแบบการถ่ายทอดความรู้ให้เหมาะสมกับบริบทสังคมปัจจุบัน เช่น การจัดทำเอกสารบันทึกความรู้ การสร้างหลักสูตรการเรียนรู้ที่เป็นระบบ

บทบาทของพิธีกรรมการเหยาในระบบสุขภาพปัจจุบันจึงเป็นตัวอย่างที่ดีของการผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ากับ การดูแลสุขภาพสมัยใหม่ การศึกษาและทำความเข้าใจบทบาทเหล่านี้ จะช่วยในการพัฒนาแนวทางการส่งเสริมและสนับสนุนการแพทย์พื้นบ้านให้สามารถดำรงอยู่และมีบทบาทที่เหมาะสมในระบบสุขภาพของประเทศต่อไป (สุวิทย์ มูลคำ, 2547)

การศึกษาพัฒนาการของพิธีกรรมการเหยายังพบว่า มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบและวิธีการรักษาให้เหมาะสมกับบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป เช่น การลดขั้นตอนพิธีกรรมให้กระชับขึ้น การปรับเวลาในการ

ประกอบพิธีให้เหมาะสมกับวิถีชีวิตของผู้คนในปัจจุบัน และการผสมผสานการอธิบายสาเหตุของโรคที่สอดคล้องกับความรู้ทางการแพทย์สมัยใหม่ อย่างไรก็ตาม แก่นสำคัญของพิธีกรรมที่เน้นการรักษาแบบองค์รวมและการเชื่อมโยงมิติทางจิตวิญญาณยังคงได้รับการรักษาไว้ (ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี, 2554)

ปัจจุบัน พิธีกรรมการเหยาได้รับความสนใจจากนักวิชาการและบุคลากรทางการแพทย์มากขึ้น ในแง่ของการศึกษาวิจัยเพื่อทำความเข้าใจกลไกการรักษาและผลลัพธ์ทางสุขภาพ รวมถึงความเป็นไปได้ในการผสมผสานการรักษาแบบพื้นบ้านเข้ากับระบบการแพทย์สมัยใหม่ การศึกษาประวัติศาสตร์และพัฒนาการของพิธีกรรมการเหยาจึงมีความสำคัญในแง่ของการทำความเข้าใจรากเหง้าทางวัฒนธรรมและการปรับตัวของภูมิปัญญาท้องถิ่นท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

องค์ประกอบและขั้นตอนของพิธีกรรมการเหยา

พิธีกรรมการเหยาประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญหลายประการ ซึ่งแต่ละส่วนมีความหมายและบทบาทเฉพาะในกระบวนการรักษา การทำความเข้าใจองค์ประกอบและขั้นตอนต่าง ๆ ของพิธีกรรมจะช่วยให้เห็นถึงความซับซ้อนและความละเอียดอ่อนในการรักษาแบบพื้นบ้าน (ชนิษฐา นันทบุตร, 2550)

องค์ประกอบหลักของพิธีกรรมการเหยาประกอบด้วย

1. หมอเหยา หรือผู้ประกอบพิธี เป็นผู้ที่ได้รับการถ่ายทอดความรู้และผ่านพิธีครอบครูมาแล้ว หมอเหยาต้องมีคุณสมบัติพิเศษหลายประการ ทั้งความรู้เรื่องพิธีกรรม สมุนไพร และการรักษาโรค รวมถึงต้องมีจริยธรรมและเป็นที่เคารพนับถือของชุมชน หมอเหยาจะต้องรักษาศีลและปฏิบัติตามข้อห้ามต่าง ๆ อย่างเคร่งครัด เพื่อรักษาอำนาจในการรักษาและความศักดิ์สิทธิ์ของพิธีกรรม (สุวิทย์ มูลคำ, 2547)

2. เครื่องประกอบพิธี ซึ่งมีความสำคัญทั้งในแง่ของการเป็นสัญลักษณ์และการใช้งานจริง ประกอบด้วย

- พาชวีญ หรือพานบายศรี ใช้เป็นศูนย์กลางของพิธีกรรม
- เครื่องบูชาครู เช่น ฐูป เทียน ดอกไม้ ผ้าขาว
- เครื่องดนตรีประกอบพิธี โดยเฉพาะแคน ซึ่งมีความสำคัญในการสร้างจังหวะและทำนอง

ประกอบกรร่า

- สมุนไพรและเครื่องยาต่าง ๆ ที่ใช้ในการรักษา
- เครื่องแต่งกายเฉพาะของหมอเหยา ซึ่งมักเป็นชุดสีขาวหรือสีอ่อน

3. ผู้ป่วยและญาติ ซึ่งต้องมีการเตรียมตัวทั้งทางร่างกายและจิตใจ รวมถึงต้องงดเว้นการกระทำบางอย่างตามความเชื่อ เช่น การงดเว้นอาหารบางประเภท การแต่งกายให้สุภาพเรียบร้อย

4. สถานที่ประกอบพิธี มักเป็นบริเวณที่สงบ สะอาด และมีความเป็นสิริมงคล โดยทั่วไปมักจัดในบริเวณบ้านของผู้ป่วยหรือศาลาประจำหมู่บ้าน

ขั้นตอนการประกอบพิธีกรรมการเหยาสามารถแบ่งออกเป็นระยะต่าง ๆ ดังนี้

4.1 ขั้นเตรียมการ

- การตรวจสอบและวินิจฉัยโรคโดยหมอเหยา
- การกำหนดวันและเวลาที่เหมาะสมในการประกอบพิธี
- การจัดเตรียมเครื่องประกอบพิธีและสถานที่
- การเตรียมตัวของผู้ป่วยและญาติ

4.2 ชั้นเริ่มพิธีกรรม

- การบูชาครูและสิ่งศักดิ์สิทธิ์
- การสวดบทคาถาเพื่อขออนุญาตและขอพรจากครูบาอาจารย์
- การเชิญวิญญาณครูและผีบรรพบุรุษ

4.3 ชั้นประกอบพิธีหลัก

- การรำเหยาเพื่อติดต่อกับวิญญาณและสิ่งศักดิ์สิทธิ์
- การวินิจฉัยสาเหตุของโรคผ่านการสื่อสารกับวิญญาณ
- การรักษาด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การใช้สมุนไพร การนวด การสวดคาถา
- การเสี่ยงทายเพื่อดูผลการรักษา

4.4 ชั้นปิดพิธีกรรม

- การส่งวิญญาณครูและผีบรรพบุรุษกลับ
- การให้คำแนะนำในการปฏิบัติตัวแก่ผู้ป่วย
- การกำหนดข้อห้ามและข้อปฏิบัติหลังการรักษา

ในระหว่างการประกอบพิธีกรรม จะมีการใช้ดนตรีประกอบ โดยเฉพาะเสียงแคนที่มีความสำคัญในการสร้างบรรยากาศและช่วยให้หมอเหยาเข้าถึงภาวะจิตพิเศษที่จำเป็นสำหรับการรักษา การรำเหยาเป็นองค์ประกอบสำคัญที่แสดงถึงการเชื่อมต่อกันระหว่างโลกของมนุษย์กับโลกของวิญญาณ ท่ารำแต่ละท่ามีความหมายเฉพาะและสื่อถึงการติดต่อกับวิญญาณต่าง ๆ (ยิ่งยง เทาประเสริฐ, 2547)

การรักษาด้วยพิธีกรรมการเหยามีลักษณะเป็นการรักษาแบบองค์รวม ที่ไม่ได้มุ่งเน้นเพียงการบำบัดอาการทางกายเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการเยียวยาจิตใจและการฟื้นฟูความสัมพันธ์ทางสังคมของผู้ป่วย การมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชนในพิธีกรรมช่วยสร้างกำลังใจและความรู้สึกปลอดภัยให้แก่ผู้ป่วย (ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี, 2554)

ในปัจจุบัน แม้ว่าขั้นตอนและองค์ประกอบบางอย่างของพิธีกรรมอาจมีการปรับเปลี่ยนให้กระชับและเหมาะสมกับบริบททางสังคมที่เปลี่ยนไป แต่แก่นสำคัญของพิธีกรรมที่เน้นการรักษาแบบองค์รวมและการเชื่อมโยงมิติทางจิตวิญญาณยังคงได้รับการรักษาไว้ การศึกษาองค์ประกอบและขั้นตอนของพิธีกรรมการเหยาจึงมีความสำคัญในแง่ของการทำความเข้าใจระบบการรักษาพื้นบ้านที่มีความซับซ้อนและลึกซึ้ง อันจะนำไปสู่การอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นให้สามารถดำรงอยู่และมีบทบาทในระบบสุขภาพร่วมสมัยได้อย่างเหมาะสม

บทบาทของพิธีกรรมการเหยาในระบบสุขภาพปัจจุบัน

พิธีกรรมการเหยายังคงมีบทบาทสำคัญในระบบสุขภาพปัจจุบัน โดยเฉพาะในพื้นที่ชนบทของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ การดำรงอยู่ของพิธีกรรมการเหยาท่ามกลางการแพทย์สมัยใหม่สะท้อนให้เห็นถึงความสามารถในการปรับตัวและตอบสนองความต้องการด้านสุขภาพของชุมชนในมิติที่แตกต่างไปจากการแพทย์กระแสหลัก (ชนิษฐา นันทบุตร, 2550)

บทบาทของพิธีกรรมการเหยาในระบบสุขภาพปัจจุบันสามารถวิเคราะห์ได้ในหลายมิติ ดังนี้

1. การรักษาอาการเจ็บป่วยที่การแพทย์สมัยใหม่ไม่สามารถอธิบายได้ พิธีกรรมการเหยามักได้รับความนิยมนในการรักษากลุ่มอาการที่การแพทย์สมัยใหม่ไม่สามารถวินิจฉัยสาเหตุได้ชัดเจน หรือการรักษาไม่ได้ผล เช่น อาการปวดเรื้อรัง อาการทางจิตประสาท หรืออาการที่เชื่อว่าเกิดจากสาเหตุเหนือธรรมชาติ การอธิบายสาเหตุของโรคผ่านระบบความเชื่อท้องถิ่นช่วยให้ผู้ป่วยและครอบครัวเข้าใจและยอมรับการเจ็บป่วยได้ดีขึ้น (ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี, 2554)

2. การเยียวยาทางจิตใจและจิตวิญญาณ พิธีกรรมการเหยามีบทบาทสำคัญในการเยียวยาจิตใจและจิตวิญญาณของผู้ป่วย ผ่านกระบวนการทางพิธีกรรมที่สร้างความรู้สึกปลอดภัย ความหวัง และกำลังใจ การมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชนในพิธีกรรมช่วยฟื้นฟูความสัมพันธ์ทางสังคมและสร้างเครือข่ายการสนับสนุนทางสังคมให้แก่ผู้ป่วย

3. การผสมผสานกับการแพทย์สมัยใหม่ ในปัจจุบัน พบว่ามีการผสมผสานระหว่างพิธีกรรมการเหยากับการรักษาแบบการแพทย์สมัยใหม่มากขึ้น หมอเหยาหลายคนแนะนำให้ผู้ป่วยรักษาควบคู่ไปกับการแพทย์แผนปัจจุบัน โดยเฉพาะในกรณีโรคเรื้อรังหรือโรคที่ต้องการการดูแลอย่างต่อเนื่อง การผสมผสานนี้สะท้อนให้เห็นถึงการปรับตัวของภูมิปัญญาท้องถิ่นและการยอมรับข้อจำกัดของแต่ละศาสตร์ (ยิ่งยง เทาประเสริฐ, 2547)

4. การสร้างความหมายให้กับประสบการณ์การเจ็บป่วย พิธีกรรมการเหยาช่วยสร้างความหมายและการตีความประสบการณ์การเจ็บป่วยผ่านระบบความเชื่อและวัฒนธรรมท้องถิ่น ทำให้ผู้ป่วยและครอบครัวสามารถเข้าใจและจัดการกับการเจ็บป่วยได้ดีขึ้น การอธิบายสาเหตุของโรคผ่านมิติทางจิตวิญญาณช่วยลดความวิตกกังวลและความรู้สึกไม่แน่นอนที่มักเกิดขึ้นเมื่อการแพทย์สมัยใหม่ไม่สามารถให้คำอธิบายที่ชัดเจนได้

5. การอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น พิธีกรรมการเหยาในปัจจุบันยังมีบทบาทสำคัญในการอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการดูแลสุขภาพ การดำรงอยู่ของพิธีกรรมช่วยรักษาองค์ความรู้เกี่ยวกับสมุนไพร การรักษาแบบพื้นบ้าน และความเชื่อท้องถิ่นไว้ให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาและสืบทอดความท้าทายของพิธีกรรมการเหยาในระบบสุขภาพปัจจุบันมีหลายประการ ได้แก่

5.1 การขาดการยอมรับอย่างเป็นทางการจากระบบสาธารณสุข แม้ว่าจะมีนโยบายส่งเสริมการแพทย์พื้นบ้าน แต่ในทางปฏิบัติยังมีข้อจำกัดในการผสมผสานเข้ากับระบบบริการสุขภาพหลัก

5.2 การขาดผู้สืบทอดองค์ความรู้ เนื่องจากคนรุ่นใหม่มีแนวโน้มที่จะให้ความสนใจกับการแพทย์สมัยใหม่มากกว่า และการถ่ายทอดความรู้แบบดั้งเดิมต้องใช้เวลาและความทุ่มเทสูง

5.3 การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมที่ส่งผลต่อความเชื่อและการยอมรับในพิธีกรรมแบบดั้งเดิม โดยเฉพาะในกลุ่มคนรุ่นใหม่ที่ได้รับการศึกษาตามระบบตะวันตก

5.4 ความท้าทายในการพิสูจน์ประสิทธิผลของการรักษาตามหลักวิทยาศาสตร์ ซึ่งเป็นข้อจำกัดสำคัญในการได้รับการยอมรับจากระบบการแพทย์กระแสหลัก อย่างไรก็ตาม พิธีกรรมการเหยาก็มีการปรับตัวเพื่อรับมือกับความท้าทายเหล่านี้ เช่น 1. การพัฒนารูปแบบการรักษาให้ผสมผสานความรู้สมัยใหม่มากขึ้น เช่น การอธิบายสาเหตุของโรคที่เชื่อมโยงกับความรู้ทางการแพทย์ 2. การสร้างเครือข่ายและการรวมกลุ่มของหมอพื้นบ้านเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ 3. การเปิดรับการศึกษาวิจัยทางวิชาการเพื่อสร้างองค์ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับกลไกการรักษา 4. การปรับรูปแบบการถ่ายทอดความรู้ให้เหมาะสมกับบริบทสังคมปัจจุบัน เช่น การจัดทำเอกสารบันทึกความรู้ การสร้างหลักสูตรการเรียนรู้ที่เป็นระบบ

บทบาทของพิธีกรรมการเหย้าในระบบสุขภาพปัจจุบันจึงเป็นตัวอย่งที่ดีของการผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ากับการดูแลสุขภาพสมัยใหม่ การศึกษาและทำความเข้าใจบทบาทเหล่านี้จะช่วยในการพัฒนาแนวทางการส่งเสริมและสนับสนุนการแพทย์พื้นบ้านให้สามารถดำรงอยู่และมีบทบาทที่เหมาะสมในระบบสุขภาพของประเทศต่อไป (สุวิทย์ มูลคำ, 2547)

การปรับตัวของพิธีกรรมการเหย้าในสังคมสมัยใหม่

การปรับตัวของพิธีกรรมการเหย้าในสังคมสมัยใหม่เป็นปรากฏการณ์ที่สะท้อนให้เห็นถึงพลวัตของภูมิปัญญาท้องถิ่นในการตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม การศึกษาการปรับตัวของพิธีกรรมการเหย้าจะช่วยให้เข้าใจกระบวนการเปลี่ยนแปลงและการดำรงอยู่ของการแพทย์พื้นบ้านในบริบทสังคมปัจจุบัน (ชนิษฐา นันทบุตร, 2550)

รูปแบบการปรับตัวของพิธีกรรมการเหย้าสามารถวิเคราะห์ได้ในมิติต่าง ๆ ดังนี้

1. การปรับตัวด้านรูปแบบและขั้นตอนพิธีกรรม

- การลดระยะเวลาในการประกอบพิธีให้กระชับขึ้น จากเดิมที่อาจใช้เวลาหลายวันเหลือเพียง 1-2 วัน เพื่อให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตที่เร่งรีบของคนในปัจจุบัน
- การปรับเปลี่ยนช่วงเวลาในการประกอบพิธีให้ยืดหยุ่นมากขึ้น ไม่จำกัดเฉพาะวันพระหรือวันมงคลเท่านั้น
- การผ่อนปรนข้อห้ามและข้อปฏิบัติบางประการให้เหมาะสมกับบริบทสังคมปัจจุบัน
- การประยุกต์ใช้วัสดุอุปกรณ์สมัยใหม่ทดแทนของดั้งเดิมที่หายากหรือราคาแพง

2. การปรับตัวด้านการอธิบายและการสื่อสาร

- การผสมผสานการอธิบายสาเหตุของโรคระหว่างความเชื่อดั้งเดิมกับความรู้ทางการแพทย์สมัยใหม่
- การใช้ภาษาและคำศัพท์ทางการแพทย์ร่วมกับคำศัพท์พื้นบ้าน
- การพัฒนาวิธีการสื่อสารกับคนรุ่นใหม่ผ่านช่องทางต่าง ๆ เช่น สื่อสังคมออนไลน์
- การจัดทำเอกสารและสื่อประชาสัมพันธ์เพื่อเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับพิธีกรรม

3. การปรับตัวด้านการถ่ายทอดความรู้

- การพัฒนาระบบการเรียนการสอนที่เป็นระบบมากขึ้น มีการจัดบันทึกความรู้เป็นลายลักษณ์อักษร
- การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ระหว่างหมอพื้นบ้านและผู้สนใจ
- การเปิดโอกาสให้คนรุ่นใหม่เข้ามาศึกษาและสืบทอดความรู้
- การร่วมมือกับสถาบันการศึกษาในการวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้

4. การปรับตัวด้านการบริหารจัดการ

- การจัดตั้งกลุ่มหรือชมรมหมอพื้นบ้านเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์
- การพัฒนาระบบการนัดหมายและการติดตามผลการรักษา
- การจัดการด้านค่าใช้จ่ายที่เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจปัจจุบัน
- การสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานด้านสาธารณสุขในพื้นที่

5. การปรับตัวด้านการยอมรับทางสังคม

- การสร้างความน่าเชื่อถือผ่านการพิสูจน์ผลการรักษาและการรวบรวมกรณีศึกษา
- การเข้าร่วมกิจกรรมทางวิชาการและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับบุคลากรทางการแพทย์
- การประชาสัมพันธ์และเผยแพร่คุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น
- การสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชน

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการปรับตัวของพิธีกรรมการเหยามีหลายประการ ได้แก่

1. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

- การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและค่านิยมของคนในสังคม
- การขยายตัวของการแพทย์สมัยใหม่และระบบสาธารณสุข
- การเปลี่ยนแปลงระบบความเชื่อและศาสนา
- การเคลื่อนย้ายของประชากรและการขยายตัวของเมือง

2. การพัฒนาด้านเทคโนโลยีและการสื่อสาร

- การเข้าถึงข้อมูลข่าวสารด้านสุขภาพที่หลากหลาย
- การใช้เทคโนโลยีในการเผยแพร่และถ่ายทอดความรู้
- การพัฒนาระบบการจัดเก็บและเผยแพร่ข้อมูล
- การสื่อสารและแลกเปลี่ยนความรู้ผ่านช่องทางออนไลน์

3. นโยบายและการสนับสนุนจากรัฐ

- การรับรองสถานภาพของหมอพื้นบ้าน
- การส่งเสริมการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในระบบสุขภาพ
- การสนับสนุนการวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้
- การกำหนดมาตรฐานและแนวทางปฏิบัติ

ผลของการปรับตัวของพิธีกรรมการเหยาในสังคมสมัยใหม่มีทั้งด้านบวกและด้านท้าทาย (เป็นแก้ว เหลืองอร่ามศรี, 2554) ด้านบวก ได้แก่ การดำรงอยู่และการยอมรับในสังคมที่กว้างขึ้น การพัฒนาองค์ความรู้ให้เป็นระบบมากขึ้น และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือที่เข้มแข็ง ส่วนด้านท้าทาย ได้แก่ การรักษาแก่นแท้ของพิธีกรรมท่ามกลางการเปลี่ยนแปลง การสืบทอดองค์ความรู้สู่คนรุ่นใหม่ และการรักษาสมดุลระหว่างการปรับตัวกับการอนุรักษ์

การศึกษาการปรับตัวของพิธีกรรมการเหยาในสังคมสมัยใหม่จึงมีความสำคัญในแง่ของการทำความเข้าใจกระบวนการเปลี่ยนแปลงและการดำรงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาแนวทางในการสนับสนุนและส่งเสริมการแพทย์พื้นบ้านให้สามารถตอบสนองความต้องการด้านสุขภาพของประชาชนในบริบทสังคมปัจจุบันได้อย่างเหมาะสม (ยิ่งยง เทาประเสริฐ, 2547)

ความท้าทายและแนวโน้มในอนาคตของพิธีกรรมการเหยา

พิธีกรรมการเหยากำลังเผชิญกับความท้าทายหลายประการในสังคมปัจจุบัน ขณะเดียวกันก็มีแนวโน้มการพัฒนาที่น่าสนใจในอนาคต การวิเคราะห์ความท้าทายและแนวโน้มจะช่วยให้เข้าใจทิศทางการเปลี่ยนแปลงและการดำรงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่นในระบบสุขภาพของสังคมไทย (ชนิษฐา นันทบุตร, 2550)

ความท้าทายที่สำคัญของพิธีกรรมการเหยาประกอบด้วย

1. การสืบทอดองค์ความรู้และผู้ประกอบพิธีกรรม

- การขาดแคลนผู้สืบทอดรุ่นใหม่ เนื่องจากกระบวนการเรียนรู้ใช้เวลานานและมีข้อจำกัดมาก
- การสูญหายของความรู้ดั้งเดิมเนื่องจากไม่มีการบันทึกอย่างเป็นระบบ
- ความยากลำบากในการคัดเลือกผู้สืบทอดที่มีคุณสมบัติเหมาะสมตามจารีตดั้งเดิม
- การขาดแรงจูงใจในการสืบทอดวิชาชีพ เนื่องจากรายได้ไม่แน่นอนและสถานภาพทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

2. การยอมรับและความน่าเชื่อถือในระบบสาธารณสุข

- ข้อจำกัดในการพิสูจน์ประสิทธิผลของการรักษาตามหลักวิทยาศาสตร์
- การขาดการรับรองอย่างเป็นทางการจากระบบสาธารณสุข
- ทศนคติเชิงลบจากบุคลากรทางการแพทย์บางส่วน
- ความท้าทายในการผสมผสานเข้ากับระบบบริการสุขภาพกระแสหลัก

3. การปรับตัวให้เข้ากับบริบทสังคมสมัยใหม่

- การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและค่านิยมของคนในสังคม
- ความขัดแย้งระหว่างความเชื่อดั้งเดิมกับความรู้ทางวิทยาศาสตร์
- การแข่งขันกับทางเลือกในการดูแลสุขภาพรูปแบบอื่น
- ความท้าทายในการสื่อสารและการทำความเข้าใจกับคนรุ่นใหม่

4. ข้อจำกัดด้านทรัพยากรและการสนับสนุน

- การขาดแคลนวัตถุดิบและสมุนไพรที่ใช้ในพิธีกรรม
- การขาดการสนับสนุนด้านงบประมาณจากภาครัฐ
- ข้อจำกัดด้านสถานที่และอุปกรณ์ในการประกอบพิธีกรรม
- การขาดระบบฐานข้อมูลและการจัดการความรู้ที่เป็นระบบ

แนวโน้มในอนาคตของพิธีกรรมการเหยาสามารถวิเคราะห์ได้ในมิติต่าง ๆ ดังนี้

1. การพัฒนาระบบการจัดการความรู้

- การจัดทำฐานข้อมูลองค์ความรู้ในรูปแบบดิจิทัล
- การพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนที่เป็นระบบ
- การวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้ร่วมกับสถาบันการศึกษา
- การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ระหว่างหมอพื้นบ้านและผู้สนใจ

2. การบูรณาการกับการแพทย์สมัยใหม่

- การพัฒนารูปแบบการรักษาที่ผสมผสานศาสตร์ทั้งสองแบบ
- การสร้างความร่วมมือกับสถานพยาบาลในพื้นที่
- การพัฒนามาตรฐานการปฏิบัติงานที่เป็นที่ยอมรับ
- การวิจัยเพื่อพิสูจน์ประสิทธิผลของการรักษา

3. การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่

- การใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการเผยแพร่ความรู้

- การพัฒนาระบบการนัดหมายและติดตามผลการรักษา
 - การสร้างเครือข่ายการสื่อสารระหว่างหมอพื้นบ้าน
 - การใช้เทคโนโลยีในการบันทึกและถ่ายทอดความรู้
4. การพัฒนาด้านการบริหารจัดการ
- การจัดตั้งองค์กรหรือสมาคมวิชาชีพ
 - การพัฒนาระบบการรับรองคุณภาพ
 - การสร้างมาตรฐานการให้บริการ
 - การพัฒนาระบบการจัดการทรัพยากร

แนวทางการพัฒนาในอนาคตที่สำคัญ (ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี, 2554) ได้แก่

1. การสร้างความเข้มแข็งของเครือข่าย
 - การรวมกลุ่มของหมอพื้นบ้านในระดับพื้นที่
 - การสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
 - การแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์
 - การพัฒนาศักยภาพของสมาชิกเครือข่าย
2. การพัฒนาระบบการสืบทอดความรู้
 - การจัดทำหลักสูตรการเรียนรู้ที่เป็นระบบ
 - การสร้างแรงจูงใจให้คนรุ่นใหม่
 - การพัฒนาระบบพี่เลี้ยงและการถ่ายทอดความรู้
 - การสร้างโอกาสในการฝึกปฏิบัติจริง
3. การสร้างการยอมรับในสังคม
 - การประชาสัมพันธ์และเผยแพร่คุณค่า
 - การพัฒนามาตรฐานการให้บริการ
 - การสร้างความร่วมมือกับระบบสาธารณสุข
 - การวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้

สรุป

พิธีกรรมการเหยาเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีประวัติศาสตร์อันยาวนานในสังคมไทย โดยเฉพาะในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ การศึกษาวิเคราะห์พิธีกรรมการเหยาในบริบทสังคมปัจจุบันทำให้เห็นถึงการดำรงอยู่และการปรับตัวของการแพทย์พื้นบ้านท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมจากการศึกษาพบว่า พิธีกรรมการเหยายังคงมีบทบาทสำคัญในระบบสุขภาพชุมชน โดยเฉพาะในการรักษาอาการเจ็บป่วยที่การแพทย์สมัยใหม่ไม่สามารถอธิบายสาเหตุได้ชัดเจน รวมถึงการเยียวยาจิตใจและจิตวิญญาณของผู้ป่วย การผสมผสานระหว่างความเชื่อดั้งเดิมกับความรู้ทางการแพทย์สมัยใหม่สะท้อนให้เห็นถึงความสามารถในการปรับตัวของภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อตอบสนองความต้องการด้านสุขภาพในบริบทสังคมปัจจุบัน การปรับตัวของพิธีกรรมการเหยามีทั้งในด้านรูปแบบและขั้นตอนพิธีกรรม การสื่อสารและการอธิบาย การถ่ายทอดความรู้ และการบริหารจัดการ อย่างไรก็ตาม ยังคงมีความท้าทายสำคัญหลายประการ ทั้งการสืบทอดองค์ความรู้

การยอมรับในระบบสาธารณสุข และการรักษาสมดุลระหว่างการพัฒนากับการอนุรักษ์ แนวโน้มในอนาคตของพิธีกรรมการเหยาจะขึ้นอยู่กับความสามารถในการพัฒนาระบบการจัดการความรู้ การบูรณาการกับการแพทย์สมัยใหม่ การประยุกต์ใช้เทคโนโลยี และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือที่เข้มแข็ง การรักษาสมดุลระหว่างการพัฒนาและการอนุรักษ์จะเป็นกุญแจสำคัญในการสืบทอดภูมิปัญญานี้ให้ดำรงอยู่ต่อไปอย่างมีความหมายในสังคมร่วมสมัย การศึกษาวิเคราะห์พิธีกรรมการเหยาในครั้งนี้ไม่เพียงแต่ช่วยให้เข้าใจการดำรงอยู่และการปรับตัวของภูมิปัญญาท้องถิ่น แต่ยังนำไปสู่การตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์และพัฒนาการแพทย์พื้นบ้านให้สามารถตอบสนองความต้องการด้านสุขภาพของชุมชนในยุคปัจจุบัน การผสมผสานภูมิปัญญาดั้งเดิมเข้ากับความรู้สมัยใหม่อย่างเหมาะสมจะช่วยเพิ่มทางเลือกในการดูแลสุขภาพที่สอดคล้องกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน

เอกสารอ้างอิง

- ชนิษฐา นันทบุตร. (2550). การแพทย์พื้นบ้านอีสาน. คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี. (2554). มานุษยวิทยาการแพทย์: แนวคิดและทฤษฎี. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ยิ่งยง เทาประเสริฐ. (2547). การแพทย์พื้นบ้านไทย. สถาบันการแพทย์แผนไทย.
- สุวิทย์ มูลคำ. (2547). ภูมิปัญญาหมอพื้นบ้านอีสาน. ศิริธรรมออฟเซ็ท.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2548). ทฤษฎีและวิธีวิทยาของการวิจัยวัฒนธรรม. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

การผสมผสานความเชื่อในพิธีกรรมทางพุทธศาสนา: กรณีศึกษาประเพณีสงกรานต์ร่วมสมัย
THE INTEGRATION OF BELIEFS IN BUDDHIST RITUALS: A CASE STUDY OF
CONTEMPORARY SONGKRAN FESTIVAL

มัชวาน ภูมิเจริญ

Makawan Poomcharean

มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต

Kasem Bundit University

Corresponding Author E-mail: maklanna700@gmail.com

Received August 20, 2024

Revised September 22, 2024

Accepted December 24, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มุ่งศึกษาปรากฏการณ์การผสมผสานความเชื่อที่ปรากฏในพิธีกรรมทางพุทธศาสนาของประเพณีสงกรานต์ร่วมสมัย โดยวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวของพิธีกรรมดั้งเดิมที่ผสมผสานกับความเชื่อพื้นถิ่นและวัฒนธรรมสมัยใหม่ ผลการศึกษาพบว่า ประเพณีสงกรานต์ในปัจจุบันมีการผสมผสานระหว่างความเชื่อดั้งเดิมทางพุทธศาสนา ความเชื่อท้องถิ่น และวัฒนธรรมร่วมสมัย ก่อให้เกิดรูปแบบพิธีกรรมใหม่ที่สะท้อนถึงการปรับตัวของพุทธศาสนาในสังคมไทยปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวยังคงรักษาแก่นของคุณค่าทางพุทธศาสนาไว้ได้ แม้จะมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการแสดงออกให้เข้ากับบริบทสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

คำสำคัญ: พิธีกรรมพุทธศาสนา, ประเพณีสงกรานต์, การผสมผสานความเชื่อ, พุทธศาสนาร่วมสมัย, การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม

Abstract

This academic article aims to examine the phenomenon of belief integration in Buddhist rituals of contemporary Songkran festival. The study analyzes the transformation and adaptation of traditional rituals that blend with local beliefs and modern culture. The findings reveal that current Songkran festival demonstrates an integration of traditional Buddhist beliefs, local beliefs, and contemporary culture, resulting in new ritual forms that reflect the adaptation of Buddhism in modern Thai society. However, these changes maintain the core Buddhist values despite modifications in their expression to align with changing social contexts.

Keywords: Buddhist Rituals, Songkran Festival, Belief Integration, Contemporary Buddhism, Cultural Transformation

บทนำ

ประเพณีสงกรานต์เป็นประเพณีที่มีความสำคัญยิ่งของสังคมไทย สะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาของบรรพบุรุษในการผสมผสานความเชื่อและพิธีกรรมจากหลากหลายที่มาเข้าด้วยกันอย่างกลมกลืน ทั้งพุทธศาสนา ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู และความเชื่อพื้นถิ่น จนกลายเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่มีความโดดเด่นและมีคุณค่า (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2562) อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบัน การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมได้ส่งผลให้รูปแบบการจัดงานประเพณีสงกรานต์มีการปรับเปลี่ยนไปอย่างมีนัยสำคัญ ก่อให้เกิดคำถามเกี่ยวกับการรักษาสมดุลระหว่างการอนุรักษ์คุณค่าดั้งเดิมกับการปรับตัวให้เข้ากับบริบทร่วมสมัย

ในอดีต ประเพณีสงกรานต์มีความเชื่อมโยงกับพุทธศาสนาอย่างแนบแน่น พิธีกรรมต่าง ๆ ล้วนสะท้อนถึงหลักธรรมคำสอนและคุณค่าทางจริยธรรม โดยเฉพาะเรื่องความกตัญญูตเวที การทำบุญอุทิศส่วนกุศล และการแสดงความเคารพต่อผู้อาวุโส (พระมหาสมชาย ฐานวุฑโฒ, 2560) นอกจากนี้ ยังมีการผสมผสานความเชื่อทางพราหมณ์-ฮินดูเกี่ยวกับการเปลี่ยนผ่านของฤดูกาลและการบูชาเทพเจ้า รวมถึงความเชื่อพื้นถิ่นเกี่ยวกับการบูชาบรรพบุรุษและการเซ่นไหว้ผีसाงเทวดา เข้าไว้ด้วยกันอย่างกลมกลืน อย่างไรก็ตาม ในยุคปัจจุบัน กระแสโลกาภิวัตน์และการพัฒนาการท่องเที่ยวได้ส่งผลให้ประเพณีสงกรานต์มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบและความหมายไปอย่างมาก สุรียา รัตนกุล (2558) ได้วิเคราะห์ว่า การเติบโตของวัฒนธรรมบริโภคนิยมและการท่องเที่ยวได้ทำให้ประเพณีสงกรานต์ถูกปรับเปลี่ยนไปในลักษณะที่เน้นความสนุกสนานและความบันเทิงมากกว่ามิติทางศาสนาและวัฒนธรรมดั้งเดิม ก่อให้เกิดความท้าทายในการรักษาสมดุลระหว่างการพัฒนาและการอนุรักษ์

การศึกษาการผสมผสานความเชื่อในพิธีกรรมทางพุทธศาสนาของประเพณีสงกรานต์ร่วมสมัยมีความสำคัญในการทำความเข้าใจพลวัตของวัฒนธรรมไทย ศรีศักร วัลลิโภดม (2562) ชี้ให้เห็นว่า แม้รูปแบบภายนอกของประเพณีจะเปลี่ยนแปลงไป แต่แก่นของความเชื่อและคุณค่าทางวัฒนธรรมยังคงดำรงอยู่ผ่านการปรับตัวและตีความใหม่ในบริบทร่วมสมัย การทำความเข้าใจกระบวนการเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวนี้จะช่วยให้เห็นแนวทางในการพัฒนาและสืบสานประเพณีให้ยังคงมีความหมายและคุณค่าในสังคมปัจจุบัน

บทความนี้มุ่งวิเคราะห์การผสมผสานความเชื่อในพิธีกรรมทางพุทธศาสนาของประเพณีสงกรานต์ร่วมสมัย โดยพิจารณาถึงพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ การผสมผสานความเชื่อในพิธีกรรมดั้งเดิม การเปลี่ยนแปลงในสังคมร่วมสมัย ผลกระทบของการท่องเที่ยว และแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาประเพณีอย่างยั่งยืน การวิเคราะห์ประเด็นเหล่านี้จะช่วยให้เข้าใจถึงพลวัตของวัฒนธรรมไทยและการปรับตัวของประเพณีในบริบทสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งเป็นความรู้ที่สำคัญต่อการอนุรักษ์และพัฒนามรดกทางวัฒนธรรมของไทยในอนาคต (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, 2563)

พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของประเพณีสงกรานต์ในสังคมไทย

ประเพณีสงกรานต์มีรากฐานมาจากความเชื่อทางพุทธศาสนาและพราหมณ์-ฮินดู ที่ผสมผสานกับความเชื่อพื้นถิ่นของชุมชนในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในอดีต สงกรานต์เป็นช่วงเวลาแห่งการเฉลิมฉลองการขึ้นปีใหม่ตามปฏิทินจันทรคติ ซึ่งมีพิธีกรรมสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการทำบุญ การสรงน้ำพระ และการแสดงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2562) การศึกษาพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของ

ประเพณีสงกรานต์จึงมีความสำคัญในการทำความเข้าใจรากฐานทางวัฒนธรรมและการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นของการผสมผสานความเชื่อที่หลากหลายเข้าด้วยกัน

จากการศึกษาหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี พบว่าประเพณีสงกรานต์มีพัฒนาการที่สำคัญหลายช่วง โดยในยุคก่อนพุทธศาสนาเข้ามาเผยแผ่ในดินแดนสุวรรณภูมิ ชุมชนโบราณในพื้นที่นี้มีความเชื่อเกี่ยวกับการเฉลิมฉลองการเปลี่ยนฤดูกาลและการบูชาบรรพบุรุษอยู่แล้ว (พระมหาสมชาย ฐานวุฑโฒ, 2560) เมื่อพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์-ฮินดูแพร่หลายเข้ามา จึงเกิดการผสมผสานความเชื่อและพิธีกรรมขึ้น โดยมีการนำหลักธรรมทางพุทธศาสนามาอธิบายความหมายของประเพณีเดิม และเพิ่มเติมพิธีกรรมทางศาสนาเข้าไป เช่น การทำบุญตักบาตร การสรงน้ำพระพุทธรูป การก่อพระเจดีย์ทราย ซึ่งล้วนแต่เป็นการผสมผสานความเชื่อดั้งเดิมเข้ากับหลักธรรมทางพุทธศาสนาได้อย่างกลมกลืน การศึกษาของสุริยา รัตนกุล (2558) ได้แสดงให้เห็นว่า กระบวนการผสมผสานนี้เป็นลักษณะเด่นของวัฒนธรรมไทยที่สามารถรับเอาอิทธิพลจากภายนอกมาปรับใช้โดยไม่ทำลายรากฐานความเชื่อเดิม

ในยุคกลางของประวัติศาสตร์ไทย ประเพณีสงกรานต์ได้รับการยกระดับให้เป็นพิธีกรรมสำคัญของรัฐ มีการจัดพิธีในราชสำนักและวัดหลวงอย่างยิ่งใหญ่ โดยผสมผสานพิธีกรรมทางพุทธศาสนาเข้ากับพิธีกรรมทางพราหมณ์-ฮินดู และความเชื่อท้องถิ่น ศรีศักร วัลลิโภดม (2562) ได้วิเคราะห์ว่า การที่ราชสำนักให้ความสำคัญกับประเพณีสงกรานต์นี้ สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของสถาบันกษัตริย์ในการเชื่อมโยงความเชื่อและพิธีกรรมต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ทำให้เกิดเป็นประเพณีที่มีทั้งมิติทางศาสนา มิติทางสังคม และมิติทางการเมืองการปกครอง นอกจากนี้ ยังพบว่าในแต่ละท้องถิ่นมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบพิธีกรรมให้สอดคล้องกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของตน แต่ยังคงรักษาแก่นของความเชื่อและคุณค่าทางจริยธรรมไว้ได้ การผสมผสานในลักษณะนี้แสดงให้เห็นถึงความยืดหยุ่นและพลวัตของวัฒนธรรมไทย ในยุคปัจจุบัน แม้ว่าสังคมไทยจะเปลี่ยนแปลงไปมาก แต่ประเพณีสงกรานต์ก็ยังคงมีความสำคัญและได้รับการสืบทอดอย่างต่อเนื่อง พระมหาสมชาย ฐานวุฑโฒ (2560) ได้วิเคราะห์ว่า การที่ประเพณีสงกรานต์สามารถดำรงอยู่ได้ในสังคมสมัยใหม่นั้น เป็นเพราะมีการปรับตัวและตีความความหมายใหม่ให้สอดคล้องกับบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป โดยยังคงรักษาแก่นของคุณค่าทางวัฒนธรรมและจริยธรรมไว้ได้ เช่น การรดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ที่แสดงถึงความกตัญญูกตเวทิตะ การทำบุญอุทิศส่วนกุศลที่แสดงถึงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ และการสรงน้ำพระที่แสดงถึงความเคารพในพุทธศาสนา อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจก็ได้ส่งผลให้เกิดการปรับเปลี่ยนรูปแบบและความหมายของประเพณีในบางส่วน โดยเฉพาะการที่ประเพณีสงกรานต์ได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและวัฒนธรรมบริโภคนิยม ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อการรักษาคุณค่าดั้งเดิมของประเพณีในระยะยาว (เอกวิทย์ ณ ถกลาง, 2561)

การผสมผสานความเชื่อในพิธีกรรมสงกรานต์ดั้งเดิม

การผสมผสานความเชื่อในพิธีกรรมสงกรานต์ดั้งเดิมเป็นปรากฏการณ์ที่สะท้อนให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะของวัฒนธรรมไทย ที่สามารถผสมผสานความเชื่อและพิธีกรรมจากหลากหลายแหล่งที่มาเข้าด้วยกันได้อย่างกลมกลืน (สุริยา รัตนกุล, 2558) โดยพิธีกรรมสงกรานต์ดั้งเดิมประกอบด้วยความเชื่อสำคัญสามส่วน ได้แก่ ความเชื่อทางพุทธศาสนา ความเชื่อทางพราหมณ์-ฮินดู และความเชื่อพื้นถิ่น การศึกษาการ

ผสมผสานความเชื่อเหล่านี้จะช่วยให้เข้าใจถึงรากฐานทางวัฒนธรรมและการปรับตัวของประเพณีไทยได้อย่างลึกซึ้ง

ในส่วนของความเชื่อทางพุทธศาสนา พระมหาสมชาย ฐานวุฑโฒ (2560) ได้อธิบายว่า พิธีกรรมสงกรานต์ดั้งเดิมมีการผสมผสานหลักธรรมทางพุทธศาสนาเข้าอย่างแนบแน่น โดยเฉพาะในเรื่องของความกตัญญูกตเวที การทำบุญอุทิศส่วนกุศล และการแสดงความเคารพต่อพระรัตนตรัย พิธีกรรมที่สะท้อนความเชื่อทางพุทธศาสนาอย่างชัดเจน ได้แก่ การทำบุญตักบาตร การสรงน้ำพระพุทธรูป การก่อบูชาเจดีย์ทราย และการสวดมนต์เจริญพระพุทธรูปมนต์ ซึ่งล้วนแต่เป็นการแสดงออกถึงความศรัทธาในพระพุทธรูปผ่านรูปแบบพิธีกรรมที่เป็นรูปธรรม นอกจากนี้ ยังมีการนำหลักธรรมมาอธิบายความหมายของพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น การสรงน้ำพระที่สื่อถึงการชำระจิตใจให้บริสุทธิ์ การก่อบูชาเจดีย์ทรายที่สื่อถึงการสร้างบุญกุศลและการตอบแทนคุณแผ่นดิน

ในด้านความเชื่อทางพราหมณ์-ฮินดู ศรีศักร วัลลิโภดม (2562) ได้วิเคราะห์ว่า พิธีกรรมสงกรานต์ดั้งเดิมได้รับอิทธิพลจากคติความเชื่อเรื่องเทพเจ้าและจักรวาลวิทยาของศาสนาพราหมณ์-ฮินดูอย่างมาก โดยเฉพาะความเชื่อเรื่องการเคลื่อนย้ายของพระอาทิตย์เข้าสู่ราศีเมษ ซึ่งถือเป็นการเริ่มต้นศักราชใหม่ตามคติโบราณ นอกจากนี้ ยังมีความเชื่อเรื่องเทพเจ้าที่เกี่ยวข้องกับสงกรานต์ เช่น พระกาล เทพธิดาประจำวันสงกรานต์ และท้าวจตุโลกบาล ซึ่งได้รับการผสมผสานเข้ากับพิธีกรรมท้องถิ่นและพุทธศาสนาอย่างกลมกลืน การประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ จึงมีทั้งส่วนที่เป็นพิธีทางพุทธศาสนาและพิธีทางพราหมณ์ควบคู่กันไป เช่น การสรงน้ำพระพุทธรูปและการสรงน้ำเทวรูป การทำบุญและการบูชาเทพเจ้า เป็นต้น

ส่วนความเชื่อพื้นถิ่นนั้น พบว่ามีการผสมผสานความเชื่อดั้งเดิมเกี่ยวกับการบูชาบรรพบุรุษ การเซ่นไหว้ผีसाงเทวดา และความเชื่อเรื่องขวัญเข้าไว้ในพิธีกรรมสงกรานต์ด้วย สุรียา รัตนกุล (2558) ได้ชี้ให้เห็นว่า พิธีกรรมเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงโลกทัศน์ของชุมชนท้องถิ่นที่มีความเชื่อเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างคนเป็นและคนตาย รวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติและสิ่งเหนือธรรมชาติ การรดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ การทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้บรรพบุรุษ และการสรงน้ำพระพุทธรูป จึงเป็นการผสมผสานความเชื่อทั้งสามส่วนเข้าด้วยกันอย่างแยกไม่ออก กล่าวคือ เป็นทั้งการแสดงความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณตามหลักพุทธศาสนา การบูชาเทพเจ้าตามคติพราหมณ์-ฮินดู และการบูชาบรรพบุรุษตามความเชื่อพื้นถิ่นไปพร้อมกัน นอกจากนี้ การผสมผสานความเชื่อในพิธีกรรมสงกรานต์ดั้งเดิมยังแสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาของบรรพบุรุษในการสร้างความสมดุลระหว่างความเชื่อต่าง ๆ โดยไม่ทำให้เกิดความขัดแย้งหรือการปฏิเสธซึ่งกันและกัน พระมหาสมชาย ฐานวุฑโฒ (2560) ได้วิเคราะห์ว่า การผสมผสานนี้เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างค่อยเป็นค่อยไปผ่านการปรับตัวและการเรียนรู้ร่วมกันของคนในสังคม จนกลายเป็นวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ที่สามารถรักษาคุณค่าและความหมายดั้งเดิมไว้ได้ ขณะเดียวกันก็สามารถปรับเปลี่ยนรูปแบบการแสดงออกให้เหมาะสมกับบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

การเปลี่ยนแปลงของพิธีกรรมสงกรานต์ในสังคมร่วมสมัย

ประเพณีสงกรานต์ในสังคมร่วมสมัยได้เผชิญกับการเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญ ทั้งในด้านรูปแบบการจัดงาน ความหมาย และบทบาทในสังคม ปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงนี้มาจากกระแสโลกาภิวัตน์ การพัฒนาการท่องเที่ยว และการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนในสังคม (สุรียา รัตนกุล, 2558) การศึกษาการ

เปลี่ยนแปลงเหล่านี้จะช่วยให้เข้าใจถึงพลวัตของวัฒนธรรมไทยและแนวโน้มการปรับตัวของประเพณีในอนาคต การเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้ชัดจนที่สุดคือการที่ประเพณีสงกรานต์ได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ศรีศักร วัลลิโภดม (2562) ได้วิเคราะห์ว่า การส่งเสริมการท่องเที่ยวได้ทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนรูปแบบการจัดงานให้ตอบสนองต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว เช่น การจัดงานเทศกาลน้ำขนาดใหญ่ การแสดงทางวัฒนธรรมเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว และการสร้างกิจกรรมบันเทิงรูปแบบต่าง ๆ แม้ว่าการพัฒนาเหล่านี้จะช่วยสร้างรายได้และกระตุ้นเศรษฐกิจ แต่ก็ส่งผลให้ความหมายดั้งเดิมของประเพณีถูกลดทอนลง โดยเฉพาะมิติทางศาสนาและวัฒนธรรมที่เคยเป็นแก่นสำคัญของประเพณี

นอกจากนี้ การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนในสังคมเมืองยังส่งผลให้พิธีกรรมบางอย่างถูกปรับเปลี่ยนหรือละเลย พระมหาสมชาย ฐานวุฑโฒ (2560) ได้สังเกตว่า พิธีกรรมที่เคยมีความสำคัญในอดีต เช่น การทำบุญเลี้ยงพระ การรดน้ำคำหัวผู้ใหญ่ และการทำบุญอุทิศส่วนกุศล มักถูกลดทอนให้เหลือเพียงพิธีกรรมอย่างง่ายหรือถูกละเลยไปในบางกรณี โดยเฉพาะในกลุ่มคนรุ่นใหม่ที่อาจไม่เข้าใจความหมายและคุณค่าดั้งเดิมของพิธีกรรมเหล่านี้ การเปลี่ยนแปลงนี้สะท้อนให้เห็นถึงความท้าทายในการสืบทอดคุณค่าทางวัฒนธรรมในสังคมสมัยใหม่ อย่างไรก็ตาม ในท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ ก็ปรากฏความพยายามในการปรับตัวและฟื้นฟูคุณค่าดั้งเดิมของประเพณีในรูปแบบใหม่ ๆ สุริยา รัตนกุล (2558) ได้ชี้ให้เห็นว่า หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน รวมถึงชุมชนท้องถิ่น ได้พยายามสร้างสมดุลระหว่างการพัฒนาการท่องเที่ยวกับการอนุรักษ์วัฒนธรรม เช่น การจัดพื้นที่พิเศษสำหรับพิธีกรรมทางศาสนา การรณรงค์ให้เยาวชนเข้าใจความหมายของประเพณี และการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้และเข้าใจคุณค่าดั้งเดิม ความท้าทายสำคัญในปัจจุบันจึงอยู่ที่การสร้างสมดุลระหว่างการพัฒนาและการอนุรักษ์ โดยต้องคำนึงถึงทั้งมิติทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม การเปลี่ยนแปลงของพิธีกรรมสงกรานต์ในสังคมร่วมสมัยจึงไม่ใช่เพียงการสูญเสียหรือการเสื่อมถอยของวัฒนธรรมดั้งเดิม แต่เป็นกระบวนการปรับตัวที่สะท้อนให้เห็นถึงพลวัตของวัฒนธรรมไทยที่ยังคงมีชีวิตและสามารถตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมได้ แม้ว่าจะต้องเผชิญกับความท้าทายในการรักษาแก่นสำคัญของประเพณีไว้ก็ตาม

ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อพิธีกรรมสงกรานต์

การพัฒนาการท่องเที่ยวในประเทศไทยได้ส่งผลกระทบต่อพิธีกรรมสงกรานต์อย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะในช่วงสามทศวรรษที่ผ่านมา สุริยา รัตนกุล (2558) ได้วิเคราะห์ว่า การส่งเสริมประเพณีสงกรานต์ให้เป็นจุดขายทางการท่องเที่ยวได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านรูปแบบการจัดงาน ความหมาย และคุณค่าของประเพณี การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้มีทั้งผลกระทบในเชิงบวกและเชิงลบที่ควรได้รับการพิจารณาอย่างรอบคอบ

ในด้านผลกระทบเชิงเศรษฐกิจ การพัฒนาประเพณีสงกรานต์ให้เป็นเทศกาลการท่องเที่ยวได้ก่อให้เกิดรายได้มหาศาลแก่ชุมชนและประเทศ ศรีศักร วัลลิโภดม (2562) ชี้ให้เห็นว่า การจัดงานสงกรานต์ในแหล่งท่องเที่ยวสำคัญ เช่น เชียงใหม่ อยุธยา และกรุงเทพมหานคร สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติจำนวนมาก ก่อให้เกิดการหมุนเวียนทางเศรษฐกิจในด้านที่พัก อาหาร การขนส่ง และสินค้าที่ระลึก อย่างไรก็ตาม การมุ่งเน้นผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจมากเกินไปอาจส่งผลให้มิติทางวัฒนธรรมและจิตวิญญาณของประเพณีถูกละเลย

ในด้านผลกระทบทางสังคมและวัฒนธรรม พระมหาสมชาย ฐานวุฑฺโฒ (2560) ได้วิเคราะห์ว่า การท่องเที่ยวได้ส่งผลให้เกิดการปรับเปลี่ยนรูปแบบและความหมายของพิธีกรรมสงกรานต์อย่างมีนัยสำคัญ เช่น การลดทอนพิธีกรรมทางศาสนาให้เหลือเพียงรูปแบบที่เรียบง่าย การเพิ่มกิจกรรมบันเทิงที่ไม่เกี่ยวข้องกับ ความหมายดั้งเดิม และการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการเล่นน้ำที่บางครั้งขาดความเหมาะสมและความเคารพต่อ วัฒนธรรม นอกจากนี้ ยังพบว่าเยาวชนรุ่นใหม่จำนวนมากไม่เข้าใจความหมายและคุณค่าที่แท้จริงของประเพณี เนื่องจากการนำเสนอภาพลักษณ์ของสงกรานต์ผ่านสื่อการท่องเที่ยวมักเน้นเฉพาะด้านความสนุกสนานและ ความบันเทิง อย่างไรก็ตาม การท่องเที่ยวก็มีส่วนช่วยในการอนุรักษ์และฟื้นฟูประเพณีสงกรานต์ในบาง มิติ สุริยา รัตนกุล (2558) ได้สังเกตว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีการวางแผนอย่างรอบคอบ สามารถช่วยสร้างความตระหนักและความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมท้องถิ่น กระตุ้นให้เกิดการศึกษาและบันทึก องค์ความรู้เกี่ยวกับประเพณี รวมถึงสร้างแรงจูงใจในการสืบทอดและพัฒนาประเพณีให้เข้ากับบริบทร่วมสมัย นอกจากนี้ รายได้จากการท่องเที่ยวยังสามารถนำมาใช้ในการอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งวัฒนธรรม สนับสนุน การจัดการกิจกรรมทางวัฒนธรรม และส่งเสริมการเรียนรู้ระหว่างวัฒนธรรม ความท้าทายสำคัญในปัจจุบันจึงอยู่ที่ การสร้างสมดุลระหว่างการพัฒนาการท่องเที่ยวกับการรักษาคุณค่าดั้งเดิมของประเพณี ศรีศักร วัลลิโภดม (2562) เสนอว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ยั่งยืนจำเป็นต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชน การให้ความรู้และสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องแก่นักท่องเที่ยว การกำหนดแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสม และการ บริหารจัดการผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น ทั้งนี้ เพื่อให้ประเพณีสงกรานต์สามารถดำรงอยู่และพัฒนาไปได้อย่างมี ความหมายในบริบทของสังคมร่วมสมัย โดยไม่สูญเสียแก่นแท้และคุณค่าที่สำคัญ

แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาประเพณีสงกรานต์อย่างยั่งยืน

การอนุรักษ์และพัฒนาประเพณีสงกรานต์ให้ดำรงอยู่อย่างมีความหมายในสังคมร่วมสมัยเป็นความท้าทาย สำคัญที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน พระมหาสมชาย ฐานวุฑฺโฒ (2560) ได้เสนอว่า การอนุรักษ์ ประเพณีสงกรานต์ไม่ควรเป็นเพียงการรักษาในรูปแบบเดิมไว้อย่างตายตัว แต่ควรเป็นการพัฒนาที่สามารถรักษา แก่นสำคัญของประเพณีไว้ได้ ขณะเดียวกันก็สามารถปรับตัวให้เข้ากับบริบทสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป การ พิจารณาแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาจึงต้องคำนึงถึงทั้งมิติทางวัฒนธรรม สังคม และเศรษฐกิจอย่างรอบด้าน

ประการแรก การสร้างความเข้าใจและความตระหนักในคุณค่าของประเพณีแก่คนรุ่นใหม่เป็นสิ่งสำคัญ สุริยา รัตนกุล (2558) ได้เสนอแนวทางการจัดการศึกษาและเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ความเชื่อ และความหมายของพิธีกรรมสงกรานต์ผ่านช่องทางที่หลากหลายและเข้าถึงคนรุ่นใหม่ เช่น การบูรณาการ เนื้อหาในหลักสูตรการศึกษา การใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการสื่อสาร และการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้เชิง ปฏิบัติการ นอกจากนี้ ยังควรส่งเสริมให้เยาวชนมีส่วนร่วมในการคิดสร้างสรรค์รูปแบบการจัดงานที่ผสมผสาน ระหว่างคุณค่าดั้งเดิมกับการแสดงออกร่วมสมัย เพื่อให้ประเพณียังคงมีความหมายและดึงดูดความสนใจของ คนรุ่นใหม่

ประการที่สอง การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนเป็นอีกแนวทางสำคัญ ศรีศักร วัลลิโภดม (2562) เสนอว่า ควรมีการกำหนดแนวทางการจัดงานที่สร้างสมดุลระหว่างการอนุรักษ์วัฒนธรรมกับการ พัฒนาการท่องเที่ยว เช่น การกำหนดพื้นที่และเวลาที่เหมาะสมสำหรับกิจกรรมต่าง ๆ การสร้างมาตรฐานการ จัดงานที่คำนึงถึงความปลอดภัยและความเหมาะสมทางวัฒนธรรม การพัฒนาสื่อความหมายทางวัฒนธรรมที่มี

คุณภาพ และการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว การดำเนินการเหล่านี้จะช่วยให้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการสืบสานและพัฒนาประเพณี แทนที่จะเป็นภัยคุกคามต่อคุณค่าทางวัฒนธรรม

ประการที่สาม การสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ เป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการอนุรักษ์และพัฒนา สุริยา รัตนกุล (2558) ชี้ให้เห็นว่า การอนุรักษ์ประเพณีสงกรานต์ให้ยั่งยืน จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายภาคส่วน ทั้งหน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถาบันการศึกษา วัด ชุมชน และภาคเอกชน โดยแต่ละภาคส่วนควรมีบทบาทที่ชัดเจนและสอดคล้องกัน เช่น ภาครัฐอาจเป็นผู้กำหนดนโยบายและสนับสนุนทรัพยากร องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชนเป็นผู้ขับเคลื่อนการจัดกิจกรรม สถาบันการศึกษาเป็นแหล่งความรู้และการวิจัย และภาคเอกชนสนับสนุนด้านการตลาดและการประชาสัมพันธ์

ประการสุดท้าย การวางแผนและการจัดการอย่างเป็นระบบเป็นปัจจัยสำคัญสู่ความสำเร็จ พระมหาสมชาย ฐานวุฑฺโฒ (2560) เสนอว่า ควรมีการจัดทำแผนแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนาประเพณีสงกรานต์ในระดับชาติและท้องถิ่น ที่กำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมาย และแนวทางการดำเนินงานที่ชัดเจน มีการติดตามประเมินผล และปรับปรุงการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ ควรมีการจัดการความรู้และการถอดบทเรียนจากการดำเนินงาน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนในระยะยาว แผนการดำเนินงานควรครอบคลุมทั้งการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ การพัฒนาศักยภาพบุคลากรและชุมชน การสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ และการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน

สรุป

ประเพณีสงกรานต์เป็นตัวอย่างที่ชัดเจนของการผสมผสานความเชื่อในสังคมไทย โดยมีการหลอมรวมความเชื่อจากสามแหล่งที่มาหลัก ได้แก่ พุทธศาสนา ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู และความเชื่อพื้นถิ่น จนกลายเป็นประเพณีที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว การผสมผสานนี้สะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาของบรรพบุรุษในการสร้างความกลมกลืนระหว่างความเชื่อต่าง ๆ โดยไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง ในปัจจุบัน ประเพณีสงกรานต์กำลังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะจากอิทธิพลของการท่องเที่ยวและกระแสโลกาภิวัตน์ ส่งผลให้รูปแบบการจัดงานและความหมายของประเพณีมีการปรับเปลี่ยนไป บางครั้งเน้นความบันเทิงและการท่องเที่ยวมากกว่ามิติทางศาสนาและวัฒนธรรมดั้งเดิม อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงนี้ไม่ได้หมายถึงการสูญเสียคุณค่าทั้งหมด แต่สะท้อนถึงการปรับตัวของวัฒนธรรมในบริบทสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป การอนุรักษ์และพัฒนาประเพณีสงกรานต์ให้ยั่งยืนจำเป็นต้องสร้างสมดุลระหว่างการรักษาคุณค่าดั้งเดิมกับการปรับตัวให้เข้ากับบริบทร่วมสมัย โดยต้องให้ความสำคัญกับการสร้างความเข้าใจแก่คนรุ่นใหม่ การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างมีความรับผิดชอบ การสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ และการวางแผนการจัดการอย่างเป็นระบบความท้าทายสำคัญในอนาคตคือการรักษาแก่นสำคัญของประเพณีไว้ได้ ขณะเดียวกันก็สามารถพัฒนาให้มีความร่วมสมัยและตอบสนองต่อความต้องการของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป การศึกษาและทำความเข้าใจการผสมผสานความเชื่อในประเพณีสงกรานต์จึงมีความสำคัญต่อการกำหนดทิศทางการพัฒนาวัฒนธรรมไทยในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. (2563). ประเพณีสงกรานต์: มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ. สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.

พระมหาสมชาย ฐานวุฑฺโฒ. (2560). พุทธศาสนากับประเพณีไทย. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ศรีศักร วัลลิโภดม. (2562). ประเพณีสงกรานต์: มรดกทางวัฒนธรรมและการเปลี่ยนแปลง. มุลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์.

สุรียา รัตนกุล. (2558). พลวัตทางวัฒนธรรมในสังคมไทยร่วมสมัย. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เอกวิทย์ ณ ถลาง. (2561). ภูมิปัญญาชาวบ้านกับกระบวนการเรียนรู้และการปรับตัวของสังคมไทย. มุลนิธิภูมิปัญญา.

วัฒนธรรมการทำบุญออนไลน์: การเปลี่ยนแปลงของพิธีกรรมทางพุทธศาสนาในยุคดิจิทัล ONLINE MERIT-MAKING CULTURE: THE TRANSFORMATION OF BUDDHIST RITUALS IN THE DIGITAL AGE

พระณัฐพน ศุทธภาพิสุทธิคุณ

Phra Natthaphon Sutthaphaphisutthikhun

วัดโพธิ์ทิตตาราม จังหวัดชลบุรี

Wat Phothithattaram, Chonburi Province

Corresponding Author E-mail: topshung@gmail.com

Received September 6, 2024

Revised November 10, 2024

Accepted December 8, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มุ่งศึกษาปรากฏการณ์การทำบุญออนไลน์ในสังคมไทยร่วมสมัย ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของพิธีกรรมทางพุทธศาสนาในยุคดิจิทัล การศึกษานี้วิเคราะห์การปรับตัวของวัดและพุทธศาสนิกชนในการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อสืบทอดประเพณีการทำบุญ ผ่านการวิเคราะห์รูปแบบการทำบุญออนไลน์ที่หลากหลาย ทั้งการถวายปัจจัยผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ การฟังธรรมออนไลน์ และการร่วมพิธีกรรมทางไกล ผลการศึกษาพบว่า การทำบุญออนไลน์เป็นนวัตกรรมทางวัฒนธรรมที่ตอบสนองต่อวิถีชีวิตของคนรุ่นใหม่ แม้จะมีข้อถกเถียงเรื่องความศักดิ์สิทธิ์และความเหมาะสม แต่ก็ช่วยธำรงรักษาพุทธศาสนาให้ดำรงอยู่ในสังคมดิจิทัล อีกทั้งยังเป็นการปรับตัวที่สอดคล้องกับบริบทสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

คำสำคัญ: การทำบุญออนไลน์, พิธีกรรมทางพุทธศาสนา, การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม, พุทธศาสนาในยุคดิจิทัล, นวัตกรรมทางวัฒนธรรม

Abstract

This academic article examines the phenomenon of online merit-making in contemporary Thai society, reflecting the transformation of Buddhist rituals in the digital age. The study analyzes the adaptation of temples and Buddhists in applying digital technology to preserve merit-making traditions through various online forms, including electronic donations, online dharma listening, and remote ritual participation. The findings reveal that online merit-making represents a cultural innovation responding to modern lifestyles. While debates exist regarding sanctity and appropriateness, this adaptation helps maintain Buddhism's relevance in digital society and demonstrates cultural resilience in changing social contexts.

Keywords: Online Merit-Making, Buddhist Rituals, Cultural Transformation, Digital Buddhism, Cultural Innovation

บทนำ

ในยุคที่เทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามามีบทบาทสำคัญในทุกมิติของสังคม พุทธศาสนาในฐานะสถาบันทางสังคมที่สำคัญของไทยก็ได้เผชิญกับความท้าทายในการปรับตัวให้สอดคล้องกับบริบทที่เปลี่ยนแปลงไป ปรากฏการณ์การทำบุญออนไลน์จึงเกิดขึ้นเป็นทางเลือกใหม่ในการสืบทอดประเพณีการทำบุญของพุทธศาสนิกชนไทย (พระมหาสุทิตย์ อาภากร, 2563) การเปลี่ยนแปลงนี้ไม่เพียงสะท้อนให้เห็นถึงการปรับตัวของสถาบันศาสนา แต่ยังแสดงให้เห็นถึงพลวัตทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในสังคมไทยร่วมสมัยการทำบุญออนไลน์เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างเด่นชัดในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา และยังทวีความสำคัญมากขึ้นในช่วงการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ที่มาตรการเว้นระยะห่างทางสังคมทำให้การเข้าวัดทำบุญแบบดั้งเดิมเป็นไปได้ยากขึ้น (สุภาวงศ์ จันทวานิช, 2564) วัดจำนวนมากได้ปรับตัวโดยการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาประยุกต์ใช้ในการประกอบพิธีกรรมและกิจกรรมทางศาสนา ทั้งการถ่ายทอดสดพิธีกรรม การรับบริจาคผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ และการจัดกิจกรรมทางศาสนาในรูปแบบออนไลน์ ประเพณีการทำบุญในพุทธศาสนาเถรวาทแบบดั้งเดิมมีรากฐานสำคัญจากความเชื่อเรื่องบุญและกรรม โดยเฉพาะในสังคมไทยที่พุทธศาสนามีความเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตของผู้คนอย่างแนบแน่น การทำบุญจึงไม่ใช่เพียงพิธีกรรมทางศาสนา แต่เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมที่หล่อหลอมสังคมไทยมาอย่างยาวนาน (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2563) อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเทคโนโลยีในยุคดิจิทัลได้ส่งผลกระทบต่อรูปแบบการทำบุญแบบดั้งเดิมอย่างมีนัยสำคัญ

การทำบุญออนไลน์เป็นปรากฏการณ์ที่สะท้อนให้เห็นถึงการปรับตัวของพุทธศาสนาในบริบทของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคที่เทคโนโลยีดิจิทัลกลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวัน การทำบุญออนไลน์จึงเป็นการผสมผสานระหว่างความเชื่อและประเพณีดั้งเดิมกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ ซึ่งนำไปสู่การเกิดรูปแบบใหม่ของการปฏิบัติทางศาสนา (วรรณวิจิตร, 2564) การปรับตัวนี้สะท้อนให้เห็นถึงความยืดหยุ่นและการปรับเปลี่ยนของพุทธศาสนาที่พยายามตอบสนองต่อความต้องการของพุทธศาสนิกชนในยุคดิจิทัล ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีการสื่อสารและระบบการชำระเงินอิเล็กทรอนิกส์เป็นปัจจัยสำคัญที่เอื้อให้เกิดการทำบุญออนไลน์ การพัฒนาของแพลตฟอร์มดิจิทัลและระบบการชำระเงินแบบไร้เงินสดทำให้การทำบุญสามารถเกิดขึ้นได้โดยไม่ต้องเดินทางไปยังวัด นอกจากนี้ การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ยังเป็นตัวเร่งสำคัญที่ทำให้การทำบุญออนไลน์ได้รับการยอมรับมากขึ้น เนื่องจากข้อจำกัดด้านการเว้นระยะห่างทางสังคมและมาตรการป้องกันการแพร่ระบาดของโรค อย่างไรก็ตาม การทำบุญออนไลน์ก็นำมาซึ่งข้อถกเถียงในหลายประเด็น ทั้งในแง่ของความเหมาะสมทางพุทธศาสนา ความศักดิ์สิทธิ์ของพิธีกรรม และผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชนที่มีวัดเป็นศูนย์กลาง (พระมหาวิมลชัย วชิรเมธี, 2564) นักวิชาการบางท่านตั้งข้อสังเกตว่า การทำบุญออนไลน์อาจทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชนลดน้อยลง และอาจส่งผลต่อการสืบทอดประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่นในระยะยาว ในขณะที่เดียวกัน การทำบุญออนไลน์ก็เปิดโอกาสให้พุทธศาสนิกชนสามารถเข้าถึงการทำบุญได้สะดวกมากขึ้น โดยเฉพาะกลุ่มคนรุ่นใหม่ที่คุ้นเคยกับเทคโนโลยีดิจิทัล หรือผู้ที่มีข้อจำกัดด้านเวลาและการเดินทาง นอกจากนี้ ยังช่วยให้วัดสามารถเข้าถึงกลุ่มผู้ทำบุญที่กว้างขึ้นไม่จำกัดเฉพาะในชุมชนท้องถิ่น แต่ครอบคลุมถึงพุทธศาสนิกชนทั่วประเทศและทั่วโลก

การศึกษาปรากฏการณ์การทำบุญออนไลน์จึงมีความสำคัญในการทำความเข้าใจการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในยุคดิจิทัล โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปรับตัวของสถาบันศาสนาและการเปลี่ยนแปลงของ

พิธีกรรมทางพุทธศาสนา บทความนี้มุ่งวิเคราะห์พัฒนาการ รูปแบบ และผลกระทบของการทำบุญออนไลน์ที่มีต่อสังคมไทยร่วมสมัย รวมถึงข้อถกเถียงและแนวโน้มในอนาคตของปรากฏการณ์ดังกล่าว

พัฒนาการของการทำบุญออนไลน์ในสังคมไทย

พัฒนาการของการทำบุญออนไลน์ในสังคมไทยเป็นปรากฏการณ์ที่สะท้อนให้เห็นถึงการปรับตัวของพุทธศาสนาท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและสังคม จุดเริ่มต้นของการทำบุญออนไลน์สามารถย้อนไปได้ถึงช่วงต้นทศวรรษ 2550 เมื่อเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตและการชำระเงินอิเล็กทรอนิกส์เริ่มแพร่หลายในสังคมไทย วัดบางแห่งเริ่มทดลองใช้ระบบการรับบริจาคผ่านการโอนเงินทางธนาคาร แม้ในระยะแรกจะยังมีข้อจำกัดด้านความเชื่อมั่นและการยอมรับ แต่ก็ถือเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญของการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการทำบุญในสังคมไทย (ประภัสสร เสวิกุล, 2562)

ช่วงปี พ.ศ. 2550-2555 นับเป็นยุคบุกเบิกของการทำบุญออนไลน์ในสังคมไทย โดยเริ่มจากวัดที่มีชื่อเสียงและได้รับความนิยมจากพุทธศาสนิกชนจำนวนมาก เช่น วัดพระธรรมกาย วัดสระเกศ และวัดบวรนิเวศวิหาร ที่เริ่มนำระบบการบริจาคอิเล็กทรอนิกส์มาใช้ควบคู่กับการรับบริจาคแบบดั้งเดิม (พระมหาสุทิตย์ อาภากร, 2563) การริเริ่มดังกล่าวได้รับการตอบรับที่ดีจากพุทธศาสนิกชนรุ่นใหม่ที่คุ้นเคยกับเทคโนโลยี และเป็นแรงบันดาลใจให้วัดอื่น ๆ เริ่มพิจารณานำระบบดิจิทัลมาใช้ในการรับบริจาคและจัดกิจกรรมทางศาสนา ในช่วงนี้ การทำบุญออนไลน์ยังจำกัดอยู่เพียงการโอนเงินผ่านบัญชีธนาคารเป็นหลัก และมักเป็นการทำบุญเพื่อสนับสนุนโครงการก่อสร้างหรือกิจกรรมพิเศษของวัด

ช่วงปี พ.ศ. 2556-2562 เป็นยุคแห่งการขยายตัวของทำบุญออนไลน์อย่างกว้างขวาง สอดคล้องกับการเติบโตของเทคโนโลยีการชำระเงินดิจิทัลในประเทศไทย ทั้ง Mobile Banking, E-Wallet และ QR Payment ที่ทำให้การทำธุรกรรมทางการเงินสะดวกและปลอดภัยมากขึ้น (วรรณา วิจิตร, 2564) วัดจำนวนมากเริ่มพัฒนาแพลตฟอร์มออนไลน์ของตนเอง มีการสร้างเว็บไซต์และแอปพลิเคชันสำหรับการทำบุญโดยเฉพาะ นอกจากการรับบริจาคแล้ว ยังมีการพัฒนารูปแบบการทำบุญออนไลน์ที่หลากหลายมากขึ้น เช่น การถวายสังฆทาน การถวายภัตตาหาร การบูชาเทียนพรรษา และการถวายผ้าป่าออนไลน์ ในช่วงนี้ยังเกิดปรากฏการณ์การถ่ายทอดสดพิธีกรรมทางศาสนาผ่านสื่อสังคมออนไลน์ ทำให้พุทธศาสนิกชนสามารถร่วมพิธีกรรมได้แม้อยู่ห่างไกล

การเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญเกิดขึ้นในช่วงการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 (พ.ศ. 2563-2565) เมื่อมาตรการเว้นระยะห่างทางสังคมและข้อจำกัดในการรวมกลุ่มทำกิจกรรมทำให้การทำบุญแบบดั้งเดิมเป็นไปได้ยาก วัดจำนวนมากจำเป็นต้องปรับตัวสู่การทำบุญออนไลน์อย่างเต็มรูปแบบ เกิดนวัตกรรมการทำบุญรูปแบบใหม่ ๆ เช่น การสวดมนต์ข้ามปีออนไลน์ การทอดกฐินออนไลน์ และการจัดเทศกาลสำคัญทางพุทธศาสนาในรูปแบบเสมือนจริง (Virtual Reality) ช่วงเวลานี้ถือเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญที่ทำให้การทำบุญออนไลน์ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางและกลายเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตใหม่ (New Normal) ของพุทธศาสนิกชนไทย (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2563) พัฒนาการของการทำบุญออนไลน์ในสังคมไทยสะท้อนให้เห็นถึงการปรับตัวของพุทธศาสนาที่พยายามรักษาความเกี่ยวข้องกันกับวิถีชีวิตของผู้คนในยุคดิจิทัล แม้จะมีข้อถกเถียงเกี่ยวกับความเหมาะสมและความศักดิ์สิทธิ์ของการทำบุญรูปแบบใหม่นี้ แต่ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่าการทำบุญออนไลน์ได้กลายเป็น

ช่องทางสำคัญในการดำรงรักษาประเพณีการทำบุญให้ดำรงอยู่ในสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป และยังช่วยเปิดโอกาสให้พุทธศาสนิกชนสามารถเข้าถึงการทำบุญได้สะดวกมากขึ้น โดยไม่มีข้อจำกัดด้านเวลาและสถานที่

รูปแบบและวิธีการทำบุญออนไลน์ในปัจจุบัน

รูปแบบและวิธีการทำบุญออนไลน์ในปัจจุบันมีความหลากหลายและซับซ้อนมากขึ้น สะท้อนให้เห็นถึงการผสมผสานระหว่างเทคโนโลยีดิจิทัลกับประเพณีการทำบุญแบบดั้งเดิม การทำบุญออนไลน์ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการโอนเงินบริจาคเท่านั้น แต่ยังครอบคลุมถึงการร่วมพิธีกรรมทางศาสนา การฟังธรรม และการปฏิบัติธรรมในรูปแบบออนไลน์ (พระมหาวิมลชัย วชิรเมธี, 2564) การพัฒนาของเทคโนโลยีและแพลตฟอร์มดิจิทัลทำให้การทำบุญออนไลน์มีรูปแบบที่หลากหลายและตอบสนองความต้องการของพุทธศาสนิกชนได้อย่างครอบคลุม รูปแบบพื้นฐานและเป็นที่ยอมรับมากที่สุดของการทำบุญออนไลน์คือการถวายปัจจัยผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งในปัจจุบันมีหลากหลายช่องทาง ทั้งการโอนเงินผ่านบัญชีธนาคาร การสแกน QR Code เพื่อชำระเงิน การใช้ E-Wallet และการชำระผ่านบัตรเครดิต วัดส่วนใหญ่ได้พัฒนาระบบการรับบริจาคให้รองรับการชำระเงินทุกรูปแบบ พร้อมทั้งมีระบบการออกใบอนุโมทนาบัตรอิเล็กทรอนิกส์และการส่งข้อความแจ้งการรับบริจาคผ่านช่องทางดิจิทัล (วรรณภา วิจิตร, 2564) นอกจากนี้ ยังมีการพัฒนาแพลตฟอร์มกลางสำหรับการทำบุญออนไลน์ที่รวบรวมวัดต่าง ๆ ไว้ในที่เดียว ทำให้พุทธศาสนิกชนสามารถเลือกทำบุญกับวัดที่ต้องการได้อย่างสะดวก พร้อมทั้งมีระบบการจัดการข้อมูลและการรายงานผลการบริจาคที่โปร่งใสและตรวจสอบได้

การทำบุญออนไลน์ในรูปแบบที่ซับซ้อนขึ้นคือการร่วมพิธีกรรมทางศาสนาผ่านช่องทางดิจิทัล ซึ่งได้รับความนิยมมากขึ้นโดยเฉพาะในช่วงการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 วัดหลายแห่งได้พัฒนาระบบการถ่ายทอดสดพิธีกรรมผ่านแพลตฟอร์มต่าง ๆ เช่น Facebook Live, YouTube Live และแอปพลิเคชันเฉพาะที่พัฒนาขึ้น พุทธศาสนิกชนสามารถร่วมพิธีกรรมสำคัญต่าง ๆ เช่น การทอดกฐิน การทอดผ้าป่า การสวดมนต์ข้ามปี และการเวียนเทียนในวันสำคัญทางพุทธศาสนาผ่านช่องทางออนไลน์ โดยมีการพัฒนาระบบการโต้ตอบ (Interactive System) ที่ช่วยให้ผู้ร่วมพิธีรู้สึกมีส่วนร่วมมากขึ้น เช่น การกดปุ่มจุดเทียนเสมือนจริง การพิมพ์ข้อความอธิษฐาน และการร่วมสวดมนต์ผ่านระบบเสียงออนไลน์ (สุภางค์ จันทวานิช, 2564) นอกจากนี้ ยังมีการพัฒนาเทคโนโลยีความเป็นจริงเสมือน (Virtual Reality) และความเป็นจริงเสริม (Augmented Reality) มาประยุกต์ใช้ในการจำลองบรรยากาศการทำบุญที่วัด ทำให้ผู้ร่วมพิธีได้รับประสบการณ์ที่ใกล้เคียงกับการไปทำบุญที่วัดจริง อีกรูปแบบหนึ่งของการทำบุญออนไลน์ที่ได้รับความนิยมคือการเรียนรู้และปฏิบัติธรรมผ่านช่องทางดิจิทัล วัดและองค์กรทางพุทธศาสนาหลายแห่งได้พัฒนาคอร์สเรียนออนไลน์ การสอนสมาธิ และการปฏิบัติธรรมผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัล โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้นำการปฏิบัติและให้คำแนะนำผ่านระบบการประชุมทางไกล มีการจัดทำสื่อการสอนในรูปแบบดิจิทัล การสร้างชุมชนออนไลน์สำหรับผู้ปฏิบัติธรรม และการพัฒนาแอปพลิเคชันสำหรับการฝึกสมาธิและการสวดมนต์ (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2563) นอกจากนี้ ยังมีการพัฒนาฐานข้อมูลธรรมะออนไลน์ที่รวบรวมหลักธรรมคำสอน พระไตรปิฎก และข้อมูลทางพุทธศาสนาในรูปแบบดิจิทัล ทำให้พุทธศาสนิกชนสามารถเข้าถึงและศึกษาธรรมะได้สะดวกมากขึ้น รูปแบบและวิธีการทำบุญออนไลน์ที่หลากหลายเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงความพยายามในการปรับตัวของพุทธศาสนาเพื่อให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตในยุคดิจิทัล แม้จะมีข้อจำกัดและความท้าทายในบางประการ แต่การพัฒนาเทคโนโลยีและแพลตฟอร์มต่าง ๆ ก็ช่วยให้การทำบุญออนไลน์มีความสมบูรณ์และใกล้เคียงกับการทำบุญแบบดั้งเดิมมากขึ้น

อีกทั้งยังช่วยเพิ่มความสะดวกและการเข้าถึงสำหรับพุทธศาสนิกชนที่มีข้อจำกัดด้านเวลาและการเดินทาง การพัฒนารูปแบบการทำบุญออนไลน์จึงเป็นทั้งการอนุรักษ์และสืบทอดประเพณีการทำบุญให้ดำรงอยู่ในบริบทของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

ผลกระทบทางสังคมและวัฒนธรรมของการทำบุญออนไลน์

การเกิดขึ้นของการทำบุญออนไลน์ได้ส่งผลกระทบต่ออย่างกว้างขวางต่อสังคมและวัฒนธรรมไทย โดยเฉพาะในมิติของความสัมพันธ์ระหว่างวัด ชุมชน และพุทธศาสนิกชน การทำบุญออนไลน์ไม่เพียงเปลี่ยนแปลงวิธีการทำบุญเท่านั้น แต่ยังส่งผลกระทบต่อรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคม การสื่อสาร และการแสดงออกซึ่งความเชื่อและศรัทธาในพุทธศาสนา (พระมหาสุทิตย์ อาภากร, 2563) ผลกระทบเหล่านี้มีทั้งด้านบวกและด้านลบ สะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมที่กำลังเกิดขึ้นในสังคมไทยร่วมสมัย ในด้านบวก การทำบุญออนไลน์ได้ช่วยขยายการเข้าถึงพุทธศาสนาและการทำบุญให้กว้างขวางมากขึ้น โดยเฉพาะในกลุ่มคนรุ่นใหม่และผู้ที่มีข้อจำกัดด้านเวลาและการเดินทาง เทคโนโลยีดิจิทัลทำให้พุทธศาสนิกชนสามารถทำบุญได้ทุกที่ทุกเวลา ไม่จำเป็นต้องเดินทางไปวัดโดยตรง ซึ่งสอดคล้องกับวิถีชีวิตที่เร่งรีบในสังคมเมือง นอกจากนี้ การทำบุญออนไลน์ยังช่วยสร้างความโปร่งใสในการบริจาค เนื่องจากมีระบบการบันทึกและตรวจสอบที่ชัดเจน ทำให้เกิดความเชื่อมั่นในการทำบุญมากขึ้น (วรรณ วิจิตร, 2564) ที่สำคัญ การทำบุญออนไลน์ยังช่วยให้วัดสามารถเข้าถึงกลุ่มผู้ทำบุญที่กว้างขึ้น ไม่จำกัดเฉพาะในชุมชนท้องถิ่น แต่ครอบคลุมถึงพุทธศาสนิกชนทั่วประเทศและทั่วโลก ส่งผลให้วัดมีทรัพยากรในการทำนุบำรุงพุทธศาสนาและช่วยเหลือสังคมมากขึ้น

อย่างไรก็ตาม การทำบุญออนไลน์ก็ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชนอย่างมีนัยสำคัญ การที่พุทธศาสนิกชนสามารถทำบุญผ่านช่องทางออนไลน์ได้โดยไม่ต้องเดินทางไปวัด ทำให้การปฏิสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชนลดน้อยลง วัดซึ่งแต่เดิมเคยเป็นศูนย์กลางของชุมชน เป็นที่พบปะ แลกเปลี่ยน และทำกิจกรรมร่วมกันของคนในชุมชน อาจลดบทบาทลงในฐานะพื้นที่ทางสังคม (Social Space) นอกจากนี้ การทำบุญออนไลน์ยังอาจทำให้มิติทางจิตวิญญาณและความศักดิ์สิทธิ์ของการทำบุญลดน้อยลง เนื่องจากขาดบรรยากาศและพิธีกรรมที่เป็นรูปธรรม (สุภางค์ จันทวานิช, 2564) การทำบุญผ่านการกดปุ่มหรือโอนเงินอาจทำให้ความรู้สึกถึงการให้ทาน การเสียสละ และการสร้างบุญไม่เข้มข้นเท่ากับการทำบุญที่วัดโดยตรง อีกทั้งยังอาจส่งผลกระทบต่อประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มักเกิดขึ้นผ่านการรวมตัวกันทำบุญที่วัด

การทำบุญออนไลน์ยังส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับพุทธศาสนิกชน แม้เทคโนโลยีดิจิทัลจะช่วยให้การสื่อสารและการเผยแพร่ธรรมะทำได้กว้างขวางขึ้น แต่ก็อาจทำให้ความสัมพันธ์มีลักษณะที่ห่างเหินและเป็นทางการมากขึ้น การพูดคุย ปรึกษา และรับคำแนะนำจากพระสงฆ์ผ่านช่องทางออนไลน์อาจไม่สามารถสร้างความใกล้ชิดและความเข้าใจได้เท่ากับการพบปะโดยตรง นอกจากนี้ การที่วัดต้องปรับตัวสู่การทำบุญออนไลน์ยังอาจนำไปสู่การแข่งขันในการพัฒนาแพลตฟอร์มและการสร้างเนื้อหาดิจิทัล ซึ่งอาจทำให้วัดบางแห่งที่ขาดทรัพยากรหรือความพร้อมด้านเทคโนโลยีเสียเปรียบ และอาจส่งผลกระทบต่อความเหลื่อมล้ำระหว่างวัดในเมืองกับวัดในชนบท (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2563)

ผลกระทบทางสังคมและวัฒนธรรมของการทำบุญออนไลน์จึงมีลักษณะที่ซับซ้อนและหลากหลายมิติ ในขณะที่การทำบุญออนไลน์ช่วยให้พุทธศาสนาสามารถปรับตัวและดำรงอยู่ในยุคดิจิทัล แต่ก็นำมาซึ่งความท้าทายในการรักษาความสัมพันธ์ระหว่างวัด ชุมชน และพุทธศาสนิกชน รวมถึงการสืบทอดประเพณีและ

วัฒนธรรมดั้งเดิม การตระหนักถึงผลกระทบทั้งด้านบวกและด้านลบนี้จะช่วยให้สามารถพัฒนาแนวทางการทำบุญออนไลน์ที่สมดุล โดยรักษาคุณค่าและความหมายของการทำบุญในพุทธศาสนาไว้ พร้อม ๆ กับการปรับตัวให้เข้ากับบริบทของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

ข้อถกเถียงทางศาสนาและสังคมต่อการทำบุญออนไลน์

การทำบุญออนไลน์เป็นปรากฏการณ์ที่ก่อให้เกิดการถกเถียงอย่างกว้างขวางในสังคมไทย ทั้งในแง่ของความถูกต้องตามหลักพุทธศาสนา ความเหมาะสมทางวัฒนธรรม และผลกระทบต่อสังคม ข้อถกเถียงเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงความท้าทายในการปรับตัวของพุทธศาสนาในยุคดิจิทัล และความพยายามในการรักษาสมดุลระหว่างการอนุรักษ์คุณค่าดั้งเดิมกับการเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย (พระมหาวิมลชัย วชิรเมธี, 2564) การถกเถียงนี้มีทั้งจากมุมมองของนักวิชาการ พระสงฆ์ และพุทธศาสนิกชนทั่วไป โดยแต่ละฝ่ายมีเหตุผลและข้อกังวลที่แตกต่างกันไป

ประเด็นถกเถียงที่สำคัญประการแรกคือเรื่องความถูกต้องและความศักดิ์สิทธิ์ของการทำบุญออนไลน์ตามหลักพุทธศาสนา ฝ่ายที่สนับสนุนการทำบุญออนไลน์มองว่า แก่นแท้ของการทำบุญอยู่ที่เจตนาและศรัทธาของผู้ทำบุญ ไม่ได้ขึ้นอยู่กับรูปแบบหรือวิธีการ การทำบุญออนไลน์จึงไม่ต่างจากการทำบุญโดยตรงที่วัด หากผู้ทำบุญมีเจตนาบริสุทธิ์และศรัทธามั่นคง อีกทั้งยังสอดคล้องกับหลักอนิจจัง คือการยอมรับการเปลี่ยนแปลงตามกาลเวลา (ประภัสสร เสวิกุล, 2562) ในทางตรงกันข้าม ฝ่ายที่คัดค้านเห็นว่า การทำบุญออนไลน์ขาดองค์ประกอบสำคัญของพิธีกรรมทางพุทธศาสนา เช่น การได้กราบไหว้พระพุทธรูป การได้สัมผัสบรรยากาศอันศักดิ์สิทธิ์ของวัด และการได้ปฏิสัมพันธ์กับพระสงฆ์โดยตรง ซึ่งอาจส่งผลต่อคุณค่าและความหมายของการทำบุญในเชิงจิตวิญญาณ

ประเด็นถกเถียงที่สำคัญอีกประการหนึ่งเกี่ยวข้องกับผลกระทบของการทำบุญออนไลน์ต่อบทบาทและความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชน ฝ่ายที่สนับสนุนมองว่า การทำบุญออนไลน์เป็นการขยายขอบเขตและการเข้าถึงพุทธศาสนาให้กว้างขวางขึ้น ช่วยให้วัดสามารถดำรงอยู่และทำหน้าที่ในการเผยแผ่ธรรมะได้อย่างมีประสิทธิภาพในยุคดิจิทัล นอกจากนี้ ยังช่วยเพิ่มความโปร่งใสในการบริหารจัดการเงินทำบุญและทรัพยากรของวัด (สุภาวค์ จันทวานิช, 2564) อย่างไรก็ตาม ฝ่ายที่คัดค้านเห็นว่า การทำบุญออนไลน์อาจทำให้วัดกลายเป็นเพียงผู้ให้บริการทางศาสนาในรูปแบบดิจิทัล และสูญเสียบทบาทสำคัญในฐานะศูนย์กลางของชุมชน อีกทั้งยังอาจนำไปสู่การแข่งขันระหว่างวัดในการพัฒนาแพลตฟอร์มและการสร้างเนื้อหาออนไลน์ ซึ่งอาจไม่สอดคล้องกับหลักธรรมและเป้าหมายที่แท้จริงของพุทธศาสนา

ประเด็นถกเถียงที่สำคัญอีกประการหนึ่งเกี่ยวข้องกับความปลอดภัยและการเข้าถึงเทคโนโลยี แม้การทำบุญออนไลน์จะช่วยอำนวยความสะดวกให้กับพุทธศาสนิกชนบางกลุ่ม แต่ก็อาจสร้างอุปสรรคสำหรับผู้ที่ไม่คุ้นเคยหรือไม่สามารถเข้าถึงเทคโนโลยีดิจิทัล โดยเฉพาะผู้สูงอายุและผู้ที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกล (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2563) นอกจากนี้ ยังมีข้อกังวลเกี่ยวกับความปลอดภัยของข้อมูลและการป้องกันการหลอกลวงในการทำบุญออนไลน์ รวมถึงความเสี่ยงในการนำเทคโนโลยีมาใช้ในทางที่ไม่เหมาะสมหรือเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ทางการเงินมากกว่าการส่งเสริมพุทธศาสนา

ข้อถกเถียงเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงความซับซ้อนของการปรับตัวของพุทธศาสนาในยุคดิจิทัล และความท้าทายในการรักษาสมดุลระหว่างการอนุรักษ์คุณค่าดั้งเดิมกับการเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย การทำบุญ

ออนไลน์อาจไม่ใช่ทั้งคำตอบสุดท้ายหรือปัญหาที่ต้องหลีกเลี่ยง แต่เป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่สะท้อนให้เห็นถึงการปรับตัวของพุทธศาสนาในบริบทของการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและสังคม การหาจุดสมดุลระหว่างการรักษาแก่นแท้ของพุทธศาสนากับการตอบสนองต่อความต้องการของพุทธศาสนิกชนในยุคดิจิทัลจึงเป็นความท้าทายสำคัญที่ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมและการพิจารณาอย่างรอบคอบจากทุกภาคส่วนในสังคม

แนวโน้มและทิศทางของการทำบุญออนไลน์ในอนาคต

การทำบุญออนไลน์เป็นปรากฏการณ์ที่มีแนวโน้มจะพัฒนาและขยายตัวอย่างต่อเนื่องในอนาคต โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อพิจารณาจากการเติบโตของเทคโนโลยีดิจิทัลและการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของพุทธศาสนิกชนในยุคปัจจุบัน การคาดการณ์แนวโน้มและทิศทางของการทำบุญออนไลน์จึงมีความสำคัญต่อการวางแผนและเตรียมความพร้อมของสถาบันทางพุทธศาสนาในการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น (พระมหาสุทิตย์ อาภากร, 2563) ทั้งนี้ แนวโน้มดังกล่าวมีความเชื่อมโยงกับพัฒนาการของเทคโนโลยีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และการปรับตัวของสถาบันทางศาสนา

แนวโน้มประการแรกที่ได้สังเกตเห็นคือการพัฒนาของเทคโนโลยีที่จะทำให้การทำบุญออนไลน์มีความสมจริงและมีปฏิสัมพันธ์มากขึ้น โดยเฉพาะการนำเทคโนโลยี Metaverse, Virtual Reality (VR) และ Augmented Reality (AR) มาประยุกต์ใช้ในการสร้างประสบการณ์การทำบุญเสมือนจริง (วรรณ วิจิตร, 2564) พุทธศาสนิกชนอาจสามารถเข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนาในพื้นที่เสมือนจริงที่จำลองบรรยากาศของวัดได้อย่างสมจริง สามารถมีปฏิสัมพันธ์กับพระสงฆ์และผู้ร่วมพิธีคนอื่น ๆ ผ่านตัวแทนเสมือน (Avatar) และร่วมกิจกรรมทางศาสนาที่มีความสมจริงมากขึ้น นอกจากนี้ การพัฒนาของเทคโนโลยี Blockchain และ Cryptocurrency อาจนำไปสู่การสร้างระบบการทำบุญที่มีความโปร่งใสและตรวจสอบได้มากขึ้น รวมถึงการพัฒนาารูปแบบการทำบุญดิจิทัลที่มีความหลากหลายและตอบสนองความต้องการของพุทธศาสนิกชนได้ดียิ่งขึ้น

ในด้านการเผยแพร่ธรรมะและการศึกษาพุทธศาสนา แนวโน้มสำคัญคือการพัฒนาแพลตฟอร์มการเรียนรู้ออนไลน์ที่มีความซับซ้อนและมีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยอาศัยเทคโนโลยี Artificial Intelligence (AI) และ Machine Learning ในการวิเคราะห์และปรับแต่งเนื้อหาให้เหมาะสมกับผู้เรียนแต่ละคน (สุภางค์ จันทวานิช, 2564) อาจมีการพัฒนาแอปพลิเคชันที่ใช้ AI ในการตอบคำถามเกี่ยวกับหลักธรรมและให้คำแนะนำในการปฏิบัติธรรม การสร้างชุมชนออนไลน์สำหรับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการปฏิบัติธรรมร่วมกัน รวมถึงการพัฒนาสื่อการเรียนรู้ในรูปแบบใหม่ ๆ เช่น Interactive Content, Gamification และ Virtual Meditation Space ที่ช่วยให้การเรียนรู้และปฏิบัติธรรมมีความน่าสนใจและเข้าถึงได้ง่ายมากขึ้น

อย่างไรก็ตาม การขยายตัวของการทำบุญออนไลน์อาจนำไปสู่ความท้าทายใหม่ ๆ ที่ต้องเตรียมพร้อมรับมือ โดยเฉพาะในประเด็นเรื่องความปลอดภัยทางไซเบอร์และการป้องกันการหลอกลวง (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2563) จำเป็นต้องมีการพัฒนาระบบรักษาความปลอดภัยที่เข้มแข็ง การสร้างมาตรฐานและแนวปฏิบัติในการทำบุญออนไลน์ที่ชัดเจน รวมถึงการให้ความรู้แก่พุทธศาสนิกชนในการใช้เทคโนโลยีอย่างปลอดภัยและเหมาะสม นอกจากนี้ ยังต้องคำนึงถึงการลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงเทคโนโลยี การพัฒนาระบบที่เป็นมิตรกับผู้ใช้ทุกกลุ่ม และการรักษาสมดุลระหว่างการใช้เทคโนโลยีกับการรักษาคุณค่าและความหมายดั้งเดิมของการทำบุญ

แนวโน้มและทิศทางของการทำบุญออนไลน์ในอนาคตจึงเป็นการผสมผสานระหว่างการพัฒนาเทคโนโลยีกับการรักษาแก่นแท้ของพุทธศาสนา ความท้าทายสำคัญคือการสร้างสมดุลระหว่างการนำเสนอรูปแบบการทำบุญที่ทันสมัยและตอบสนองความต้องการของพุทธศาสนิกชนในยุคดิจิทัล กับการรักษาคุณค่าและความหมายที่แท้จริงของการทำบุญตามหลักพุทธศาสนา การพัฒนาในอนาคตจึงต้องคำนึงถึงทั้งมิติทางเทคโนโลยี สังคม และจิตวิญญาณ เพื่อให้การทำบุญออนไลน์เป็นนวัตกรรมทางวัฒนธรรมที่ช่วยสืบทอดและเผยแผ่พุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองในยุคดิจิทัล

สรุป

การทำบุญออนไลน์เป็นปรากฏการณ์ทางสังคมและวัฒนธรรมที่สะท้อนให้เห็นถึงการปรับตัวของพุทธศาสนาในยุคดิจิทัล จากการศึกษาพัฒนาการของการทำบุญออนไลน์ในสังคมไทยพบว่า มีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องนับตั้งแต่ช่วงต้นทศวรรษ 2550 จนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ที่เป็นตัวเร่งให้เกิดการปรับตัวครั้งใหญ่ของวัดและพุทธศาสนิกชนในการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาประยุกต์ใช้ในการทำบุญและประกอบพิธีกรรมทางศาสนารูปแบบและวิธีการทำบุญออนไลน์ที่หลากหลายในปัจจุบัน ทั้งการถวายปัจจัยผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ การร่วมพิธีกรรมผ่านการถ่ายทอดสด และการเรียนรู้และปฏิบัติธรรมผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัล แสดงให้เห็นถึงความพยายามในการผสมผสานเทคโนโลยีกับประเพณีดั้งเดิม อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงนี้ได้ส่งผลกระทบต่อทั้งด้านบวกและด้านลบต่อสังคมและวัฒนธรรมไทย โดยเฉพาะในประเด็นความสัมพันธ์ระหว่างวัด ชุมชน และพุทธศาสนิกชน ข้อถกเถียงที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับความถูกต้อง ความเหมาะสม และผลกระทบของการทำบุญออนไลน์ สะท้อนให้เห็นถึงความท้าทายในการรักษาสมดุลระหว่างการอนุรักษ์คุณค่าดั้งเดิมกับการปรับตัวตามยุคสมัย ในขณะที่แนวโน้มและทิศทางในอนาคตชี้ให้เห็นว่า การทำบุญออนไลน์จะยังมีความซับซ้อนและหลากหลายมากขึ้น โดยเฉพาะเมื่อเทคโนโลยีใหม่ ๆ เช่น Metaverse, AI และ Blockchain เข้ามามีบทบาทในการพัฒนารูปแบบการทำบุญและการเผยแผ่ธรรมะการทำบุญออนไลน์จึงไม่เพียงเป็นการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการทำบุญเท่านั้น แต่ยังสะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมที่กว้างขวางกว่านั้น ความท้าทายสำคัญในอนาคตคือการพัฒนาแนวทางการทำบุญออนไลน์ที่สามารถรักษาแก่นแท้และคุณค่าของพุทธศาสนาไว้ได้ พร้อม ๆ กับการตอบสนองต่อความต้องการของพุทธศาสนิกชนในยุคดิจิทัล การศึกษาและทำความเข้าใจปรากฏการณ์นี้จึงมีความสำคัญต่อการวางแนวทางการพัฒนาพุทธศาสนาในสังคมไทยร่วมสมัย

เอกสารอ้างอิง

- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2563). การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในยุคดิจิทัล. สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประภัสสร เสวิกุล. (2562). การปรับตัวของวัดไทยในยุคดิจิทัล. วารสารสังคมศาสตร์, 15(1), 78-95.
- พระมหาวิฑูชัย วชิรเมธี. (2564). พุทธศาสนากับการเปลี่ยนแปลงในโลกดิจิทัล. วารสารพุทธศาสนศึกษา, 28(1), 1-15.
- พระมหาสุทิตย์ อาภากร. (2563). พุทธศาสนากับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม: กรณีศึกษาการทำบุญออนไลน์. วารสารพุทธศาสนศึกษา, 27(2), 45-67.

วรรณภา วิจิตร. (2564). การทำบุญออนไลน์: นวัตกรรมทางวัฒนธรรมในยุคดิจิทัล. วารสารสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา, 40(2), 112-134.

สุภาวค์ จันทวานิช. (2564). โควิด-19 กับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

คำแนะนำสำหรับผู้เขียน

รูปแบบเอกสารอ้างอิงวารสารภาษาและวัฒนธรรมศึกษา

เอกสารที่นำมาใช้ในการอ้างอิงบทความ ควรมีที่มาจากแหล่งตีพิมพ์ที่ชัดเจน และมีความน่าเชื่อถือ สามารถสืบค้นได้ เช่น หนังสือ วารสาร หรืองานวิจัย เป็นต้น ผู้เขียนบทความจะต้องตรวจสอบความถูกต้องของรายการอ้างอิง เพื่อป้องกันความล่าช้าในการตีพิมพ์บทความ เนื่องจากบทความที่มีการอ้างอิงไม่ถูกต้อง จะไม่ได้รับการส่งต่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาจนกว่าการอ้างอิงเอกสารจะได้รับการแก้ไขให้สมบูรณ์

การอ้างอิงในเนื้อหาบทความ

รูปแบบการอ้างอิงในเนื้อเรื่องใช้วิธีการอ้างอิงระบบนาม-ปี ตามรูปแบบของ American Psychological Association (APA) โดยแบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ

1. การอ้างอิงต้นเนื้อความ ให้ใช้ระบบตัวอักษรโดยระบุชื่อ-นามสกุล ตามด้วย วงเล็บ เปิด-ปิด แล้วระบุปีที่ตีพิมพ์ เช่น

1.1 ...สอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาภราดร ฐิริสโร (2565) ผลการวิจัยพบว่า...

1.2 กิตติชัย สันทาลุนัย (2565) กล่าวว่า...

1.3 ... consistent with the research of Krisada Saelee (2019) the research results found...

1.4 Krisada Saelee (2019) explains to...

2. การอ้างอิงท้ายเนื้อความ ให้ใช้ระบบตัวอักษรโดยใช้ วงเล็บ เปิด-ปิด แล้วระบุชื่อ-นามสกุลของผู้เขียนและปีที่ตีพิมพ์ กำกับท้ายเนื้อความที่ได้อ้างอิง ดังนี้

2.1 อ้างอิงจากเอกสารภาษาไทย

2.1.1 พระไตรปิฎกและอรรถกถา พระไตรปิฎกและอรรถกถาให้อ้างชื่อคัมภีร์/เล่มที่/ข้อที่/เลขหน้า มาด้วย ตัวอย่างเช่น “ดูกรภิกษุทั้งหลาย จักร 4 ประการนี้ เป็นเครื่องเป็นไปแก่มนุษย์และเทวดาผู้ประกอบเป็นเครื่องที่มนุษย์และเทวดาประกอบแล้ว ย่อมถึงความเป็นผู้ใหญ่และความไพบุลย์ในโกละทั้งหลายต่อกาลไม่นานนัก” (อง.จตุกก. 21/31/37) เป็นต้น

2.1.2 ผู้แต่งหนึ่งราย ให้อ้างชื่อผู้แต่งแล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และตามด้วยปีที่พิมพ์ เช่น (เกียรติศักดิ์ สุขเหลือง, 2560)

2.1.3 ผู้แต่งสองราย ให้อ้างอิงชื่อของผู้แต่งทั้งสองรายโดยใช้คำว่า “และ” ในการเชื่อมผู้เขียนทั้งสองแล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (พระมหาสุวณฺโฑ สุนนโท และเกียรติศักดิ์ สุขเหลือง, 2560)

2.1.4 ถ้ามีผู้แต่งมากกว่า 2 รายให้อ้างอิงชื่อของผู้แต่งรายแรกแล้วเพิ่มคำว่า “และคณะ” แล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และตามด้วยปีที่พิมพ์ เช่น (จิตวิมล หมั่นมีและคณะ, 2560)

2.1.5 กรณีที่เนื้อความเป็นเรื่องเดียวกันหรือผลการวิจัยเหมือนกัน แต่มีผู้อ้างอิงหลายคนให้ใช้รายการอ้างอิงที่ใกล้เคียงปีปัจจุบันมากที่สุด

2.2 อ้างอิงจากเอกสารภาษาอังกฤษ

2.2.1 ถ้ามีผู้แต่งหนึ่งรายให้อ้างอิงนามสกุลของผู้แต่ง ตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (Keown, 2010)

2.2.2 ถ้ามีผู้แต่งสองรายให้อ้างอิงนามสกุลของผู้แต่งทั้งสองราย โดยใช้เครื่องหมายแอมป์ (&) คั่นกลางระหว่างนามสกุลของผู้แต่งทั้งสอง แล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (Hersey & Blanchard, 2010)

2.2.3 ถ้ามีผู้แต่งมากกว่า 2 รายให้อ้างอิงนามสกุลของผู้แต่งรายแรกตามด้วย et al. ตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ (Kaiser et al., 2010)

เอกสารอ้างอิงที่ใช้อ้างอิงในเนื้อหาบทความ จะต้องปรากฏในเอกสารอ้างอิงท้ายบทความทุกรายการ

เอกสารอ้างอิงท้ายเล่ม

(1) พระไตรปิฎก อรรถกถา ทุกเล่มให้อ้างอิงท้ายเล่มด้วยรูปแบบเดียวกันดังนี้

ผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ชื่อพระไตรปิฎก อรรถกถา./สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

_____. (2539). พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

(2) หนังสือ

ผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ชื่อหนังสือ./ (ครั้งที่พิมพ์)./สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

พระมหาสุวณฺโฑ อาภากร. (2548). เครือข่าย : ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ (พิมพ์ครั้งที่ 2). พิษณุโลก : ออฟเซต.

James, C. (2013). Office markets & public policy. Wiley.

(3) บทความในหนังสือ

ผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ชื่อบทความ./ ใน ชื่อบรรณาธิการ(บรรณาธิการ)./ชื่อเรื่อง./ (เลขหน้าที่อ้าง)./ สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

พระสุกิจจ สุจิณโณ. (2559). การสร้างความคิดนามธรรมในวัฒนธรรมไทย. ใน ปวีตร ว่องวีระ, ทฤษฎีและวิธี
วิทยาของการวิจัยวัฒนธรรม. (น. 112). อัมรินทร์.

(4) บทความในวารสาร

ผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)/ ชื่อบทความ./ ชื่อวารสาร./ ปีที่ (ฉบับที่)/ เลขหน้าแรกที่ตีพิมพ์-เลขหน้าสุดท้ายที่ตีพิมพ์.

จิตวุฒิ หมั่นมี. (2557). การวางแผนและการติดต่อประสานงานเชิงพุทธ. วารสารภาษาและวัฒนธรรมศึกษา,
3(1), 25-31.

(5) บทความในสารานุกรม

ผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)/ ชื่อบทความ./ ใน/ ชื่อสารานุกรม/ (เล่มที่อ้าง, หน้า เลขหน้าที่อ้าง).

วุฒิชัย มูลศิลป์. (2549). กฎหมายตราสามดวง. ใน สารานุกรมประวัติศาสตร์ไทย (เล่ม 1, อักษร ก, น. 12-
16).

(6) หนังสือพิมพ์

ผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์, วันที่/เดือน)/ ชื่อบทความ./ ชื่อหนังสือพิมพ์./ เลขหน้า.

สุชาติ เผือกสกนธ์. (2549, 9 มิถุนายน). ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. ผู้จัดการรายวัน, น. 13.

(7) สารนิพนธ์, วิทยานิพนธ์, ดุษฎีนิพนธ์

ผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)/ ชื่อวิทยานิพนธ์/ (ระดับวิทยานิพนธ์)/ สำนักพิมพ์.

พระครูพิศิษฐ์ประษานาถ. (2562). การพัฒนาการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ
ในจังหวัดสมุทรสงคราม (ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย.

(8) รายงานการวิจัย

ผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)/ ชื่อเรื่อง/ (รายงานผลการวิจัย)/ สำนักพิมพ์.

พระมหากฤษฎา กิตติโสภโณ. (2562). รูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ตาม
หลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรมของพระธรรมวิทยาการ (รายงาน
ผลการวิจัย). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

(9) สัมภาษณ์

ชื่อผู้ที่ได้รับการสัมภาษณ์./ (ปีที่สัมภาษณ์, วัน เดือน)/ ตำแหน่ง/ [บทสัมภาษณ์].

พระอุดมสิทธินายก. (2563, 5 กุมภาพันธ์). ผู้อำนวยการหลักสูตรหลักสูตรบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการจัดการ
เชิงพุทธ [บทสัมภาษณ์].

(10) สื่ออิเล็กทรอนิกส์

ผู้แต่ง./ (ปีที่เผยแพร่)/ ชื่อเรื่อง./ สืบค้น วัน เดือน ปี./ จาก/ แหล่งที่มาของข้อมูล.

ธรรมะไทย. (2563). พระพุทธศาสนาในประเทศไทย. สืบค้น 20 มีนาคม 2563, จาก
<http://www.dhammadhammaphai.org/thailand/thailand.php>

Buddhism Meditation Triratna Find us Community. (2020). Who Was The Buddha?. Retrieved
March 20, 2020, from <https://thebuddhistcentre.com/text/who-was-buddha>

(11) ราชกิจจานุเบกษา

ชื่อเรื่อง./ (พ.ศ., วันที่ เดือนที่ประกาศ)./ ราชกิจจานุเบกษา./ เล่ม ตอน./ หน้า.

ข้อกำหนดกรมตำรวจ เรื่อง กำหนดชื่อและประเภทของวัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาทและประเภทของรถที่ใช้เจ้าพนักงานมีอำนาจตรวจสอบผู้ขับขี่. (2537, 13 กรกฎาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 111 ตอนพิเศษ 30 ง. หน้า 31.

(12) หนังสือพิมพ์

ผู้แต่ง./ (ปีพิมพ์, วัน เดือน)./ ชื่อบทความ./ ชื่อหนังสือพิมพ์./ น. หรือ p. หรือ pp. เลขหน้า.

ไทยรัฐ. (2548, 19 เมษายน). เขี้ยวพระสอนศีลธรรม. ไทยรัฐ. น. 3.

ตัวอย่างการเตรียมต้นฉบับบทความวิจัย (8-15 หน้า)

ชื่อบทความ (ไทย) (18 pt)

ชื่อบทความ (อังกฤษ) (16 pt) (ตัวพิมพ์ใหญ่ทั้งหมด)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียนหลัก (ไทย) (14 pt), ชื่อ-นามสกุลผู้เขียนร่วม (ไทย) (14 pt)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียนหลัก (อังกฤษ) (14 pt), ชื่อ-นามสกุลผู้เขียนร่วม (อังกฤษ) (14 pt)

หน่วยงานต้นสังกัดผู้เขียน (ไทย) (14 pt)

หน่วยงานต้นสังกัดผู้เขียน (อังกฤษ) (14 pt)

Corresponding Author E-mail: ...

บทคัดย่อ (18 pt) (ไม่เกิน 500 คำ)

(16 pt) บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ.....

ประเภทของการวิจัย. ประชากรกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิจัยพบว่า.....

คำสำคัญ: 3-5 คำ (16 pt) เช่น วรรณกรรม, ภาษา, พหุวัฒนธรรม

Abstract (18 pt) (แปลตามภาษาไทย)

(16 pt) ให้ตรงตามบทคัดย่อภาษาไทย.....

Keywords: 3-5 words (16 pt) such as: Literature, Language, Multiculturalism

บทนำ (18 pt) (ไม่ควรเกิน 4 ย่อหน้า และเขียนให้ครอบคลุมทุกประเด็น)

(16 pt) กล่าวถึงความเป็นมาของเรื่องที่ทำให้การวิจัยครั้งนี้ ว่าเป็นมาอย่างไรบ้าง พร้อมทั้งอ้างอิงที่มาของข้อมูลนั้นอย่างถูกต้อง.....

(16 pt) กล่าวถึงปัญหาที่นำมาสู่การวิจัย ให้ตรงประเด็นกับเรื่องที่วิจัยและเชื่อมโยงกับพื้นที่วิจัย. ปัญหานั้นเป็นปัญหาที่เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปและต้องการได้รับการแก้ไข. นำเสนอผลงานวิจัยที่ผู้อื่นได้เคยศึกษาไว้แล้ว พร้อมทั้งอ้างอิงแหล่งที่มาของข้อมูล.....

(16 pt) ทบทวนแนวคิดและทฤษฎีที่นำมาใช้ในการวิจัยในครั้งนี้และหรือทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยพร้อมทั้งอ้างอิงแหล่งที่มาของข้อมูล.....

(16 pt) สรุปเพื่อเชื่อมโยงไปสู่คำถามและวัตถุประสงค์การวิจัย.....

วัตถุประสงค์การวิจัย (18 pt)

- 1..... (16.pt).....
- 2..... (16.pt).....
- 3..... (16.pt).....

วิธีดำเนินการวิจัย (18 pt)

(16.pt) เขียนให้ครอบคลุม 5 หัวข้อ ได้แก่ 1. รูปแบบของการวิจัย, 2. ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ, 3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย (ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ), 4. การเก็บรวบรวมข้อมูล (ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ), 5. การวิเคราะห์ข้อมูล (ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ) และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ผลการวิจัย (18 pt) (เขียนให้ครบตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้)

(16.pt) ผลการวิจัยตอบวัตถุประสงค์ทุกข้อ.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ภาพที่ 1 (ชื่อภาพ)

ที่มา: ... (ถ้ามี)

คำอธิบายภาพ.....

.....

.....

ตารางที่ 1 (ชื่อตาราง) (ถ้ามี)

คำอธิบายตาราง.....

.....

.....

.....

.....

.....

อภิปรายผลการวิจัย (18 pt)

(16 pt) อภิปรายผลการวิจัยที่พบตามวัตถุประสงค์ (ค้นพบอะไร สะท้อนให้เห็นถึงอะไร สอดคล้องหรือไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของใคร พร้อมทั้งอ้างอิงแหล่งที่มาของข้อมูล.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

องค์ความรู้จากการวิจัย (18 pt)

(16 pt) ระบุองค์ความรู้ที่ค้นพบจากการวิจัยหรือสังเคราะห์ออกมาในรูปแบบโมเดล. พร้อมคำอธิบาย. รูปแบบ/โครงสร้างของโมเดล และโมเดลมีที่มาจากฐานคิดของแนวคิดหรือทฤษฎีได้อย่างกระชับ. เข้าใจง่าย.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ข้อเสนอแนะ (18 pt)

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย (16 pt)

.....

.....

.....

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ (16 pt)

.....

.....

.....

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป (16 pt)

.....

.....

.....

กิตติกรรมประกาศ (18 pt) (ให้ใส่เฉพาะกรณีที่ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัย หรือกรณีชื่อบทความมีชื่อเรื่องไม่ตรงกับงานวิจัยหรือวิทยานิพนธ์) (ถ้ามี)

(16 pt) ขอขอบคุณแหล่งทุน และควรระบุเลขที่สัญญาทุนวิจัย ตัวอย่าง เช่น ขอขอบคุณทุนสนับสนุนวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ปีงบประมาณ 2563 และข้อมูลจากโครงการวิจัยย่อย เรื่องการพัฒนาศูนย์ประสานงานเครือข่ายความเข้มแข็งทางจิตปัญญาของผู้สูงอายุตามหลักพุทธธรรม

เอกสารอ้างอิง (18 pt)

(16 pt) รูปแบบการอ้างอิงท้ายเรื่องใช้วิธีการอ้างอิงระบบนาม-ปี ตามรูปแบบ American Psychological Association (APA) จำนวนการอ้างอิงในเนื้อหาและท้ายเรื่องต้องตรงกัน
 ธรรมะไทย. (2563). พระพุทธศาสนาในประเทศไทย. สืบค้น 20 มีนาคม 2563, จาก <http://www.dhammathai.org/thailand/thailand.php>.

ธิติวุฒิ หนัมนี่. (2557). การวางแผนและการติดต่อประสานงานเชิงพุทธ. วารสารภาษาและวัฒนธรรมศึกษา, 3(1), 25-31.

พระครูพิศิษฐ์ประชาณาด. (2562). การพัฒนาการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธในจังหวัดสมุทรสงคราม (ดุขฎิณีพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาภคฤชญา กิตติโสภโณ. (2562). รูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรมของพระธรรมวิทยากร (รายงานการวิจัย). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาสุทิตย์ อากาศโร. (2548). เครือข่าย: ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ (พิมพ์ครั้งที่ 2). พิสิษฐ์ไทย ออฟเซต.

พระอุดมสิทธินายก. (2563, 5 กุมภาพันธ์). ผู้อำนวยการหลักสูตรหลักสูตรบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ [บทสัมภาษณ์].

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วุฒิชัย มูลศิลป์. (2549). กฎหมายตราสามดวง. ใน สารานุกรมประวัติศาสตร์ไทย (เล่ม 1, อักษร ก, น. 12-16).

สุชาติ เผือกสกนธ์. (2549, 9 มิถุนายน). ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. ผู้จัดการรายวัน, น. 13.

Buddhism Meditation Triratna Find us Community. (2020). Who Was The Buddha?. Retrieved March 20, 2020, from <https://thebuddhistcentre.com/text/who-was-buddha>.

James, C. (2013). Office markets & public policy. Wiley.

Sample of Original Research Article Preparation

NAME OF RESEARCH ARTICLE (ENGLISH) (18 pt)

Name of Research Article (Thai) (16 pt)

Name and Last name of main author, co-authors (English) (14 pt)

Name and Last name of main author, co-authors (Thai) (14 pt)

Affiliation of the main author (English) (14 pt)

Affiliation of the main author (Thai) (14 pt)

Corresponding Author E-mail:..

Abstract (18 pt) (Not more than 500 words)

(16 pt) Objectives of this research were: 1..... 2..... and 3.....
Populations and sample, research tools, Data collection, Data analysis, Statistics used for data
analysis, Findings were as follows: (present only the most interesting research findings)

.....
.....
.....
.....
.....

Keywords: 3-5 words (16 pt) such as Literature, Language, Multiculturalism

Abstract (Thai) (18 pt) (Not more than 500 words)

(16 pt) consistent with Thai abstract.....

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Keywords: (Thai)

Introduction (18 pt) (should not be more than 4 paragraphs)

(16 pt) mention background of the research topic with brief history as how the topic develops with correct references.....

.....

.....

.....

.....

.....

(16 pt) mention problems leading to research directly to the point of the research and relate the matter to locations in which research is conducted on the common problems generally accepted and want them to be solved.....

.....

.....

.....

.....

.....

(16 pt) Review related at least 2 concepts and theories to be used as guideline for the research and/or theories related to the research topic with correct references of data sources.....

.....

.....

.....

.....

.....

(16 pt) Conclude to connect the matters to research questions and objectives of the research.....

.....

.....

.....

.....

.....

Figure 1: (Name of the figure)

Source: mention the name of the source (if any)

Figure captions.....

.....

.....

Table 1 (Name of table (if any))

Table explanation.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Recommendations (18 pt)

Policy Recommendations (16 pt)

.....
.....
.....

Operational Recommendations (16 pt)

.....
.....
.....

Recommendations for Next Research (16 pt)

.....
.....
.....

Acknowledgement (18 pt) (Put in the article in case the researcher was given fund to conduct research or the title of the article is not matched with the title of the research or the thesis) (if any)

(16 pt) Write the appreciation note to the funding source. The author should indicate the grant contract number of the research, for example, "I would like to express my deepest appreciation for funding resource from National Research Council Of Thailand, the fiscal year 2016, and I am also grateful for the data from a research task on The Coordination Centre Development for Contemplative Strengthening of Elders according to Buddhism.

References (18 pt)

(16 pt) Format of reference is name-year as of American Psychological Associate (APA).
References in contents and at the end must be consistent.

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

A series of horizontal dotted lines spanning the width of the page, providing a template for writing or drawing.

ตัวอย่างการเตรียมต้นฉบับบทความวิชาการ (7-15 หน้า)

ชื่อบทความ (ไทย) (18 pt)

ชื่อบทความ (อังกฤษ) (16 pt) (ตัวพิมพ์ใหญ่ทั้งหมด)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียนหลัก (ไทย) (14 pt), ชื่อ-นามสกุลผู้เขียนร่วม (ไทย) (14 pt)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียนหลัก (อังกฤษ) (14 pt), ชื่อ-นามสกุลผู้เขียนร่วม (อังกฤษ) (14 pt)

หน่วยงานต้นสังกัดผู้เขียนหลัก (ไทย) (14 pt)

หน่วยงานต้นสังกัดผู้เขียนหลัก (อังกฤษ) (14 pt)

Corresponding Author E-mail: ...

บทคัดย่อ (18 pt) (ไม่เกิน 500 คำ)

(16 pt).....

คำสำคัญ: 3-5 คำ (16 pt) เช่น พระพุทธศาสนา, การบริหารจัดการเชิงพุทธ, นวัตกรรม

Abstract (18 pt) (แปลตามภาษาไทย)

(16 pt) ให้ตรงตามบทคัดย่อภาษาไทย.....

Keywords: 3-5 words (16 pt) such as: Buddhism, Buddhist Management, Innovation

ภาพที่ 1 (ชื่อภาพ)

ที่มา: ... (ถ้ามี)

คำอธิบายภาพ.....

.....

.....

ตารางที่ 1 (ชื่อตาราง) (ถ้ามี)

คำอธิบายตาราง.....

.....

.....

.....

.....

.....

สรุป (18 pt)

(16.pt).....

.....

.....

.....

.....

Sample of Original Academic Article Preparation

NAME OF ACADEMIC ARTICLE (ENGLISH) (18 pt)

Name of Academic Article (Thai) (16 pt)

Name and Last name of main author, co-authors (English) (14 pt)

Name and Last name of main author, co-authors (Thai) (14 pt)

Affiliation of the main author (English) (14 pt)

Affiliation of the main author (Thai) (14 pt)

Corresponding Author E-mail: ...

Abstract (18 pt) (Not more than 500 words)

(16 pt).....

Keywords: 3-5 words (16 pt) such as Buddhism, Buddhist Management, Innovation

Abstract (Thai) (18 pt) (Not more than 500 words)

(16 pt) consistent with Thai abstract.....

Keywords: (Thai)

Figure 1: (Name of the figure)

Source: mention the name of the source (if any)

Figure captions.....

.....

.....

Table 1 (Name of table) (if any)

Table explanation.....

.....

.....

.....

Conclusion (18 pt)

(16 pt).....

.....

.....

.....

หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย
ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย